

BALTIC LEGAL
SOLUTIONS
LITHUANIA

PASIŪLYMO DĖL EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVOS DĖL
BIRŽINIŲ BENDROVIŲ NEVYKDOMŲJŲ DIREKTORIŲ PAREIGAS EINANČIŲ
ASMENŲ LYČIŲ PUSIAUSVYROS GERINIMO IR ATITINKAMŲ PRIEMONIŲ
SIŪLomos REGULIAVIMO SRITIES ESAMOS PADĖTIES ANALIZĖ IR POVEIKIO
VERTINIMAS

TAIKOMASIS MOKSLINIS TYRIMO DARBAS

Tyrimą parengė

Advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“

2013 m.

Tyrimą parengė:

Advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“

Projekto vadovas: Prof. dr. (HP) Vytautas Mizaras

Ekspertas: advokatas Gintautas Bartkus

Ekspertė: advokatė Jūratė Kūgytė

Ekspertė: Laima Vaigė

Kiti advokatų profesinės bendrijos „Baltic Legal Solutions Lietuva“ teisininkai, prisidėję prie Tyrimo rengimo:

Advokato padėjėja Jurgita Bliznikienė

Advokato padėjėja Jūratė Radvilavičiūtė

Tyrimas parengtas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymą, advokatų profesinei bendrijai laimėjus konkursą.

TURINYS

IŽANGA	4
TYRIME NAUDOJAMŲ SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS	7
1. BENDROVIŲ, KURIOMS BŪTŲ TAIKOMI DIREKTYVOS REIKALAVIMAI, IDENTIFIKAVIMAS IR SU TUO SUSIJUSIOS RIZIKOS	8
1.1. Bendrovių, patenkančių į Direktyvos taikymo apimtį, identifikavimo kriterijai	8
1.1.1. Bendrovės registruota buveinė ir bendrovei taikytina teisė	8
1.1.2. Prekyba bendrovės akcijomis reguliuojamoje rinkoje	9
1.1.3. Mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ) kriterijai	11
1.1.4. Bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiaus santykis	11
1.2. Lietuvos bendrovių vertinimas pagal atitinkamus kriterijus	12
1.3. Rizikos, susijusios su bendrovių identifikavimu, ir galimi jų sumažinimo būdai	16
1.3.1. Bendrovės registruota buveinė ir taikytina teisė	16
1.3.2. Prekyba bendrovės akcijomis reguliuojamoje rinkoje	16
1.3.3. Mažos ir vidutinės įmonės kriterijai	17
1.3.4. Bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiaus santykis	18
2. BENDROVIŲ PRIEŽIŪROS IR VALDYMO ORGANŲ, KURIUOSE TURĖTŲ BŪTI SIEKIAMA LYČIŲ PUSIAUSVYROS, IDENTIFIKAVIMAS	20
2.1. Skirtingose valstybėse narėse taikomi bendrovių struktūros modeliai	20
2.2. Bendrovės organų narių klasifikacija į vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius	21
2.3. Lietuvoje registruotų bendrovių organų formavimo specifika	22
2.4. Lietuvos biržinėse bendrovėse suformuoti organų struktūros modeliai	25
2.5. Valstybės ir savivaldybių kontroliuojamų bendrovių specifika	27
2.6. Pasiūlyme numatyti reikalavimai kandidatų į bendrovių organų narius atrinkimo procesui	30
2.7. Lietuvos biržinių bendrovių kandidatų į bendrovės narius atrinkimo procesas	31
3. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMUI AKTUALIŲ TEISĖS AKTŲ IDENTIFIKAVIMAS	37
3.1. Nacionaliniai teisės aktai Direktyvos reguliavimo srityje	37
3.2. Nacionalinių teisės aktų keitimas, siekiant įgyvendinti Pasiūlymo nuostatas	38
4. PASIŪLYMO DĖL DIREKTYVOS TEISINIO REGULIAVIMO POVEIKIS	42
5. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS	47
6. GALIMI RIZIKOS DĖL LAIKINO DIREKTYVOS TAIKymo VALDYMO BŪDAI	54
7. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO KLIŪČIŲ IDENTIFIKAVIMAS IR SIŪLomos PRIEMONĖS ŠIOMS KLIŪTims ĮVEIKTI	57
8. LIETUVOS GALIMYBĖS PASIEKTI PASIŪLYME NUSTATYTUS TIKSLUS IKI 2020 M. IR PRIEMONĖS, BŪTINOS ŠIEMS TIKSLAMS PASIEKTI LAIKU	62
9. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO POVEIKIO BIRŽINĖMS BENDROVĖMS EKONOMINIAI ASPEKTAI	64
9.1. Universalaus moterų dalyvavimo bendrovių organuose poveikio vertinimo problematika	64
9.2. Biržinių bendrovių papildomų investicijų Direktyvos reikalavimų įgyvendinimui rūšys	65
10. ŠIUO METU BIRŽINIŲ BENDROVIŲ TAIKOMŲ PRIEMONIŲ LYČIŲ LYGYBĖS SRITYJE IDENTIFIKAVIMAS IR VERTINIMAS	68
11. GALIMŲ POVEIKIO PRIEMONIŲ UŽ DIREKTYVOS NUOSTATŲ NEĮGYVENDINIMĄ IDENTIFIKAVIMAS	70
IŠVADOS	72
PRIEDAI	74
NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	77

Ižanga

Tyrimo „Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių (toliau – **Direktyva**) siūlomos reguliavimo sritys esamos padėties analizė ir poveikio vertinimas“ (toliau – **Tyrimas**) tikslas yra išsiaiškinti esamą padėtį Lietuvoje minėto pasiūlymo dėl direktyvos reguliavimo srityje ir įvertinti šio teisės akto įgyvendinimo poveikį valstybei ir verslui, taip pat numatyti būsimo reguliavimo nacionalinėje teisėje kryptis bei galimas praktines problemas.

2012 m. lapkričio 14 d. Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių (toliau – **Pirminis pasiūlymas**)¹. Po diskusijų Tarybos Socialinių klausimų darbo grupėje Pirminis pasiūlymas buvo koreguojamas, todėl Tyrimo metu buvo analizuojamas naujausias Pasiūlymo dėl direktyvos variantas (toliau – **Pasiūlymas**)², atsižvelgiant į minėtus Pirminio pasiūlymo pakeitimus.

Atsižvelgiant į Tyrimo uždavinius, Tyrimo ataskaitą atitinkamai sudaro vienuolika struktūrinių dalių.

Siekiant identifikuoti visas akcines bendroves, kurioms Lietuvoje būtų taikomi Direktyvoje nustatyti reikalavimai dėl lyčių pusiausvyros šių bendrovių priežiūros ir valdymo organuose gerinimo, **pirmoje Tyrimo dalyje** yra analizuojamos Pasiūlymo taikymo sąlygos ir išskiriami bendrovių, patenkančių į Direktyvos taikymo apimtį, identifikavimo kriterijai. Lietuvoje registruotos bendrovės yra vertinamos pagal identifikavimo kriterijus ir tokiu būdu yra nustatomos konkrečios bendrovės, kurioms šiuo metu turėtų būti taikomi Direktyvos reikalavimai. Pirmoje Tyrimo dalyje taip pat yra įvardijami sunkumai ir galimos rizikos, susijusios su bendrovių, patenkančių į Direktyvos taikymo apimtį, identifikavimu, atsižvelgiant į Lietuvos konteksto specifiką, ir nurodomi galimi rizikų sumažinimo (neutralizavimo) būdai.

Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 20 punkte įtvirtinta, kad Direktyvos kiekybiniai tikslai dėl bendrovių organų sudėties yra skirtingi vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių atžvilgiu, siekiant išlaikyti balansą tarp būtinybės užtikrinti lyčių pusiausvyrą ir bendrovių kasdienio valdymo autonomijos. Todėl **antroje Tyrimo dalyje** yra analizuojami galimi bendrovių organų struktūros modeliai ir kriterijai, kurie leistų atskirti vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius bendrovėje bei identifikuoti bendrovių priežiūros ir valdymo organus, kuriuose pagal Pasiūlymo nuostatas turėtų būti siekiama užtikrinti lyčių pusiausvyrą. Antroje Tyrimo dalyje taip pat yra analizuojami viešai skelbiami Lietuvos bendrovių, patenkančių į Direktyvos taikymo apimtį, duomenys apie jose formuojamus organus, kandidatų atrinkimo į šiuos organus (jų narius) procesą bei vertinama šio proceso atitiktis Pasiūlymo nuostatomis.

Trečioje Tyrimo dalyje yra įvardijami nacionaliniai teisės aktai ir kiti reikšmingi dokumentai, taikytini Direktyvos reguliavimo srityje. Atsižvelgiant į Direktyva siekiamus tikslus ir Pasiūlyme įtvirtintas priemones, išskiriamos dvi pagrindinės aktualios teisinio reguliavimo sritys – teisės aktai, susiję su moterų ir vyrų lygybe, ir bendrovių teisė. Būtinybė keisti, papildyti nurodytus

¹ Council of the European Union, Interinstitutional File: 2012/0299 (COD), 16433/12, 2012 m. lapkričio 20 d.

² Council of the European Union, Interinstitutional File: 2012/0299 (COD), 13988/13, 2013 m. spalio 9 d. Tyrimo rengėjai pažymi, kad Tyrimo tarpinė ataskaita buvo rengiama remiantis 2013 m. rugsėjo 10 d. Pasiūlymo dėl direktyvos projektu, kuris Tyrimo rengėjams buvo pateiktas 2013 m. spalio 1 d. Rengiant galutinę Tyrimo ataskaitą, 2013 m. lapkričio 5 d. Tyrimo rengėjams buvo pateiktas atnaujintas 2013 m. spalio 9 d. Pasiūlymo dėl direktyvos projektas, pagal kurį buvo patikslintos ir atitinkamos Tyrimo galutinės ataskaitos nuostatos.

egzistuojančius teisės aktus ar priimti naujus teisės aktus priklausys nuo konkretaus pasirinkto Direktyvos įgyvendinimo Lietuvoje modelio. Šioje dalyje taip pat pateikiami pasiūlymai dėl konkrečių teisės aktų pakeitimų, reikalingų Direktyvos nuostatų įgyvendinimui nacionalinėje teisėje.

Ketvirtoje Tyrimo dalyje yra nurodomas galimas Direktyvos teisinio reguliavimo poveikis įvairioms sritims.

Penktoje Tyrimo dalyje yra analizuojami galimi Direktyvos įgyvendinimo Lietuvoje mechanizmai. Tyrime pateikiama rekomendacija institucija, Lietuvoje kontroliuojančia nacionalinių teisės aktų nuostatų, kuriomis perkeliama Direktyva, įgyvendinimą, paskirti Lietuvos banką ir pakeisti atitinkamus teisės aktus.

Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 39 punkte įtvirtinta, kad vadovaujantis proporcingumo principu, Direktyva turėtų būti taikoma tik laikinai, t. y. kol bus įgyvendintas pažangus procesas, užtikrinantis lyčių pusiausvyrą bendrovių organuose. Nors nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, galiojimo laikotarpiu, į bendrovių organų narius gali būti siūloma ir išrenkama Direktyvoje numatytus tikslus atitinkantis nepakankamai atstovaujamos lyties atstovų skaičius, tačiau egzistuoja rizika, kad panaikinus atitinkamas teisės aktų nuostatas bus grįžtama į senąją nepakankamo vienos lyties atstovavimo padėtį. Šios rizikos galimi valdymo metodai yra analizuojami **šeštoje Tyrimo dalyje**.

Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvoje įtvirtinti tikslai ir kiti aspektai šiuo metu nacionaliniuose teisės aktuose nėra detalios suregulamentuoti, gali kilti tam tikros kliūtys Direktyvą įgyvendinti nacionalinėje teisėje ir praktikoje. **Septintoje Tyrimo dalyje** yra siekiama identifikuoti šias kliūtis bei galimas priemones kliūtims užkirsti kelią.

Aštuntoje Tyrimo dalyje yra siekiama įvertinti Lietuvos galimybes pasiekti Pasiūlyme nustatytus tikslus iki 2020 m. ir nustatyti, kokių priemonių būtina imtis šiam tikslui pasiekti laiku.

Devintoje Tyrimo dalyje yra analizuojami Pasiūlyme įtvirtinti įpareigojimai biržinėms bendrovėms ir jų lemiamos reikalingos bendrovių metinės investicinės išlaidos iki 2020 m., siekiant pasiekti Pasiūlyme numatytus tikslus. Šioje dalyje taip pat apžvelgiami mokslinių studijų rezultatai, susiję su moterų dalyvavimo bendrovių organų veikloje įtaka bendrovės finansiniams rodikliams, ir siekiama įvertinti santykį bendrovės papildomai patiriamų sąnaudų, skirtų įgyvendinti Pasiūlyme numatytus tikslus, su galimai padidėjusiomis bendrovių grynosiomis pajamomis.

Dešimtoje Tyrimo dalyje yra siekiama identifikuoti priemones, kokių šiuo metu imasi biržinės bendrovės lyčių pusiausvyrai priežiūros ir valdymo organuose gerinti, taip pat įvertinti bendrovių taikomas priemones Pasiūlymo nuostatų kontekste bei jame nustatytų tikslų įgyvendinimo nacionalinėmis priemonėmis galimybes.

Vienuoliktoje Tyrimo dalyje detalčiau analizuojamos galimybės bei tikslingumas įtvirtinti įvairias poveikio priemones už nacionaliniuose teisės aktuose, įgyvendinančiuose Direktyvos nuostatas, numatytų reikalavimų nevykdymą.

Atliekant Tyrimą buvo remiamasi dokumentų tyrimo analizės, sisteminės ir teleologinės analizės, loginės analizės, lingvistinis bei empirinis metodai. Tyrimo atlikimo metodų pasirinkimą lėmė iškeltas tyrimo tikslas, uždaviniai bei galimybė tinkamai užtikrinti Tyrimo rezultatų pasiekimą, atsižvelgiant į metodų patikimumą ir kokybę. Dokumentų tyrimo analizės metodas naudotas analizuojant parengiamąją medžiagą, susijusią su Pasiūlymu (pavyzdžiui, Pirminio pasiūlymo poveikio vertinimo ataskaita), bendrovių vidinius dokumentus, teisės doktriną. Sisteminės ir teleologinės (įstatymų leidėjo ketinimų) metodai buvo skirti identifikuoti Europos Sąjungos

įstatymų leidėjo tikslus ir ketinimus, kurie turi būti pasiekti Direktyvą įgyvendinant nacionalinėje teisėje. Be to, sisteminės ir teleologinės analizės metodų pagalba, bei atsižvelgiant į bendruosius teisės principus, buvo analizuojama nacionalinių teisės aktų visuma, siekiant užtikrinti, kad Direktyvą įgyvendinančios nacionalinės teisės nuostatos būtų pritaikytos prie egzistuojančios Lietuvos teisės sistemos ir teisinės tradicijos. Loginės analizės metodas pasitelktas analizuojant Pasiūlymo nuostatų tarpusavio ir skirtingų Pasiūlymo projektų santykį. Taikant šį metodą aiškinamos bendros ir abstrakčios teisės normos, jose vartojamos sąvokos, jas pritaikant konkrečiai situacijai ir konkretiems subjektams. Lingvistinis metodas naudotas tinkamai teisės aktų analizei, kadangi jis remiasi kalbos mokėjimu, sintaksės, morfologijos taikymu ir taisyklingu žodžių vartojimu, o tai svarbu siekiant nustatyti žodžių reikšmę atsižvelgiant į bendrą kontekstą ar norminio teisės akto turinį. Analizuojant šiuo metu egzistuojančią situaciją, susijusią su bendrovių organų formavimu, ir šio proceso atitikimu Pasiūlymo nuostatomis, buvo pasitelktas empirinis metodas faktinių duomenų apie bendrovėse suformuotus organus ar kitų Tyrimui reikšmingų bendrovių rodiklių analizei.

Siekiant detalai ir objektyviai įvertinti šiuo metu susiklosčiusią faktinę situaciją dėl biržinių bendrovių organų formavimo tendencijų Lietuvoje ir biržinėse bendrovėse taikomų procedūrų atitikties Pasiūlymo nuostatomis, Tyrimo metu taip pat buvo atlikta Lietuvoje registruotų biržinių bendrovių apklausa (toliau – **Apklausa**). Buvo parengtas 2 dalių klausimynas, kuris buvo išsiųstas visoms Lietuvoje registruotos biržinėms bendrovėms. Pirmoje klausimyno dalyje buvo nurodomi įvairūs klausimai, susiję su Direktyvos taikymo apimtimi, bendrovėse šiuo metu taikomomis priemonėmis užtikrinti lyčių pusiausvyrą, kaštais, reikalingais pasiekti Direktyvoje įtvirtintus tikslus. Antroje klausimyno dalyje buvo pateikiami klausimai, susiję su kandidatų atrinkimu į konkrečių biržinių bendrovių organų narius bei organų narių rinkimo procesu.

Iš 35 biržinių Lietuvoje registruotų bendrovių, kurioms buvo siunčiami pranešimai apie vykdomą apklausą, atsakymus į klausimyno pirmosios dalies klausimus pateikė 11 bendrovių, o antrąją klausimyno dalį užpildė tik dalis iš šių bendrovių. Tenka apgailestauti, kad nemaža dalis biržinių bendrovių laikėsi pozicijos, kad vykdoma apklausa joms nėra aktuali ir atsisakė pateikti atsakymus, nors Direktyvos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje neabejotinai turės įtakos didžiojoje dalyje Lietuvos biržinių bendrovių vykdomose kandidatų į bendrovių organų narius atrankos ir organų narių rinkimo procesui. Kita vertus, minėtas bendrovių pateiktų atsakymų skaičius leidžia daryti tam tikras išvadas apie šiuo metu susiklosčiusias biržinių bendrovių organų formavimo tendencijas, todėl tam tikri aktualūs vykdytos apklausos rezultatai pristatomi atitinkamose atskirose Tyrimo dalyse.

Tyrime naudojamų sutrumpinimų sąrašas

Sutrumpinimas	Pilnas pavadinimas
Direktyva	Direktyva dėl biržinių bendrovių direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių
Valstybė narė	Europos Sąjungos valstybė narė
Pirminis pasiūlymas	2012 m. lapkričio 14 d. Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių (<i>Council of the European Union, Interinstitutional File: 2012/0299 (COD), 16433/12, 2012 m. lapkričio 20 d.</i>)
Pasiūlymas	Pasiūlymo dėl Direktyvos 2013 m. spalio 9 d. projektas (<i>Council of the European Union, Interinstitutional File: 2012/0299 (COD), 13988/13, 2013 m. spalio 9 d.</i>)
Biržinė bendrovė	Bendrovė, kurios akcijos yra įtrauktos į valstybės narės reguliuojamosios rinkos prekybos sąrašus
MVĮ	Maža arba vidutinė įmonė (<i>small and medium-sized enterprise – „SME“</i>), kurios apibrėžimas pateikiamas Pasiūlymo 2 straipsnio 8 punkte
Biržinės bendrovės organas	Biržinės bendrovės stebėtojų taryba arba valdyba
Direktorius	Bet kuris bendrovės administracinio, valdymo arba priežiūros organo narys
Kompetentinga nacionalinė institucija	Valstybės institucija, kuri turėtų vykdyti nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi kontrolę, kaip tai numatyta Pasiūlymo 5 straipsnio 4 dalyje
Apklausa	Tyrimo metu vykdyta Lietuvoje registruotų biržinių bendrovių apklausa

1. BENDROVIŲ, KURIOMS BŪTŲ TAIKOMI DIREKTYVOS REIKALAVIMAI, IDENTIFIKAVIMAS IR SU TUO SUSIJUSIOS RIZIKOS

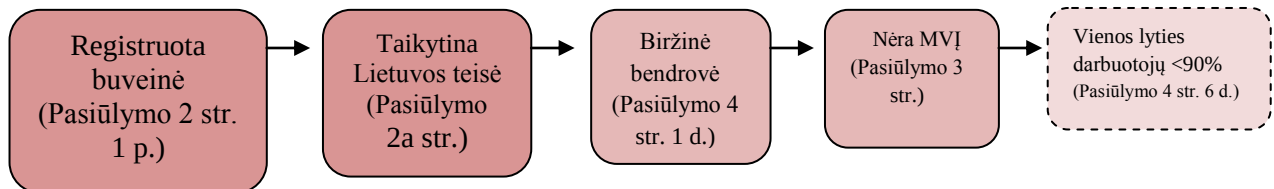
Siekiant identifikuoti visas bendroves, kurioms Lietuvoje būtų taikomi Direktyvoje nustatyti reikalavimai, visų pirma, reikėtų išskirti kriterijus, kurie leistų apibrėžti tam tikrą kategoriją bendrovių, patenkančių į Direktyvos reguliavimo apimtį. Minėti kriterijai nustatomi vertinant Pasiūlyme numatytus Direktyvos taikymo srities kriterijus, t. y. sistemiškai vertinant visas Pasiūlymo nuostatas, įtvirtinančias Direktyvos taikymo apimtį ir galimas išimtis. Kitas bendrovių, kurioms būtų taikomi Lietuvos nacionaliniai teisės aktai, įgyvendinantys Direktyvos nuostatas, identifikavimo etapas yra realiai rinkoje veikiančių bendrovių rodiklių lyginimas su minėtais kriterijais.

1.1. Bendrovių, patenkančių į Direktyvos taikymo apimtį, identifikavimo kriterijai

Įvertinus Pasiūlymo nuostatas, Direktyva turėtų būti taikoma toms bendrovėms Lietuvoje, kurios atitinka šiuos kriterijus:

1. bendrovės registruota buveinė yra Lietuvoje;
2. bendrovei yra taikoma Lietuvos bendrovių teisė;
3. bendrovė yra biržinė;
4. bendrovė neatitinka mažos ir vidutinės įmonės (toliau – **MVI**) kriterijų, t. y.:
 - 4.1. bendrovėje dirba daugiau kaip 250 darbuotojų;
 - 4.2. bendrovės metinė apyvarta viršija 50 mln. eurų arba bendrovės metinis balansas viršija 43 mln. eurų;
5. bendrovėje dirbančių vyrų arba moterų skaičius neviršija 90 procentų visų darbuotojų skaičiaus, jeigu Lietuva pasirinktų nacionalinėje teisėje įtvirtinti šią Pasiūlymo nuostatą.

Pav. 1. Bendrovių, patenkančių į Direktyvos taikymo apimtį, identifikavimo kriterijai.

Toliau pateikiami tam tikri komentarai dėl kiekvienos iš šių Direktyvos taikymo sąlygų.

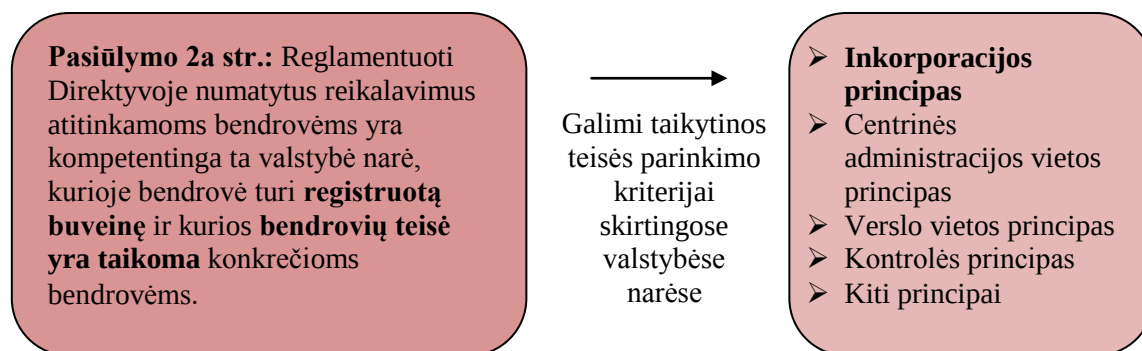
1.1.1. Bendrovės registruota buveinė ir bendrovei taikytina teisė

Pasiūlymo 2 straipsnio 1 punkte pateikiamame biržinės bendrovės apibrėžime yra numatyta, kad biržinės bendrovės, kuriai taikomos Direktyvos nuostatos, registruota buveinė turi būti vienoje iš valstybių narių. Šį reikalavimą tikslinga vertinti sistemiškai kartu su Pasiūlymo 2a straipsnio nuostata, įtvirtinančia, kad biržinėms bendrovėms taikomi teisės aktai, įgyvendinantys Direktyvos nuostatas, tos valstybės narės, kurioje atitinkama bendrovė turi registruotą buveinę. Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 17b punkte taip pat paaiškinama, kad Direktyvos įgyvendinimo tikslais, kompetentinga valstybė narė turėtų būti laikoma ta valstybė narė, kurioje atitinkama bendrovė turi registruotą buveinę, o ne ta valstybė narė, į kurios reguliuojamosios rinkos prekybos sąrašus yra įtrauktos bendrovės akcijos. Atsižvelgiant į tai, kad vienos bendrovės akcijomis gali būti prekiaujama kelių valstybių narių reguliuojamose rinkose, ši nuostata padeda užtikrinti teisinį tikrumą dėl bendrovėms taikytinos teisės.

Pasiūlymo 2a straipsnio nuostata yra itin svarbi dėl to, kad skirtingose valstybėse narėse yra taikomi skirtingi principai, kuriais vadovaujantis yra nustatoma bendrovėms taikytina teisė. Tarptautinėje privatinėje teisėje yra išskiriami įvairūs kriterijai nustatyti juridiniams asmenims taikytiną teisę, pavyzdžiui:

- i) inkorporacijos principas. Šio kriterijaus taikymas reiškia, kad juridinio asmens civilinis teisinis statusas yra nustatoma remiantis jo įregistravimo valstybės teise. Pagrindinis šio kriterijaus taikymo privalumas yra tai, kad pakankamai lengva nustatyti juridinio asmens įregistravimo vietą. Tačiau reikia įvertinti tai, kad juridinis asmuo savo veiklą gali vystyti visai kitoje valstybėje;
- ii) centrinės administracijos vietos principas, kuriuo vadovaujantis juridinio asmens teisinis statusas nustatomas pagal juridinio asmens valdymo organų buvimo vietą;
- iii) verslo vietos principas. Taikant šį kriterijų, juridinio asmens teisinis statusas nustatomas pagal valstybės, kurioje jis faktiškai vysto veiklą, teisę;
- iv) kontrolės principas. Šio kriterijaus taikymas reiškia, kad juridinio asmens teisinis statusas nustatomas pagal valstybės, kurioje yra arba gyvena juridinio asmens steigėjai.

Pav. 2. Valstybėse narėse taikomi įvairūs kriterijai, nustatant juridiniams asmenims taikytiną teisę.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (CK 1.19 straipsnis) nustatytais tarptautinės privatinės teisės normomis, Lietuvoje yra įtvirtinta inkorporavimo doktrina. Civilinio kodekso 1.19 straipsnyje nurodoma (įtvirtinta), kad juridinio asmens civilinis teisinis statusas nustatomas pagal jo įsteigimo vietos valstybės teisę. Juridinio asmens įsteigimo vietos valstybė reikia laikyti tą valstybę, kurios specialiaame prekybos, juridinių asmenų ar dar kokiam kitame registre juridinis asmuo buvo pirmą kartą registruotas³. Lietuvoje įsteigti juridiniai asmenys yra registruojami ir duomenys apie juos kaupiami Juridinių asmenų registre.

Vertinant Direktyvos taikymo sąlygą dėl registruotos buveinės, svarbu paminėti, kad Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje yra įtvirtinta, kad bendrovės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje. Taigi, atsižvelgiant į šias nuostatas, galima teigti, kad Direktyvą įgyvendinantys Lietuvos nacionaliniai teisės aktai bus taikomi Lietuvoje įsteigtoms bendrovėms, o jų buveinės, laikantis teisės aktų reikalavimų, privalo būti Lietuvos Respublikoje.

1.1.2. Prekyba bendrovės akcijomis reguliuojamoje rinkoje

Pasiūlymo 2 straipsnio 1 punkte biržinė bendrovė apibrėžiama kaip bendrovė, kurios registruota buveinė yra valstybėje narėje ir kurios akcijos yra įtrauktos į vienos ar kelių valstybių narių reguliuojamosios rinkos, kaip apibrėžta Direktyvos 2004/39/EB 4 straipsnio 1 dalies 14 punkte⁴,

³ Mikelėnas Valentinas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos, Justitia, Vilnius, 2001, p. 106

⁴ Direktyvos 2004/39/EB 4 straipsnio 1 dalies 14 punkte yra pateikiama reguliuojamos rinkos sąvoka – tai rinkos operatoriaus valdoma ir (ar) administruojama daugiašalė sistema, apjungianti arba sudaranti lengvesnes sąlygas sistemingai ir taikant neleidžiančias veikti savo nuožiūra taisykles jungti daugiašalius trečiųjų šalių interesus pirkti ir parduoti finansines priemones, sudarant sandorį dėl finansinių priemonių, kuriomis leista prekiauti taikant šios sistemos taisykles ir (arba) pačioje sistemoje, gavusi leidimą veiklai ir nuolat veikianti laikantis III antraštinės dalies nuostatų.

prekybos sąrašus (toliau – **biržinė bendrovė**). Atsižvelgiant į Lietuvos kontekstą, tai yra viena iš esminių Direktyvos taikymo sąlygų, nes Lietuvos bendrovių, kurių akcijos yra įtrauktos į reguliuojamųjų rinkų prekybos sąrašus, skaičius yra pakankamai nedidelis.

Vertėtų patikslinti, kad reguliuojamoje rinkoje prekiaujama ne tik bendrovių akcijomis, bet ir bendrovių skolos vertybiniais popieriais⁵. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Pasiūlymo 2 straipsnio 1 punkto nuostata, kurioje yra įtvirtintas biržinės bendrovės apibrėžimas, yra pasikeitusi lyginant su Pirminiu pasiūlymu. Pirminio pasiūlymo angliškoje versijoje buvo vartojamas terminas „securities“, kuris buvo verčiamas kaip „vertybiniai popieriai“. Naujesio pasiūlymo angliškoje versijoje yra vartojamas terminas „shares“, kuris leidžia daryti išvadą, kad Direktyva turėtų būti taikoma bendrovėms, jeigu reguliuojamoje rinkoje prekiaujama būtent jų akcijomis, o ne kitais vertybiniais popieriais, t. y. į Direktyvos apimtį nepatenka bendrovės, jeigu reguliuojamoje rinkoje prekiaujama tik jų skolos vertybiniais popieriais.

Lentelė Nr. 1. Biržinių bendrovių skaičius valstybėse narėse⁶.

Valstybė narė	Listinguojamų bendrovių skaičius	Valstybė narė	Listinguojamų bendrovių skaičius
AT	79	IT	235
BE	122	LT	33
BG	30	LU	48
CY	103	LV	16
CZ	15	MT	11
DE	714	NL	137
DK	134	PL	540
EE	12	PT	56
EL	217	RO	173
ES	271	SE	356
FI	109	SI	21
FR	536	SK	9
HU	24	UK	947
IE	60		
Iš viso 27 ES narėse = 5009			

Verta pažymėti, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių 2 straipsnio nuostatomis, viešai gali būti platinamos bei jomis prekiaujama tik akcinių bendrovių, bet ne uždarytųjų akcinių bendrovių akcijomis. Taigi, uždarosios akcinės bendrovės nepatenka į Direktyvos taikymo apimtį, o vienintelė juridinių asmenų teisinė forma, kuriai Lietuvoje turėtų būti taikomi Direktyvos reikalavimai, yra akcinė bendrovė.

Lietuvoje reguliuojamos rinkos licencija, suteikianti teisę organizuoti prekybą finansinėmis priemonėmis, jų įtraukimą į prekybą reguliuojamoje rinkoje, kotiravimą, saugų ir veiksmingą sandorių sudarymą bei atsiskaitymus, yra išduota AB NASDAQ OMX Vilnius⁷. Svarbu pastebėti,

⁵ Lietuvoje šios bendrovės yra įtrauktos į AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos Baltijos skolos vertybinių popierių sąrašą.

⁶ Duomenys iš Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p. 92. Šiame dokumente nurodoma, kad duomenys pateikiami be duomenų apie mažas ir vidutines įmones, tačiau pačiame dokumente nėra apibrėžiama, kokie bendrovių priskyrimo kriterijai prie mažų ir vidutinių įmonių yra naudojami.

⁷ Lietuvos banko informacija apie Lietuvoje išduotas reguliuojamos rinkos licencijas, [žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.lb.lt/reguliuojamos_rinkos_vertybiniu_popieriu_birza>.

kad vadovaujantis Pasiūlymo nuostatomis, nėra reikalaujama, kad bendrovės akcijos būtų įtrauktos į reguliuojamosios rinkos sąrašus toje valstybėje, kurioje bendrovė turi registruotą buveinę. Todėl reikėtų įvertinti tą aplinkybę, kad Lietuvoje įsteigtos bendrovės, kurių akcijos yra įtrauktos į kitos valstybės narės reguliuojamosios rinkos sąrašus, taip pat turėtų būti taikomi nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvos nuostatas, reikalavimai. Vadovaujantis Lietuvos banko viešai skelbiama informacija, šiuo metu keturių Lietuvos bendrovių akcijos yra įtrauktos į kitų valstybių narių reguliuojamųjų rinkų sąrašus⁸, t. y.: AB "AviaAM Leasing", AB "Avia Solutions Group", AB "INTER RAO Lietuva", AB "Agrowill Group".

1.1.3. Mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ) kriterijai

Pasiūlymo 3 straipsnyje numatyta, kad Direktyva nėra taikoma MVĮ, o Pasiūlymo 2 straipsnio 8 punkte yra pateikiamas mažos ir vidutinės įmonės apibrėžimas⁹. Ar bendrovė gali būti laikoma MVĮ galima spręsti įvertinus jos darbuotojų skaičių, metinės apyvartos bei bendro metinio balanso rodiklius, t. y. bendrovė gali būti pripažįstama MVĮ, jeigu joje dirba mažiau negu 250 darbuotojų, o jos metinė apyvarta neviršija 50 mln. EUR, arba bendras metinis balansas neviršija 43 mln. EUR.

Įvertinti tai, ar bendrovė gali būti laikoma MVĮ, galima išanalizavus bendrovės metinės finansinės atskaitomybės dokumentus ir parengtą metinį pranešimą. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad galima alternatyviai taikyti arba metinės apyvartos, arba balanso sumos ribą, t. y. bendrovei nebūtina taikyti abiejų ribų ir ji gali viršyti vieną iš jų ir neprarasti MVĮ statuso, bet darbuotojų skaičiaus ribinė vertė yra privaloma.

1.1.4. Bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiaus santykis

Pasiūlymo 4 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad valstybės narės gali pasirinkti ir nustatyti, kad tais atvejais, kai nepakankamai atstovaujamos lyties darbuotojų bendrovėje yra mažiau kaip 10 procentų, bendrovei netaikomas Direktyvoje numatytas tikslas dėl atitinkamo nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų, užimančių direktoriaus poziciją, atstovavimo procento. Tikėtina, kad tokia situacija gali susidaryti bendrovėse, veikiančiose specifiniuose sektoriuose dėl būdingos darbo rinkos tarpsektorinės segregacijos lyties pagrindu.

Ši Pasiūlymo nuostata aiškinama Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 31 punkte nurodant, kad nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų kandidatų skaičius į bendrovės direktorių pozicijas tiesiogiai priklauso nuo darbuotojų pasiskirstymo pagal lytį. Tačiau teoriškai galima kelti klausimą, ar galima remtis šia pozicija, kai yra svarstomas kiekybinis tikslas dėl nevykdomųjų direktorių, kurie paprastai nėra bendrovės darbuotojais, skaičiaus. Nepakankamai atstovaujamos lyties atstovai galėtų taip pat suteikti naujų idėjų ir objektyviai įvertinti bendrovės veiklą užimdami nevykdomųjų direktorių pareigas net ir tose bendrovėse, kurių tik nedidelė dalis darbuotojų yra nepakankamai atstovaujamos lyties atstovai. Todėl svarstyтина, ar bendrovėje paskirtų nevykdomųjų direktorių skaičius turėtų būti siejamas su bendrovės darbuotojų pasiskirstymu pagal lytį ir kokia yra šios nuostatos prasmė Pasiūlymo kontekste¹⁰.

⁸ Lietuvos banko informacija apie emitentus, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į prekybą kitų šalių reguliuojamose rinkoje, [žiūrėta 2013-10-18], prieiga internete: <http://www.lb.lt/emitentai?pg=emitentai_kuriu_vertybiniai_popieriai_itraukti_i_kitu_saliu_reguliuojamas_rinkas>.

⁹ Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 18 punkte nurodoma, kad Pasiūlyme pateikiamas apibrėžimas atitinka 2003 m. gegužės 6 d. Europos Komisijos rekomendacijos 2003/361/EB dėl labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių apibrėžimo nuostatas.

¹⁰ Abejones dėl šios Pasiūlymo nuostatos tikslingumo taip pat išreiškė ir Europos Direktorių Asociacijų Konfederacija (European Confederation of Directors' Associations - ecoDa) savo pozicijoje dėl siūlomo Direktyvos projekto. 2013-06-24 *ecoDa's Position Paper on the proposal for a Directive on improving the gender balance among non-executive directors of companies listed on stock exchanges and related*

Atkreiptinas dėmesys, kad paties Pasiūlymo nuostatų tikslingumo vertinimas nepatenka į Tyrimo apimtį, todėl Tyrime nėra detaliau analizuojamas minėtos Pasiūlymo nuostatos atitikimas pagrindiniuose Europos Sąjungos teisės aktuose ir Pasiūlyme deklaruojamiems tikslams. Kita vertus, Pasiūlymo 4 straipsnio 6 dalies nuostata palieka diskreciją pačioms valstybėms narėms pasirinkti, ar savo nacionaliniuose teisės aktuose reikėtų įtvirtinti minėtą išimtį. Taigi, Direktyvos taikymo apimtis Lietuvoje taip pat atitinkamai priklausys nuo to, ar minėta išimtis bus įtvirtinta nacionaliniuose teisės aktuose.

1.2. Lietuvos bendrovių vertinimas pagal atitinkamus kriterijus

Siekiant identifikuoti konkrečias Lietuvos bendroves, kurioms būtų taikomi Direktyvos reikalavimai, reikėtų išanalizuoti, kurios bendrovės Lietuvoje atitinka visus anksčiau aprašytus kriterijus.

Kaip jau minėta, nacionalinės teisės aktų nuostatos, įgyvendinančios Direktyvoje įtvirtintus reikalavimus, visų pirma, būtų taikomos Lietuvoje registruotą buveinę turinčioms bendrovėms. Taip pat jau minėta, kad vienintelė Lietuvoje įsteigtų juridinių asmenų teisinė forma, kuri patenka į Direktyvos taikymo apimtį, yra akcinė bendrovė. Pastebėtina, kad Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje veikia 320 akcinių bendrovių ir jos, atitinkamai, sudaro tik 0,37 proc. visų Lietuvoje registruotų ir veikiančių ūkio subjektų¹¹. Kitas esminis kriterijus, susiaurinantis tiriamų bendrovių skaičių, yra reikalavimas, kad bendrovės akcijos būtų įtrauktos į reguliuojamųjų rinkų prekybos sąrašus.

Šiuo metu į AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos Baltijos oficialųjį prekybos ir Baltijos papildomąjį prekybos sąrašus yra įtrauktos 32 akcinės bendrovės, registruotos Lietuvoje¹². Lietuvos banko tinklapyje taip pat nurodomos keturios bendrovės, kurių akcijos įtrauktos į Varšuvos akcijų biržos prekybos sąrašus, t. y.:

- i) AB "AviaAM Leasing",
- ii) AB "Avia Solutions Group",
- iii) AB "INTER RAO Lietuva",
- iv) AB "Agrowill Group" (šios bendrovės akcijomis taip pat prekiaujama ir AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržoje).

Šių 35 Lietuvos bendrovių, kurių akcijos yra įtrauktos į AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos bei Varšuvos akcijų biržos prekybos sąrašus, atitikimas MVĮ kriterijams atliekant Tyrimą buvo vertinamas analizuojant atitinkamų bendrovių metinės finansinės atskaitomybės dokumentus už 2012 m. bei 2012 m. metinį pranešimą¹³. Kaip jau minėta, bendrovė gali būti pripažįstama MVĮ, jeigu:

- i) bendrovėje dirba mažiau negu 250 darbuotojų,

measures, p. 6, prieiga internete <http://www.zdruzenje-ns.si/db/doc/upl/pp_2013_06_final_redings_directive_june_2013.pdf>.

¹¹ Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, 2013 m. pradžioje Lietuvoje buvo įregistruoti 86 929 veikiantys ūkio subjektai, iš jų – 320 akcinių bendrovių, [žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>. Veikiančiais ūkio subjektais yra Juridinių asmenų registre įregistruoti, vykdanys ekonominę veiklą, turintys darbuotojų ir (arba) pajamų subjektai (Lietuvos Statistikos departamentas. Ūkio subjektai. Pagrindiniai duomenys Economic Entities. Main Data 2012. Vilnius, 2013 m., p. 5, prieiga internete: <<http://www.osp.stat.gov.lt/web/guest/statistikos-leidiniu-katalogas>>.

¹² AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos Baltijos oficialusis prekybos ir Baltijos papildomasis prekybos sąrašai, [žiūrėta 2013-10-17], prieiga internete: <<http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=issuers&lang=lt>>.

¹³ Bendrovių, kurių akcijos yra įtrauktos į AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, finansinės atskaitomybės dokumentai yra skelbiami AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos tinklapyje.

- ii) bendrovės metinė apyvarta neviršija 50 mln. eurų (172 640 000 Lt), arba bendras bendrovės metinis balansas neviršija 43 mln. eurų (148 470 400 Lt).

Tyrimo 1.1.3. dalyje taip pat paaiškinta, kad darbuotojų skaičius yra privalomas kriterijus vertinant galimybę bendrovę pripažinti maža arba vidutine įmone. Todėl jeigu bendrovėje dirba daugiau nei 250 darbuotojų, ji negali būti pripažįstama maža arba vidutine įmone, nepriklausomai nuo jos metinės apyvartos ir balanso vertės. Verta pastebėti, kad Lietuvos statistikos departamento duomenimis, tik 80 iš 320 Lietuvos registruotų ir veikiančių akcinių bendrovių, t. y. 25 proc., darbuotojų skaičius viršija 250.

Išanalizavus minėtų 35 biržinių bendrovių viešai skelbiamus duomenis, galima daryti išvadą, kad MVĮ taikomus kriterijus atitinka šešių bendrovių finansiniai rodikliai ir darbuotojų skaičius, t. y.:

- i) akcinė bendrovė „Anykščių vynas“,
- ii) akcinė bendrovė „Dvarčionių keramika“,
- iii) AB „GUBERNIJA“,
- iv) įmonių grupė "ALITA", AB,
- v) akcinė bendrovė "VILNIAUS DEGTINĖ",
- vi) AB „Avia AM Leasing“.

Lentelė Nr. 2. Lietuvos biržinių bendrovių 2012 m. rodikliai, pagal kuriuos vertinama, ar bendrovė yra MVĮ¹⁴. Atitinkama spalva lentelėje pažymėtos bendrovės, kurios atitinka MVĮ kriterijus.

Nr.	Bendrovės pavadinimas	Darbuotojų skaičius	Metinė apyvarta (Lt)	Balansas (Lt)
1.	AB „Agrowill Group“	540	86 688 000	295 229 000
2.	AB „Alita“	233	77 953 000	111 775 000
3.	AB „Amber Grid“			1 719 684 000 ¹⁵
4.	AB „ANYKŠČIŲ VYNAS“	74	12 351 000	26 202 000
5.	AB „APRANGA“	1567	529 657 000	194 857 000
6.	AB „Avia AM Leasing“	14	34 147 000	239 647 000
7.	AB „Avia Solutions Group“	1159	535 860 000	nenurodoma
8.	AB „City Service“	3959	534 554 000	402 422 000
9.	AB „Dvarčionių keramika“	139	24 358 000	42 970 000
10.	AB „Grigiškės“	890	289 516 566	254 108 614
11.	AB „Gubernija“	185	43 305 000	37 823 000
12.	AB „INTER RAO Lietuva“	37	897 435 000	208 917 000
13.	AB „Invalida LT“	1051	326 324 000	589 909 000
14.	AB „Kauno energija“	617	369 723 000	447 221 000

¹⁴ Lentelėje naudojami duomenys, kuriuos bendrovės pateikė 2012 m. metinės finansinės atskaitomybės dokumentuose ir 2012 m. metiniuose pranešimuose arba 2013 m. III ketvirčio finansinės atskaitomybės dokumentuose.

¹⁵ AB „Amber Grid“ buvo įkurta 2013 m. birželio 11 d. nuo tęsiančios veiklą AB „Lietuvos dujos“ atskyrus gamtinių dujų perdavimo veiklą su šia veikla priskirtu turtu, teisėmis bei pareigomis, todėl nėra duomenų apie 2012 m. vykdytą AB „Amber Grid“ veiklą. Kita vertus, 2013 m. III ketvirčio AB „Amber Grid“ sutrumpintoje finansinėje ataskaitoje nurodoma, kad bendrovės balansas yra 1 719 684 000 Lt, todėl manytina, kad priėmus nacionalinius teisės aktus, įgyvendinančius Direktyvos nuostatas, AB „Amber Grid“ taip pat pateks į Direktyvos taikymo apimtį. Prieiga internete: <http://www.ambergrid.lt/uploads/documents/Astos%20St/Finan_atask_LT.pdf>.

15.	AB „Klaipėdos baldai“	716	186 578 000	105 519 000
16.	AB „Klaipėdos nafta“	327	138 881 000	560 010 000
17.	AB „Lesto“	3384	2 283 653 000	6 170 611 000
18.	AB „Lietuvos dujos“	1700	1 879 178 000	2 928 183 000
19.	AB „Lietuvos energijos gamyba“	1180	1 347 634 000	3 864 576 000
20.	AB „Lietuvos jūrų laivininkystė“	311	83 874 000	204 707 000
21.	AB „Limarko laivininkystės kompanija“	268	49 719 000	141 502 000
22.	AB „Linas“	321	39 620 006	37 318 546
23.	AB „Linas Agro Group“	951		1 722 816 000
24.	AB „Litgrid“	701	508 367 000	
25.	AB „Panevėžio statybos trestas“	1134	300 141 797	235 698 557
26.	AB „Pieno žvaigždės“	1988	769 089 000	337 721 000
27.	AB „Rokiškio sūris“	1688	796 407 000	455 350 000
28.	AB „Snaigė“	766	146 548 000	105 408 000
29.	AB „Šiaulių bankas“	556		2 942 703 000
30.	AB „Teo LT“	3257	760 174 000	1 159 342 000
31.	AB „Utenos trikotažas“	1031	51 462 000	47 072 000
32.	AB „Vilkyškių pieninė“	925	329 860 000	162 180 000
33.	AB „Vilniaus baldai“	427	230 141 000	98 503 000
34.	AB „Vilniaus degtinė“	142	55 943 614	86 527 005
35.	AB „Žemaitijos pienas“	1231	500 515 000	217 201 000

Remiantis šiais duomenimis, iš 35 biržinių Lietuvos bendrovių Direktyvos reikalavimai turėtų būti taikomi 27 bendrovėms, kurių akcijos yra įtrauktos į AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, bei 2 bendrovėms, kurių akcijos yra įtrauktos į Varšuvos akcijų biržos prekybos sąrašus, t. y. 29 bendrovėms.

Todėl toliau Tyrime bus analizuojami duomenys apie šias 29 biržines Lietuvos bendroves, nes būtent šios bendrovės Tyrimo atlikimo metu atitinka Direktyvos taikymo kriterijus: jų registruota buveinė yra Lietuvoje, joms yra taikoma Lietuvos bendrovių teisė, jų akcijomis yra prekiaujama valstybės narės reguliuojamoje rinkoje ir jos nėra MVI.

Pastebėtina, kad didžiojoje dalyje biržinių bendrovių metiniuose pranešimuose nėra pateikiama informacija apie bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiaus santykį. Todėl remiantis viešai skelbiamais duomenimis šiuo metu negalima identifikuoti visų biržinių bendrovių, kurios galėtų pasinaudoti atitinka Direktyvos netaikymo išimtimi. Kita vertus, Pasiūlymo 4 straipsnio 6 dalyje nurodoma siektina darbuotojų lyčių proporcija nėra pasiekama net kai kuriose bendrovėse, veikiančiose itin specifiniuose sektoriuose. Pavyzdžiui, akcinės bendrovės "Lietuvos dujos" metiniame pranešime nurodoma, kad šioje „bendrovėje darbuotojų daugumą sudaro vyrai – 70%, moterų – 30%. Daugiausia moterų dirba klientų aptarnavimo ir administracijos padaliniuose.“¹⁶

Papildomi duomenys apie Lietuvos biržinių bendrovių skaičių ir finansinius rodiklius taip pat yra svarbūs vertinant Direktyvos poveikio mastą Lietuvoje. Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 17 punkte akcentuojama, kad dėl savo ekonominės reikšmės ir didelio matomumo biržinės bendrovės nustato standartus visam privačiajam sektoriui. Tačiau pagal įmonių gaunamas pajamas sudaromų Lietuvos didžiausių įmonių sąrašai leidžia daryti išvadą, kad tikrai ne visos Lietuvos biržinės bendrovės gali būti priskiriamos prie didžiausių ir reikšmingiausių Lietuvos įmonių.

¹⁶ Akcinės bendrovės "Lietuvos dujos" 2012 m. metinis pranešimas, p. 36, prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/ldj/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.

Lentelė Nr. 3. Biržinių bendrovių atitinkama vieta 2012 m. Lietuvos įmonių TOP1000 sąraše, sudarytame pagal bendrovių 2012 m. pardavimo pajamas¹⁷. Atitinkama spalva lentelėje pažymėtos bendrovės, atitinkančios MVĮ kriterijus.

Bendrovė pavadinimas	Vieta TOP1000	Bendrovės pavadinimas	Vieta TOP1000
AB LESTO	6	Akcinė bendrovė "KLAIPĖDOS BALDAI"	147
Akcinė bendrovė "Lietuvos dujos"	9	Akcinė bendrovė "Snaigė"	189
AB "Linas Agro Group"	13	Akcinė bendrovė Šiaulių bankas	197
AB "INTER RAO Lietuva"	30	Akcinė bendrovė "Klaipėdos nafta"	199
Akcinė bendrovė "ROKIŠKIO SŪRIS"	33	Akcinė bendrovė "Limarko laivininkystės kompanija"	263
Akcinė bendrovė "Pieno žvaigždės"	36	AB "Agrowill Group"	325
TEO LT, AB	37	Akcinė bendrovė "LIETUVOS JŪRŲ LAIVININKYSTĖ"	334
Akcinė bendrovė "City Service"	50	Įmonių grupė "ALITA", AB	361
AB "Avia Solutions Group"	51	Akcinė bendrovė "VILNIAUS DEGTINĖ"	496
LITGRID AB	54	Akcinė bendrovė "UTENOS TRIKOTAŽAS"	526
Akcinė bendrovė "ŽEMAITIJOS PIENAS"	57	AB "GUBERNIJA"	607
Akcinė prekybos bendrovė "APRANGA"	66	Akcinė bendrovė "LINAS"	640
Akcinė bendrovė "Kauno energija"	78	Akcinė bendrovė "DVARČIONIŲ KERAMIKA"	870
Akcinė bendrovė "Invalda LT"	87		
Akcinė bendrovė "PANEVĖŽIO STATYBOS TREŠTAS"	95	AB "Amber Grid"	-
AB "VILKYŠKIŲ PIENINĖ"	97	"Lietuvos energijos gamyba", AB	-
Akcinė bendrovė "GRIGIŠKĖS"	100	Akcinė bendrovė "ANYKŠČIŲ VYNAS"	-
Akcinė bendrovė "VILNIAUS BALDAI"	131	AB "AviaAM Leasing"	-

Papildomai pažymėtina, kad taip pat galima kelti klausimą, ar biržinių bendrovių atitinkama patirtis, t. y. biržinių bendrovių taikomos kandidatų į bendrovės organų narius atrankos procedūros, gali daryti poveikį bendrovių, kurių akcijos nėra įtrauktos į reguliuojamųjų rinkų prekybos sąrašus, organų formavimo tendencijoms. Atsižvelgiant į uždarytųjų akcinių bendrovių akcijų perleidimo ypatumus¹⁸, paprastai šių bendrovių akcininkų skaičius nėra didelis, bendrovių dalyviai gana aktyviai dalyvauja priimančiąsias strateginius sprendimus ar net kasdieniniame bendrovių

¹⁷ 2012 m. Lietuvos įmonių TOP1000 sąrašas skelbtas 2013 m. liepos mėn. žurnale „Verslo klasė“. Šis sąrašas turėtų būti laikomas santykinis, nes dalies bendrovių vieta šiame sąraše nustatoma įvertinus visos atitinkamos bendrovių grupės rezultatus.

¹⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 47 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad pirmumo teisę įsigyti visas parduodamas uždarnosios akcinės bendrovės akcijas turi akcininko pranešimo apie ketinimą parduoti akcijas gavimo uždarojoje akcinėje bendrovėje dieną buvę jos akcininkai.

valdyme, o bendrovių vadovai ir organų nariai dažnai yra asmenys, susiję su bendrovių dalyviais. Todėl egzistuoja rizika, kad net jeigu visose Lietuvos biržinėse bendrovėje bus užtikrintas Direktyvos reikalavimų laikymasis, biržinių bendrovių taikoma geroji praktika nebūtinai darys reikšmingą įtaką uždaryjū akcinių bendrovių organų formavimo kultūrai.

1.3. Rizikos, susijusios su bendrovių identifikavimu, ir galimi jų sumažinimo būdai

Įvertinus kriterijus, kuriuos būtina analizuoti, siekiant nustatyti, ar bendrovė patenka į Direktyvos taikymo apimtį, matyti, kad kriterijai yra gana skirtingi ir informacija apie bendrovių atitikimą šiems kriterijams yra kaupiama ir skelbiama skirtinguose dokumentuose. Toliau pateikiami komentarai dėl rizikų, identifikuojant Lietuvos bendroves, kurioms turėtų būti taikomos Direktyvos nuostatos, susijusių su konkrečiais kriterijais.

1.3.1. Bendrovės registruota buveinė ir taikytina teisė

Stabiliausi kriterijai, keliantys mažiausią riziką dėl sunkumų identifikuojant bendroves, kurioms turėtų būti taikomi Direktyvos reikalavimai, yra susiję su bendrovių registruota buveine ir Lietuvos bendrovių teisės taikymu bendrovėms. Atsižvelgiant į tarptautinės privatinės teisės inkorporacijos principą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, Lietuvos nacionaliniai teisės aktai, įgyvendinantys Direktyvos nuostatas, bus taikomi atitinkamai Lietuvos bendrovei nuo jos įsteigimo iki išregistravimo iš Juridinių asmenų registro. Taigi, minėta rizika yra minimali, nes duomenis apie bendrovės registraciją Lietuvos Respublikos Juridinių asmenų registre ir bendrovės buveinę galima patikrinti Juridinių asmenų registro tinklapyje.

1.3.2. Prekyba bendrovės akcijomis reguliuojamoje rinkoje

Bendrovės akcijų įtraukimas į valstybių narių reguliuojamųjų rinkų prekybos sąrašus taip pat yra gana stabilus identifikavimo kriterijus. Bendrovės gali būti įtraukiamos į valstybių narių reguliuojamos rinkos prekybos sąrašus tik jeigu jos atitinka tam tikrus reikalavimus, todėl praktikoje bendrovės sprendimus pateikti prašymą dėl bendrovės akcijų įtraukimo arba išbraukimo iš reguliuojamųjų rinkų sąrašų pateikia gana retai. AB NASDAQ OMX Vilnius listingavimo taisyklių¹⁹ 5 straipsnyje įtvirtinti specialūs reikalavimai akcijų emitentams ir jų išleistoms akcijoms, kurias siekiama įtraukti į Oficialųjį prekybos sąrašą, pavyzdžiui:

- reikalavimas, kad emitentas būtų aktyviai vykdęs savo pagrindinę veiklą mažiausiai trejus paskutinius metus;
- reikalavimas, kad numatoma akcijų, dėl kurių paduota paraiška įtraukti į Oficialųjį prekybos sąrašą, kapitalizacija arba, jeigu to negalima įvertinti, bendrovės kapitalas ir rezervai, įskaitant pelną ar nuostolius, per paskutinius finansinius metus būtų ne mažesni kaip keturi milijonai eurų.

Kita vertus, tam tikra dinamika egzistuoja ir AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržoje. Pavyzdžiui, pastaraisiais metais iš prekybos sąrašų buvo išbrauktos dvi bankrutavusios bendrovės, vienos bendrovės visas akcijų paketas buvo parduotas užsienio bendrovei, kuri taip pat kreipėsi dėl atitinkamos bendrovės išbraukimo iš Oficialiojo prekybos sąrašo ir pan.

Informacijos srauto apie bendrovių, kurių akcijos įtrauktos į AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, skaičių valdymo rizika gali būti sumažinama keliais būdais:

¹⁹ AB NASDAQ OMX Vilnius listingavimo taisyklės su vėliausiais pakeitimais, patvirtintais 2012 m. gegužės 25 d AB NASDAQ OMX Vilnius valdybos posėdyje, protokolo Nr. 12-51. Prieiga internete: <[http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/2012.06.01/NASDAQ%20OMX%20Vilnius%20listingavimo%20taisykles__\(galioja%20nuo%202012_06_04\).pdf](http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/2012.06.01/NASDAQ%20OMX%20Vilnius%20listingavimo%20taisykles__(galioja%20nuo%202012_06_04).pdf)>.

- i) kompetentingos nacionalinės institucijos darbuotojams sekant vertybinių popierių biržos tinklapyje skelbiamą informaciją apie bendrovių akcijų įtraukimą arba išbraukimą iš AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos prekybos sąrašų;
- ii) užtikrinant kompetentingos nacionalinės institucijos ir reguliuojamos rinkos licenciją turinčios bendrovės bendradarbiavimą, t. y. reguliuojamos rinkos operatorius turėtų pranešti apie atitinkamus pasikeitimus kompetentingai nacionalinei institucijai;
- iii) teisės aktuose numatant įpareigojimus bendrovėms, kurių akcijos įtraukiamos arba išbraukiamos iš AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos prekybos sąrašų, pranešti kompetentingai nacionalinei institucijai apie atitinkamus pasikeitimus.

Be to, kaip jau minėta, vadovaujantis Pasiūlymo nuostatomis, nėra reikalaujama, kad bendrovės akcijos būtų įtrauktos į tos valstybės reguliuojamosios rinkos prekybos sąrašus, kurioje bendrovė turi registruotą buveinę. Todėl gali kilti tam tikrų sunkumų identifikuojant Lietuvoje įsteigtas bendroves, kurių akcijos yra įtrauktos į kitos valstybės narės reguliuojamosios rinkos sąrašus. Vis dėlto, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinama, kad gali būti skelbiamas tik priežiūros institucijos, t. y. Lietuvos banko, arba kitos valstybės narės kompetentingos institucijos patvirtintas prospektas. Todėl ši bendrovių identifikavimo rizika gali būti sumažinama, jeigu yra užtikrinamas bendradarbiavimas tarp kompetentingos nacionalinės institucijos bei emitentų priežiūrą įgyvendinančių institucijų. Bendrovės, kurių akcijos yra įtraukiamos į kitos valstybės narės reguliuojamosios rinkos prekybos sąrašus, taip pat gali būti įpareigojamos savarankiškai pranešti apie šiuos įvykius kompetentingai nacionalinei institucijai.

Pastebėtina, kad jeigu Direktyva nacionalinėje teisėje būtų įgyvendinama vadovaujantis Tyrimo 5 dalyje siūlomu modeliu, t. y. kompetentinga nacionaline institucija paskiriant Lietuvos banką, minėta rizika būtų minimali, nes Lietuvos bankas jau šiuo metu yra finansinių priemonių rinkos, t. y. ir emitentų, priežiūrą vykdančia institucija.

1.3.3. Mažos ir vidutinės įmonės kriterijai

Kriterijai, susiję su bendrovės kvalifikavimu MVĮ, yra patys dinamiškiausi, todėl egzistuoja rizika, kad atitinkamai bendrovei tam tikru metu gali būti nepagrįstai taikomi arba netaikomi Direktyvoje įtvirtinti reikalavimai. Duomenys, reikalingi įvertinti bendrovės atitikimą šiems kriterijams, paprastai yra nurodomi bendrovių finansinės atskaitomybės dokumentuose ir metiniuose pranešimuose.

Kaip jau minėta, bendrovė gali būti priskiriama prie MVĮ taikant alternatyvias ribines sumas (metinės apyvartos ir metinio balanso). Pasiūlymo 2 straipsnio 8 punkte pateiktame apibrėžime numatytos ribinės sumos yra pakankamai didelės Lietuvos ekonomikos kontekste. Todėl nors paprastai manoma, kad į reguliuojamosios rinkos prekybos sąrašus yra įtraukiamos akcijos didžiausių bendrovių, tačiau dalis net ir biržinių Lietuvos bendrovių gali būti nuolat arba tik tam tikrais metais priskiriamos prie MVĮ.

Be to, dėl makroekonominių veiksnių ar siekio optimizuoti vidinius bendrovių procesus, tam tikru laikotarpiu biržinių bendrovių darbuotojų skaičius taip pat gali būti mažesnis nei 250 darbuotojų. Tokiu atveju būtų tenkinamas vienas iš privalomų MVĮ kriterijų ir reikėtų analizuoti atitinkamos bendrovės finansinius rodiklius, siekiant įvertinti, ar bendrovė, vis dėlto, gali būti pripažįstama MVĮ pagal Pasiūlyme pateiktą apibrėžimą.

Taip pat reikėtų įvertinti tai, kad, vadovaujantis 2003 m. gegužės 6 d. Europos Komisijos rekomendacijos 2003/361/EB dėl labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių apibrėžimo nuostatomis, bendrovė yra priskiriama prie MVĮ įvertinus ne tik pačios bendrovės, bet ir susijusių bendrovių finansinius rodiklius (rekomendacijos 2003/361/EB priedo 6 straipsnis).

Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, taip pat egzistuoja rizika, kad bendrovių, kurios gali būti pripažįstamos MVĮ, identifikavimas pareikalaus itin didelių kompetentingos nacionalinės institucijos darbuotojų laiko sąnaudų, analizuojant atitinkamus bendrovių parengtus dokumentus. Ši rizika gali būti valdoma, pavyzdžiui, įtvirtinant biržinių bendrovių pareigą pateikti kompetentingai nacionalinei institucijai patvirtinimą, kuriame būtų nurodoma, ar bendrovė gali būti laikoma MVĮ, atsižvelgiant į Pasiūlyme įtvirtintą apibrėžimą, ar tiesiog specialią formą, kurioje būtų trumpai įvardijami bendrovės rodikliai, kurie yra vertinami sprendžiant dėl galimybės bendrovę pripažinti maža arba vidutine įmone.

Pažymėtina, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme, kuriuo yra įgyvendinama 2003 m. gegužės 6 d. Europos Komisijos rekomendacija 2003/361/EB, įtvirtintos vidutinės įmonės bei mažos įmonės sąvokos neatitinka Pasiūlyme pateikiamo MVĮ apibrėžimo. Nors nacionaliniame teisės akte taip pat nurodoma, kad vidutinės įmonės darbuotojų skaičius turi neviršyti 250 (siekiant bendrovę pripažinti maža ir labai maža įmone, darbuotojų skaičius, atitinkamai, turi būti dar mažesnis), tačiau Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme įtvirtintos mažesnės metinių pajamų ir balanso ribinės vertės nei numatyta Europos Komisijos rekomendacijoje bei Pasiūlyme. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymo 3 straipsnyje pateiktomis sąvokomis, vidutinės įmonės metinės pajamos neviršija 138 mln. litų, o įmonės balanse nurodyto turto vertė neviršija 93 mln. litų. Mažos įmonės metinės pajamos, atitinkamai, neviršija 24 mln. litų, o įmonės balanse nurodyto turto vertė - 17 mln. litų. Labai mažos įmonės metinės pajamos turi neviršyti 7 mln. litų, o įmonės balanse nurodyto turto vertė - 5 mln. litų. Be to, minėtame nacionaliniame įstatyme ir 2003 m. gegužės 6 d. Europos Komisijos rekomendacijoje 2003/361/EB yra apibrėžiama ir labai maža įmonė, nors Pasiūlyme yra minimos tik mažos įmonės ir vidutinės įmonės. Šios aplinkybės turi būti įvertintos Direktyvos nuostatas perkeltiant į nacionalinę teisę (plačiau žr. Tyrimo 5 dalį), o aiškių ir tikslių sąvokų vartojimas taip pat turi būti užtikrinamas kompetentingos nacionalinės institucijos komunikacijoje su kitomis valstybės institucijomis.

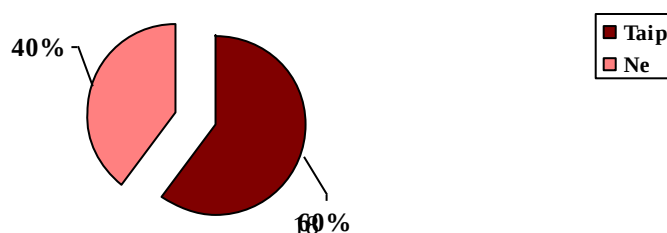
1.3.4. Bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiaus santykis

Pasiūlymo 4 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad valstybės narės gali pasirinkti ir nustatyti, kad tais atvejais, kai nepakankamai atstovaujamos lyties darbuotojų bendrovėje yra mažiau kaip 10 procentų, bendrovei netaikomas Direktyvoje numatytas tikslas dėl atitinkamo nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų, užimančių direktoriaus poziciją, atstovavimo procento. Todėl bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiaus santykio kriterijus ir su juo susijusios rizikos bus aktualios tik tuo atveju, jeigu Lietuva pasirinks įgyvendinti atitinkamą Pasiūlymo nuostatą.

Pastebėtina, kad bendrovių metiniuose pranešimuose yra dažnai nurodomi tam tikri rodikliai, susiję su bendrovės darbuotojų statistika. Vis dėlto, ne visuose bendrovių metiniuose pranešimuose yra nurodomas santykis tarp bendrovėje dirbančių vyrų skaičiaus ir dirbančių moterų skaičiaus. Tai lemia riziką, kad kompetentinga nacionalinė institucija neturės informacijos apie tai, kurios bendrovės patenka į Direktyvos taikymo išimtį.

Pav. 3. Apklausoje dalyvavusių bendrovių atsakymai apie informacijos, susijusios su bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiumi, sisteminimą.

Ar bendrovėje yra sisteminami duomenys apie bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičių?

Pastebėtina, kad 4 iš 10²⁰ Apklausoje dalyvavusių bendrovių nurodė, kad jos apskritai nekaupia ir neanalizuoja informacijos, susijusios su bendrovėje dirbančių skirtingos lyties asmenų skaičiumi.

Minėta rizika gali būti sumažinama įtvirtinus įpareigojimą biržinėms bendrovėms atskleisti informaciją apie bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičiaus santykį metiniuose pranešimuose arba atskiru pranešimu kompetentingai nacionalinei institucijai. Kita vertus, tikėtina, kad bendrovės, kurioms ši išimtis yra aktuali, pateiks minėtą informaciją ir savo iniciatyva.

²⁰ Viena Apklausoje dalyvavusi bendrovė, atsakydama į pateiktus klausimus, pildė ne specialią formą, o atsiuntė laisvos formos raštą, kuriame nenurodė, ar bendrovėje yra kaupiama ir analizuojama informacija, susijusi su bendrovėje dirbančių skirtingos lyties asmenų skaičiumi.

2. BENDROVIŲ PRIEŽIŪROS IR VALDYMO ORGANŲ, KURIUOSE TURĖTŲ BŪTI SIEKIAMA LYČIŲ PUSIAUSVYROS, IDENTIFIKAVIMAS

Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 20 punkte akcentuojama, kad Direktyvoje numatyti kiekybiniai tikslai dėl bendrovių organų sudėties yra skirtingi nevykdomųjų ir vykdomųjų direktorių atžvilgiu, siekiant minimizuoti įtaką bendrovės kasdieniam valdymui. Ši aplinkybė lemia būtinybę įvertinti valstybių narių, įskaitant ir Lietuvos, bendrovių valdymo ir priežiūros organų formavimo ir šių organų narių rinkimo specifiką ir nustatyti, kurių bendrovių organų ar jų narių atžvilgiu turėtų būti taikomos Direktyvos nuostatos.

2.1. Skirtingose valstybėse narėse taikomi bendrovių struktūros modeliai

Būtinybę užtikrinti Europos Sąjungos bendrovių teisės lankstumą lemia kiekvienai valstybei narei būdinga nacionalinės bendrovių teisės specifiška. Analizuojant galimus Direktyvos įgyvendinimo ir taikymo mechanizmus, reikia atsižvelgti į skirtingas bendrovių organų struktūras, numatytas nacionaliniuose teisės aktuose. Verta pastebėti, kad nepaisant konkrečių valstybių specifinių bendrovių organų formavimo aspektų, visuose bendrovių struktūros modeliuose yra išskiriamos valdymo (*executive*) ir priežiūros (*non-executive*) funkcijos²¹:

- i) valdymo funkcijas atliekantys atitinkamo organo nariai yra atsakingi už kasdienį bendrovės valdymą. Dažnai šie asmenys dirba bendrovėje ir yra atsakingi už tam tikrą sritį;
- ii) priežiūros funkcijas atliekantys atitinkamo organo nariai iš esmės yra atsakingi už bendrovės finansinės atskaitomybės kontrolę ir kitų kontrolės mechanizmų bendrovėje įgyvendinimą, t. y. bendrovės veiklos atitikimą teisės aktų reikalavimams. Šie asmenys paprastai yra skiriami bendrovės akcininkų ir yra nepriklausomi, t. y. neturi tiesioginių ar netiesioginių interesų bendrovėje.

Gali būti išskiriami trys pagrindiniai bendrovės organų struktūros modeliai, taikomi skirtingose valstybėse narėse²²:

- i) dualistinė (dviejų pakopų) sistema, t. y. bendrovėje formuojamas valdymo organas - valdyba (valdybos nariai laikomi vykdomaisiais direktoriais), ir priežiūros organas - stebėtoja taryba (stebėtojų tarybos nariai laikomi nevykdomaisiais direktoriais);
- ii) monistinė (vienos pakopos) sistema, t. y. bendrovėje formuojama valdyba, kurios dalis narių yra vykdomieji direktoriai, o dalis - nevykdomieji direktoriai;
- iii) mišri sistema, turinti ir dualistinės, ir monistinės sistemos elementų, t. y. bendrovėje formuojami atskiri valdymo ir priežiūros organai, bet tas pats asmuo yra skiriamas abiejų organų pirmininku, o kiti asmenys taip pat vienu metu gali būti abiejų organų nariais²³.

Skirtingų valstybių teisės aktuose taip pat gali būti skirtingai reglamentuojama bendrovių organų struktūros modelio pasirinkimo galimybė, t. y. teisės aktuose gali būti įtvirtintas visoms bendrovėms privalomas vienas struktūros modelis arba suteikiama galimybė bendrovėms akcininkams nuspręsti, koks modelis turėtų būti taikomas konkrečioje bendrovėje.

²¹ Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p.36.

²² Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p.37.

²³ Pastebėtina, kad Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 19 punkte nurodoma, kad teisės aktuose yra įtvirtintas mišrus bendrovės organų struktūros modelis ir tais atvejais, kai bendrovės steigėjai gali patys pasirinkti taikyti arba monistinį, arba dualistinį struktūros modelį.

2.2. Bendrovės organų narių klasifikacija į vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius

Bendrovių organų struktūra atitinkamai lemia ir tai, kuriuos organų narius reikėtų priskirti vykdomiesiems ir nevykdomiesiems direktoriams. Pastebėtina, kad net jeigu tam tikro asmens pareigos bendrovėje yra įvardijamos kaip direktorius (pavyzdžiui, finansų direktorius), tai nebūtinai reiškia, kad šis asmuo turėtų būti laikomas vykdomuoju ar nevykdomuoju direktoriumi Pasiūlymo pateiktų sąvokų prasme. Pasiūlymo 2 straipsnyje yra pateikiami atitinkami sąvokų apibrėžimai, nurodant, kad:

- i) vykdomasis direktorius yra bet kuris kasdieniame bendrovės valdyme dalyvaujantis valdybos narys monistinėje sistemoje arba bet kuris valdymo organo narys dualistinėje sistemoje;
- ii) nevykdomasis direktorius yra bet kuris valdybos narys, išskyrus vykdomuosius direktorius, monistinėje sistemoje arba bet kuris stebėtojų tarybos narys dualistinėje sistemoje.

Taigi, atsižvelgiant į aiškų bendrovės organų atribojimą, dualistinėje sistemoje neturėtų kilti sunkumų identifikuojant vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius. Jeigu bendrovėje yra sudaroma tiek stebėtojų taryba, tiek ir valdyba, stebėtojų tarybos nariai turėtų būti laikomi nevykdomaisiais direktoriais, o valdybos nariai – vykdomaisiais direktoriais. Tačiau jeigu bendrovėje yra sudaroma tik valdyba, reikia analizuoti, kurie valdybos nariai dalyvauja kasdieniame bendrovės valdyme (vykdomieji direktoriai), o kurie yra laikomi nevykdomaisiais direktoriais. Šiuo atveju esminę reikšmę turi žodžių „dalyvauti kasdieniniame bendrovės valdyme“ aiškinimas. Bendrosios teisės sistemos šalyse, kuriose yra taikomas monistinis modelis, laikoma, kad direktorius dalyvauja kasdieniniame bendrovės valdyme tuo atveju, kai jis bendrovėje užima tam tikrą poziciją, pavyzdžiui, vyriausiojo finansininko, regiono plėtros vadovo ir pan.²⁴. Nevykdomųjų direktorių funkcijos paprastai apima bendrovės valdymo stebėseną ir indėlį vystant bendrovės veiklos strategiją²⁵. Nereikėtų kategoriškai teigti, kad esminį skirtumą tarp vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių lemia ta aplinkybė, ar atitinkamas direktorius yra sudaręs darbo sutartį su bendrove, nes tam tikrais atvejais gali egzistuoti galimybė atitinkamas pareigas užimti pagal civilinę sutartį²⁶.

Analizuojant bendrovių organų formavimo tvarką ir procedūras, teisinėje literatūroje ir teisės aktuose taip pat dažnai yra vartojama nepriklausomų organų narių sąvoka, kuri nėra minima ar apibrėžiama Pasiūlyme. Nevykdomųjų (direktorių konsultantų) ir nepriklausomų organų narių sąvokos vartojamos ir 2005 m. vasario 15 d. Europos Komisijos rekomendacijoje 2005/162/EB dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių konsultantų arba stebėtojų tarybos narių vaidmens ir dėl (stebėtojų) tarybos komitetų, kuri minima kaip vienas iš šaltinių Pirminio pasiūlymo aiškinamajame rašte. Minėtoje Europos Komisijos rekomendacijoje ir Pasiūlymo 2 straipsnyje pateikiami vykdomųjų direktorių ir nevykdomųjų direktorių (direktorių konsultantų) pateikiami apibrėžimai iš esmės sutampa, tačiau atsižvelgiant į tai, kad Pasiūlyme pateikiami gana lakoniški vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių apibrėžimai, verta atkreipti dėmesį, kad nevykdomųjų direktorių ir nepriklausomų organų narių sąvokos negali būti tapatinamos. Prie nevykdomųjų direktorių ir nepriklausomų organų narių asmenys priskiriami vadovaujantis skirtingais kriterijais.

2005 m. vasario 15 d. Europos Komisijos rekomendacijos 2005/162/EB II priede nurodoma, kad nepriklausomumo kriterijai turėtų būti pritaikyti atsižvelgiant į nacionalinį kontekstą, o bendrovės

²⁴ Pritchard Laurence in Directors' Duties and Liabilities, Ashgate Publishing Ltd, 2000, p. 23

²⁵ Higgs Derek. Review of the role and effectiveness of non-executive directors. 2003, p. 27. Prieiga internete: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dti.gov.uk/cld/non_exec_review/pdfs/higgsreport.pdf>.

²⁶ Morse Geoffrey. Charlesworth's Company Law. Seventeenth Edition, Sweet & Maxwell, London, 2005, p. 285.

organo narys galėtų būti laikomas nepriklausomu įvertinus bent jau toliau nurodomas aplinkybes, t. y. siekiant bendrovės organo narį pripažinti nepriklausomu, jis turėtų:

- i) nebūti bendrovės arba asocijuotos bendrovės vykdančiuoju direktoriumi arba valdybos nariu ir neiti tokių pareigų ankstesnius penkerius metus;
- ii) nebūti bendrovės arba asocijuotos bendrovės darbuotoju ir neiti tokių pareigų ankstesnius trejus metus;
- iii) negauti arba nebūti gavusiam esminio papildomo atlyginimo iš bendrovės arba asocijuotos bendrovės, išskyrus užmokestį, gautą už nevykdomojo direktoriaus pareigas;
- iv) nebūti kontrolinį akcijų paketą turintiems akcininku arba neatstovauti tokiems akcininkams;
- v) neturėti arba nebūti turėjęs per praėjusius metus svarbių verslo ryšių su bendrove arba asocijuota bendrove nei tiesiogiai, nei kaip partneris, akcininkas, organo, turinčio tokius ryšius, direktorius arba viršesnis darbuotojas;
- vi) nebūti arba per paskutinius trejus metus nebūti buvus dabartinio arba ankstesnio bendrovės arba asocijuotos bendrovės išorės auditoriaus partneriu arba darbuotoju;
- vii) nebūti vykdančiuoju direktoriumi arba valdybos nariu kitoje bendrovėje, kurioje vykdančysis direktorius arba valdybos narys yra nevykdomasis direktorius, ir neturėti kitų reikšmingų ryšių su vykdančiais bendrovės direktoriais dalyvaujant kitose bendrovėse arba organuose;
- viii) nebūti užėmus nevykdomojo direktoriaus pareigų ilgiau kaip tris laikotarpius;
- ix) nebūti vykdančiojo direktoriaus arba valdybos nario arba asmenų, nurodytų nuo i) iki viii) punkto, artimu šeimos nariu.

Pastebėtina, šis nepriklausomumo kriterijų sąrašas yra tik pavyzdinis.

Kita vertus, nors tarp nepriklausomumo kriterijų yra paminėti ir tokie, kurie yra susiję su asmens šiuo metu arba anksčiau užimtomis pareigomis bendrovėje, tačiau ta aplinkybė, ar asmuo šiuo metu dalyvauja bendrovės kasdieniniame valdyme, t. y. ar užima bendrovėje tam tikras pareigas, lemia ir tai, ar bendrovės organo narys turėtų būti kvalifikuojamas vykdomuoju ar nevykdomuoju.

Taigi, įvertinus šiuos aspektus, galima padaryti keletą išvadų:

- asmenys, bendrovėje užimantys tam tikrą poziciją, niekada nebus laikomi nei nepriklausomais organo nariais, nei nevykdomaisiais direktoriais,
- jeigu asmuo atitinka visus konkrečioje bendrovėje taikomus kriterijus dėl asmens pripažinimo nepriklausomu, šis asmuo taip pat gali būti laikomas nevykdomuoju direktoriumi (jeigu bendrovėje taikomi nepriklausomumo kriterijai apima aukščiau minėtas aplinkybes),
- net ir nevykdomieji direktoriai gali turėti tam tikrų ir netiesioginių interesų bendrovėje. Pavyzdžiui, jeigu asmuo neužima bendrovėje jokios pozicijos, bet turi tam tikrą bendrovės kapitalo dalį, jis gali būti renkamas nevykdomuoju direktoriumi, tačiau jis negali būti laikomas nepriklausomu organo nariu.

Kaip jau minėta, Pasiūlyme įtvirtintas nevykdomojo direktoriaus apibrėžimas yra siejamas su konkretaus organo nario atliekamomis funkcijomis, t. y. vertinant, ar jis dalyvauja kasdieniniame bendrovės valdyme (užima bendrovėje tam tikras pareigas), o ne nepriklausomumo kriterijais. Kita vertus, nepriklausomumo kriterijų analizė gali būti svarbi vertinant, kurie atitinkamos bendrovės organų nariai galėtų būti priskiriami nevykdomiesiems direktoriams, jeigu bendrovė viešai skelbiamoje informacijoje identifikuoja nepriklausomus organų narius.

2.3. Lietuvoje registruotų bendrovių organų formavimo specifika

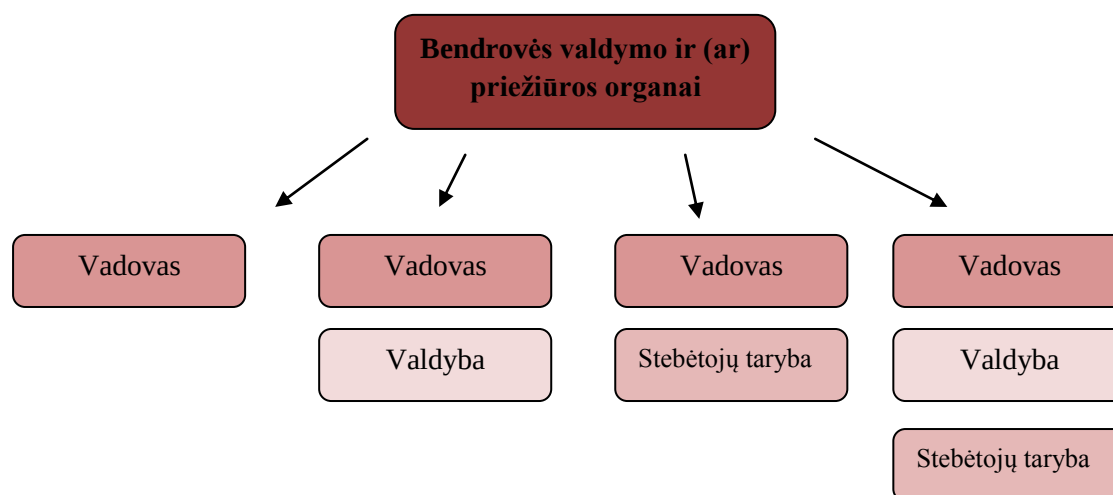
Siekiant išanalizuoti, koks bendrovių valdymo modelis yra įtvirtintas Lietuvos teisės aktuose, reikėtų įvertinti keletą aspektų:

- i) teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus dėl konkrečių formuojamų bendrovės organų, t. y. bendrovės organų skaičiaus ir rūšių;
- ii) teisės aktuose numatytas bendrovės organų kompetencijas, t. y. kuriems bendrovių organams gali būti priskiriamos valdymo ir priežiūros funkcijos.

Visų pirma, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnyje įtvirtinta, kad bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas - stebėtojų taryba, tačiau jis yra neprivalomas. Vadovaujantis to paties Akcinių bendrovių įstatymo straipsnio nuostatomis, bendrovėje taip pat yra neprivalomas ir kolegialus valdymo organas valdyba. Taigi, Lietuvoje yra įtvirtinta liberali bendrovių organų formavimo sistema, leidžianti bendrovės akcininkams pasirinkti, pirma, ar bendrovėje turėtų būti formuojami kolegialūs valdymo ar priežiūros organai, ir, antra, jeigu nusprendžiama organus formuoti, tai kokie konkretūs kolegialūs valdymo ar priežiūros organai turėtų būti formuojami, t. y. bendrovės akcininkai taip pat gali nuspręsti, ar bendrovėje turėtų būti taikoma monistinė ar dualistinė bendrovės organų sistema²⁷.

Pastebėtina, kad AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso II principu rekomenduojama be Akcinių bendrovių įstatyme numatytų privalomų organų – visuotinio akcininkų susirinkimo ir bendrovės vadovo, bendrovėje sudaryti tiek kolegialų priežiūros organą, tiek kolegialų valdymo organą (2.1 punktas). Bendrovių valdymo kodekse taip pat nurodoma, kad jeigu bendrovė nusprendžia sudaryti tik vieną kolegialų organą, rekomenduojama, kad tai būtų priežiūros organas, t. y. stebėtojų taryba. Tokiu atveju stebėtojų taryba yra atsakinga už efektyvią bendrovės vadovo vykdomų funkcijų priežiūrą (2.3 punktas). Atsižvelgiant į tai, kad AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso nuostatos yra rekomendacinės, o Akcinių bendrovių įstatyme nėra numatytų imperatyvių reikalavimų, net ir biržinėse bendrovėse yra galimos situacijos, kai bendrovėje yra skiriamas tik vienasmenis valdymo organas, o jokie kolegialūs organai nėra sudaromi. Tokiu atveju bendrovėje apskritai nebūtų nei vykdomųjų, nei nevykdomųjų direktorių.

Pav. 4. Galimi Lietuvoje registruotų bendrovių struktūros modeliai

Kitas aspektas yra susijęs su teisės aktuose įtvirtintu bendrovių valdymo ir priežiūros organų kompetencijos atribojimu. Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad

²⁷ Todėl kai kuriuose šaltiniuose nurodoma, kad Lietuvoje yra taikomas ir monistinis, ir dualistinis bendrovių organų struktūros modeliai. Council of the European Union, Interinstitutional File: 2012/0299 (COD), 16433/12, ADD 2, 2012 m. lapkričio 20 d., p. 38. Tačiau Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 19 punkte nurodoma, kad jeigu bendrovės steigėjai gali patys pasirinkti taikytiną bendrovės organų struktūrą (monistinę ar dualistinę) konkrečiai bendrovei, toks teisinis reguliavimas turėtų būti priskiriamas mišriai bendrovės organų struktūros sistemai.

stebėtojų taryba yra kolegialus bendrovės priežiūros organas, o valdyba – kolegialus valdymo organas. Pažymėtina, kad to paties Akcinių bendrovių straipsnio 3 dalyje numatyta, kad jeigu bendrovėje nesudaroma stebėtojų taryba, Akcinių bendrovių įstatyme stebėtojų tarybai nustatytos funkcijos kitų bendrovės organų kompetencijai nepriskiriamos, o 4 dalyje numatyta, kad jeigu bendrovėje nesudaroma valdyba, valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas atlieka bendrovės vadovas, išskyrus Akcinių bendrovių įstatymo nustatytas išimtis. Taigi, remiantis minėtu teisiniu reguliavimu, Lietuvoje registruotose bendrovėse valdybos negali atlikti stebėtojų tarybai (priežiūros organui) priskirtų funkcijų, o valdybos funkcijos taip pat neperduodamos bendrovės priežiūros organui.

Analizuojant bendrovių organų atliekamų funkcijų santykį su nevykdomųjų direktorių rinkimu, verta atkreipti dėmesį į AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso preambulėje pateikiamą poziciją. Pastebėtina, kad šiame Bendrovių valdymo kodekse vykdomasis direktorius (*executive director*) apibrėžiamas analogiškai kaip ir Pasiūlyme nurodant, kad jis yra visuotinio akcininkų susirinkimo renkamo kolegialaus organo narys, įtrauktas į kasdieninį bendrovės valdymą, o direktorius konsultantas (*non-executive director*) apibrėžiamas kaip bet kuris visuotinio akcininkų susirinkimo renkamo kolegialaus organo narys, išskyrus vykdomąjį direktorių. Tačiau Bendrovių valdymo kodekso preambulėje nurodoma, kad valdymo struktūros, pagal kurią bendrovėje iš vykdomųjų direktorių (vykdančių valdymo funkcijas) ir direktorių konsultantų (nevykdomųjų direktorių) (vykdančių priežiūros funkcijas) būtų sudaromas vienas kolegialus valdymo organas, Akcinių bendrovių įstatymas nenumato. Minėtame Bendrovių valdymo kodekse teigiama, kad „pagal Lietuvos teisės aktų reikalavimus, kolegialus valdymo organas (valdyba) visais atvejais turi būti sudarytas tik iš valdybos narių (kurie atitinka vykdomuosius direktorius), o kolegialus priežiūros organas (stebėtojų tarybą) turi būti sudaryta tik iš stebėtojų tarybos narių (kurie atitinka direktorius konsultantus). Taigi Lietuvoje įregistruotose bendrovėse sudaroma valdyba iš esmės atlieka valdymo funkcijas, o stebėtojų taryba – priežiūros funkcijas. Jeigu stebėtojų taryba yra nesudaroma, valdybos nariai į vykdomuosius direktorius ir direktorius konsultantus neskirstomi“²⁸.

Vadovaujantis minėta AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso preambulėje įtvirtinta pozicija, kiekybinis tikslas dėl nevykdomųjų direktorių turėtų būti taikomas tik toms Lietuvos bendrovėms, kuriose yra formuojamos stebėtojų tarybos. Kaip jau minėta, AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekse rekomenduojama formuoti būtent stebėtojų tarybą, jeigu yra formuojamas tik vienas kolegialus organas. Tačiau jeigu Direktyvos reikalavimas dėl atitinkamo nevykdomųjų direktorių skaičiaus iš tikrųjų būtų taikomas tik stebėtojų tarybos nariams, egzistuoja rizika, kad dalis biržinių bendrovių rinktųsi neformuoti stebėtojų tarybos vien dėl šios priežasties.

Kita vertus, svarstytina, kad asmenys gali būti laikomi atliekančiais priežiūros funkcijas, t. y. nevykdomaisiais direktoriais, remiantis tuo, kad šie asmenys neužima tam tikros pozicijos bendrovėje, todėl net ir dalyvaudami valdybos, t. y. valdymo organo, veikloje vykdo tam tikrą kasdieninį bendrovės valdymą įgyvendinančių asmenų priežiūrą ir kontrolę. Atsižvelgiant į bendrosios teisės šalyse pateikiamą aiškinimą, galima būtų teigti, kad jeigu Lietuvoje registruotoje bendrovėje yra sudaroma tik valdyba, bendrovės nevykdomaisiais direktoriais turėtų būti laikomi tie asmenys, kurie nedirba bendrovėje ir neužima kokios nors pozicijos Bendrovėje vadovaujantis kito pobūdžio sutartimi. Tokiu atveju Lietuvos biržinėse bendrovėse, kuriose formuojamas tik vienas kolegialus organas, taip pat būtų galima identifikuoti vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius, kurių atžvilgiu būtų taikomi skirtingi Direktyvoje numatyti reikalavimai.

²⁸ AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodeksas, p. 3, prieiga internete: <[http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20\(galioja%20nuo%202010-01-01\).pdf](http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf)>.

Taigi, vieno kolegialaus organo bendrovėje formavimas yra neišvengiamai susijęs su rizika dėl sunkumų atitinkamai identifikuojant vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius. Vis dėlto, ši rizika gali būti minimizuojama teisės aktuose numatant konkrečius kriterijus, kurie leistų atriboti bendrovių vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius, bei įtvirtinant bendrovių pareigą atskleisti bendrovių organų atitikimą minėtiems kriterijams.

Atkreiptinas dėmesys, kad Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 20 punkto nuostatoje, kurioje numatyta, kad Direktyva siekiama pagerinti lyčių pusiausvyrą tiek tarp vykdomųjų, tiek ir tarp nevykdomųjų direktorių, taip pat akcentuojama, kad Direktyvoje numatytos skirtingos nuostatos ir tikslai vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių atžvilgiu. Pasiūlymo 4 straipsnio 1a dalies nuostata įtvirtina valstybių narių teisę pasirinkti, ar jų nacionaliniuose teisės aktuose turėtų būti numatyta galimybė bendrovėms užtikrinti Direktyvos reikalavimų laikymąsi 33% nuo visų bendrovės direktorių skaičiaus paskiriant nepakankamai atstovaujamos lyties atstovus.

Vis dėlto, manytina, kad jeigu valstybė narė nuspręstų nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti kiekybinį tikslą dėl 40% nevykdomųjų direktorių (t. y. nacionaliniuose teisės aktuose nebūtų įtvirtinama nuostata dėl 33% kiekybinio tikslo visų bendrovės organų narių atžvilgiu), šis tikslas neturėtų būti taikomas bendrovėms, kuriose iš viso nėra paskirta nevykdomųjų direktorių. Tokia pozicija paaiškinama tuo, kad, kaip jau minėta, vykdomieji direktoriai bendrovėje užima tam tikras pareigas. Todėl svarstytina, ar privalomas kiekybinis tikslas vykdomųjų direktorių atžvilgiu negalėtų būti kvalifikuojamas kaip neproporcingas trukdymas bendrovės akcininkams spręsti dėl asmenų, turinčių užtikrinti tinkamą kasdieninį bendrovės valdymą.

2.4. Lietuvos biržinėse bendrovėse suformuoti organų struktūros modeliai

Siekiant identifikuoti bendrovių priežiūros ir valdymo organus, kuriuose pagal Direktyvos reikalavimus turėtų būti siekiama lyčių pusiausvyros, buvo išanalizuoti Lietuvos biržinių bendrovių viešai skelbiama informacija apie šiose bendrovėse suformuotus organus²⁹.

Pažymėtina, kad visose biržinėse bendrovėse yra suformuotos valdybos. 13 iš 29 Lietuvos biržinių bendrovių, kurioms pagal Tyrimo atlikimo metu išanalizuotus duomenis turėtų būti taikoma Direktyva, yra suformuota ir stebėtojų taryba. Verta pastebėti, kad Pasiūlymo aiškinamuosiuose dokumentuose yra pateikiamas argumentas, kad paprastai biržinių bendrovių valdybos yra didelės. Vidutinis direktorių skaičius biržinėse bendrovėse Europos Sąjungos mastu yra 7,8 nariai arba 8,3 nariai, jeigu neįtraukiami duomenys apie MVĮ³⁰ (t. y. vidutiniškai 1,91 vykdomųjų direktorių ir 6,39 nevykdomųjų direktorių). Tačiau negalima to paties teigti apie Lietuvoje vyraujančias tendencijas. Akcinių bendrovių įstatymo 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad stebėtojų taryboje turi būti ne mažiau kaip 3 ir ne daugiau kaip 15 stebėtojų tarybos narių, o tikslų stebėtojų tarybos narių skaičių nustato bendrovės įstatai. To paties įstatymo 33 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad valdybos narių turi būti ne mažiau kaip 3, tačiau maksimali valdybos narių skaičiaus riba nėra įtvirtinta. Vis dėlto, Lietuvos biržinėse bendrovėse stebėtojų tarybos ir valdybos narių skaičius nėra itin didelis lyginant su kitomis bendrovėmis, kurių akcijomis nėra prekiaujama viešai.

²⁹ Nors Tyrimo pirmoje dalyje buvo nurodoma, kad dėl MVĮ išimties Direktyva turėtų būti netaikoma daliai biržinių bendrovių, tačiau tam tikroje statistikoje yra pateikiami duomenys apie visas Lietuvos biržines bendroves, atsižvelgiant į MVĮ kriterijaus dinamiškumą bei siekiant atspindėti realesnes rinkos tendencijas.

³⁰ Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), p.7

Lentelė Nr. 4. Bendrovės organų narių skaičius Lietuvos biržinėse bendrovėse³¹.

Bendrovių organų narių skaičius	
Stebėtojų tarybos narių skaičius	Bendrovių skaičius
3	6
4	0
5	4
6	1
7	2
Vidurkis = 4,46	
Valdybos narių skaičius	Bendrovių skaičius
3	4
4	6
5	11
6	4
7	4
Vidurkis = 4,93	

Taigi, vadovaujantis minėtais duomenimis, dažniausiai biržinių bendrovių stebėtojų tarybą sudaro 3 nariai, o valdybą – 5 nariai.

Atkreiptinas dėmesys, kad ne visų bendrovių metiniuose pranešimuose yra pateikiama informacija apie tai, ar bendrovių stebėtojų tarybos ir valdybos nariai dirba bendrovėje, ar užima kokią nors poziciją. Dalies bendrovių metiniuose pranešimuose yra pateikiamas tam tikras vertinimas dėl bendrovės organų sudėties specifikos. Pavyzdžiui, TEO LT, AB 2012 m. metiniame pranešime nurodoma, kad „remiantis vertybinių popierių biržos „NASDAQ OMX Vilnius“ listinguojamų bendrovių valdymo kodekso nuostatomis, visi šeši valdybos nariai yra laikomi direktoriais konsultantais (neetatiniais valdybos nariais). Keturi valdybos nariai atstovauja „TeliaSonera AB“, o du valdybos nariai – Inga Skisaker ir Jonas Pilkauskas, kuris atstovauja mažumos akcininkams, laikomi nepriklausomais valdybos nariais“³². Ši bendrovė konkrečiai nurodė, kad „visi bendrovės valdybos nariai yra laikomi nevykdomaisiais direktoriais, nes jie atstovauja akcininkus, t. y. nedirba bendrovėje ir negauna iš jos atlyginimo, išskyrus tantjemas“. O akcinės bendrovės "UTENOS TRIKOTAŽAS" metiniame pranešime nurodoma, kad bendrovėje nėra direktorių konsultantų³³, nors metiniame pranešime nėra įvardijama, kad kuris nors iš keturių valdybos narių dirbtų ar užimtų kokias nors pareigas akcinėje bendrovėje "UTENOS TRIKOTAŽAS".

Tai, kad šiuo metu bendrovės organų narių skirstymas į vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius Lietuvoje nėra itin aktualus, atspindi ir ta aplinkybė, kad tik 3 iš 10 bendrovių, kurios pateikė atsakymą į atitinkamą Apklausos klausimą, nurodė, jog valdybos narių funkcijos yra suskirstytos į vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių pozicijas. Įdomu yra tai, kad nors į šį klausimą buvo prašoma atsakyti tik tų bendrovių, kuriose nėra formuojama stebėtojų taryba, tačiau bendrovėje taikomą valdybos narių skirstymą į vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius identifikavo ir viena bendrovė, kurioje yra suformuota stebėtojų taryba. Ši aplinkybė

³¹ Lentelė sudaryta vadovaujantis biržinių bendrovių 2013 m. finansinės atskaitomybės dokumentais, 2012 m. bendrovių metiniais pranešimais ir bendrovių viešai skelbiama informacija apie bendrovių organų narius [žiūrėta 2013-11-14].

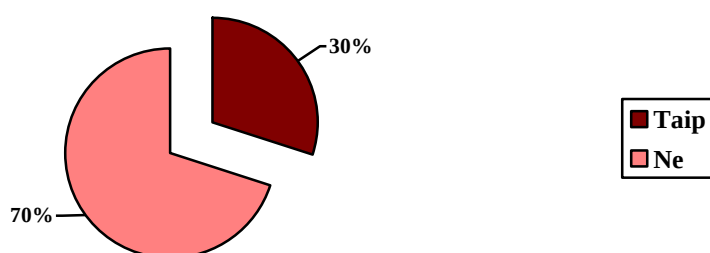
³² TEO LT, AB 2012 m. metinis pranešimas, p. 65, prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/teo/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.

³³ Akcinės bendrovės "UTENOS TRIKOTAŽAS" 2012 m. metinis pranešimas, p. 85, prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/utr/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.

kelia abejonių dėl visuotinai žinomo bendro kriterijaus, kuriuo vadovaujantis bendrovės organų nariai skirstomi į vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius, egzistavimo.

Pav. 5. Apklausoje dalyvavusių bendrovių atsakymai apie bendrovės valdybos narių skirstymą į vykdomuosius ir nevykdomuosius direktorius.

Ar bendrovės valdybos narių funkcijos yra suskirstytos į vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių pozicijas?

Dalis bendrovių metiniuose pranešimuose taip pat identifikuoja bendrovės kapitalo dalį, kurią turi bendrovių organų nariai. O dalies bendrovių metiniuose pranešimuose tiesiogiai nurodoma, kad bendrovėje nėra suformuoti nepriklausomumo kriterijai, pagal kuriuos būtų vertinami organų nariai. Tačiau, kaip minėta, asmenys, turintys tam tikrą interesą bendrovėje, taip pat gali būti laikomi nevykdomaisiais direktoriais (plačiau apie pavyzdinius nepriklausomumo kriterijus žr. Tyrimo 2.1 dalyje).

Taigi, vadovaujantis viešai skelbiama informacija, negalima kategoriškai teigti, kuriose konkrečiose Lietuvos biržinėse bendrovėse yra paskirti nevykdomieji direktoriai, kurių atžvilgiu būtų taikomi Direktyvos kiekybiniai tikslai. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad, laikantis pozicijos, jog nevykdomaisiais direktoriais turi būti įvardijami tie asmenys, kurie nedirba bendrovėje ar neužima kokios nors pozicijos kitų sutarčių pagrindu, nevykdomųjų direktorių skaičius bendrovėje turėtų būti identifikuojamas po kiekvienų atitinkamo organo narių rinkimų, t. y. kiekvieną kartą turėtų būti vertinami faktiškai paskirti organų nariai nebent bendrovės vidiniuose dokumentuose būtų iš anksto apibrėžta, kiek bendrovėje turėtų būti skiriama nevykdomųjų direktorių, ir bendrovės faktiškai tokio reikalavimo laikytųsi.

Apibendrinant minėtą Lietuvos teisinio reguliavimo specifiką ir esamą situaciją, pastebime, kad Lietuvoje bendrovėse nėra įprastos „vykdomųjų direktorių“ ir „nevykdomųjų direktorių“ kategorijos, o „direktoriaus“ sąvoka paprastai vartojama įvardinti vienasmenį bendrovės valdymo organą, o ne kolegialaus organo narį. Todėl siekiant išvengti sąvokų prieštaravimo ir išlaikyti teisės aktų sistemiskumą, Direktyvos nuostatas į nacionalinius teisės aktus siūlytina perkelti neįvedant naujų atskirų „vykdomojo direktoriaus“ ir „nevykdomojo direktoriaus“ sąvokų.

2.5. Valstybės ir savivaldybių kontroliuojamų bendrovių specifika

Naujausiame Pasiūlyme nebeliko nuostatų, įtvirtinančių trumpesnę terminą pasiekti Direktyvoje numatytus tikslus valstybinių įmonių (*public undertaking*) atžvilgiu. Kita vertus, verta pastebėti, kad dėl detalesnio turtinių ir neturtinių akcininkų teisių įgyvendinimo reglamentavimo ir valstybės bei savivaldybių institucijų galimybės daryti įtaką tam tikrų bendrovių organų rinkimo procesui, šios bendrovės, tikėtina, greičiau pasiektų Direktyvoje įtvirtintus tikslus. Pavyzdžiui, Danijos teisės aktuose numatytas reikalavimas, kad į valstybės valdomos įmonės organų nario poziciją turi būti pasiūloma ir vyro, ir moters kandidatūra³⁴.

³⁴ Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p.54

Pastebėtina, kad ankstesniame Pasiūlymo projekte numatytas valstybinės įmonės apibrėžimas atitiko valstybės ar savivaldybės kontroliuojamos įmonės sąvoką, įtvirtintą Informacijos apie valstybės ar savivaldybės institucijų ir valstybės ar savivaldybės kontroliuojamų įmonių finansinius santykius ir apie įmones, privalančias tvarkyti atskiras sąskaitas, kaupimo, saugojimo ir teikimo Europos Komisijai taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 768.

Ankstesniame Pasiūlymo projekte buvo nurodoma, kad *public undertaking* yra bendrovė, kuriai valdžios institucijos gali turėti tiesioginę ar netiesioginę lemiamą įtaką. Vadovaujantis Pasiūlymo nuostatomis, buvo galima preziumuoti, kad valstybės institucijos turi tiesioginę ar netiesioginę lemiamą įtaką bendrovei tais atvejais, kai:

- i) joms priklauso dauguma bendrovės pasirašytojo kapitalo;
- ii) jos kontroliuoja daugumą balsų, kuriuos suteikia bendrovės išleistos akcijos;
- iii) jos turi teisę skirti, rinkti arba pašalinti daugumą bendrovės administravimo, valdymo arba priežiūros organų narių.

Nors Lietuvos teisės aktuose dažniau yra vartojama valstybės valdomų įmonių³⁵, sąvoka, tačiau manytina, kad Pasiūlymo kontekste tikslinga analizuoti valstybės ar savivaldybės kontroliuojamų bendrovių specifiką, t. y. ir tų, kurias faktiškai kontroliuoja savivaldybių institucijos.

*Lentelė Nr. 5. Valstybės ir savivaldybių institucijų galimybė kontroliuoti bendroves, kurioms būtų taikomi Direktyvos reikalavimai*³⁶.

Nr.	Bendrovės pavadinimas	Valstybės ir savivaldybių institucijų galimybė kontroliuoti bendrovę
1.	AB „Agrowill Group“	Ne
2.	AB „Amber Grid“	Ne (valstybei priklausanti akcijų dalis - 17,7%)
3.	AB „APRANGA“	Ne
4.	AB „Avia Solutions Group“	Ne
5.	AB „City Service“	Ne
6.	AB „Grigiškės“	Ne
7.	AB „INTER RAO Lietuva“	Ne
8.	AB „Invalida LT“	Ne
9.	AB „Kauno energija“	Taip (Kauno miesto savivaldybei priklausanti akcijų dalis - 92,82%)
10.	AB „Klaipėdos baldai“	Ne
11.	AB „Klaipėdos nafta“	Taip (valstybei priklausanti akcijų dalis - 72,32%)
12.	AB „Lesto“	Taip (valstybei priklausanti akcijų dalis - 82,63%, akcijų valdytojas - UAB „Lietuvos energija“)
13.	AB „Lietuvos dujos“	Ne (valstybei priklausanti akcijų dalis - 17,7%)
14.	AB „Lietuvos energijos gamyba“	Taip (valstybei priklausanti akcijų

³⁵ Vadovaujantis Valstybės turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimo valstybės valdomose įmonėse tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 665, apibrėžtomis sąvokomis, valstybės valdoma bendrovė yra akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė, kurios akcijos ar dalis akcijų, suteikiančių daugiau kaip 1/2 visų balsų šios bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime, priklauso valstybei nuosavybės teise. Pastebėtina, kad ankstesnis Pasiūlymo projektas įtvirtino šiek tiek platesnį *public undertaking* apibrėžimą nei valstybės valdoma įmonė.

³⁶ Lentelė sudaryta vadovaujantis 2012 m. bendrovių metiniuose pranešimuose ir tinklapyje www.vvi.ukmin.lt pateikiama informacija.

		dalys - 96,13%, akcijų valdytojas - UAB „Lietuvos energija“)
15.	AB „Lietuvos jūrų laivininkystė“	Taip (valstybei priklausanti akcijų dalis - 56,66%)
16.	AB „Limarko laivininkystės kompanija“	Ne
17.	AB „Linas“	Ne
18.	AB „Linas Agro Group“	Ne
19.	AB „Litgrid“	Taip (valstybei priklausanti akcijų dalis - 97,50%, akcijų valdytojas - UAB „EPSO-G“)
20.	AB „Panevėžio statybos trestas“	Ne
21.	AB „Pieno žvaigždės“	Ne
22.	AB „Rokiškio sūris“	Ne
23.	AB „Snaigė“	Ne
24.	AB „Šiaulių bankas“	Ne
25.	AB „Teo LT“	Ne
26.	AB „Utenos trikotažas“	Ne
27.	AB „Vilkyškių pieninė“	Ne
28.	AB „Vilniaus baldai“	Ne
29.	AB „Žemaitijos pienas“	Ne

Išanalizavus viešai skelbiamus bendrovių duomenis galima teigti, kad valstybės ar savivaldybės kontroliuojamomis bendrovėmis galima pripažinti šias biržines bendroves:

- i) Akcinė bendrovė "Kauno energija";
- ii) Akcinė bendrovė "Klaipėdos nafta";
- iii) AB LESTO;
- iv) "Lietuvos energijos gamyba", AB;
- v) Akcinė bendrovė "LIETUVOS JŪRŲ LAIVININKYSTĖ";
- vi) LITGRID AB.

Įdomi ir teigiamai vertintina iniciatyva yra Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. 1K-205 patvirtintos Valstybės valdomos energetikos įmonių grupės korporatyvinio valdymo gairės³⁷. Nors šiame dokumente nėra įtvirtinami reikalavimai dėl lyčių pusiausvyros bendrovių organuose, tačiau tam tikros nuostatos, padedančios užtikrinti bendrovių organų formavimo skaidrumą, laikytinos pažangiomis. Pavyzdžiui, gairių 18.2 p. numatyta, kad septynių narių stebėtojų taryboje turi būti 3 nepriklausomai nariai, o kiekvienam valdybos nariui yra priskiriama atitinkama kuruojama sritis (19.1 p.). Gairių 18.6.3 p. taip pat rekomenduojama Stebėtojų taryboms formuoti atitinkamus komitetus, įskaitant Skyrimo ir atlygio komitetą. Gairėse taip pat numatyta, kad įmonių grupės biržinėms bendrovėms taikomas valdymo ir priežiūros organų modelis su kolegialiu priežiūros organu – stebėtojų taryba (įtraukiant nepriklausomus narius ir akcininkų atstovus) ir kolegialiu valdymo organu – valdyba iš įmonės darbuotojų (20.2.1 p.)(vadovaujantis Gairių 19.1 p., valdybos narius iš bendrovės darbuotojų Skyrimo ir atlygio komiteto siūlymu renka stebėtojų taryba).

Remiantis minėtomis korporatyvinio valdymo gairėmis, buvo parengti biržinių energetikos bendrovių "Lietuvos energijos gamyba", AB³⁸ ir AB LESTO³⁹ valdybos narių rinkimo aprašai,

³⁷ Valstybės valdomos energetikos įmonių grupės korporatyvinio valdymo gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. 1K-205. Prieiga internete: <<http://www.le.lt/assets/Uploads/Apie-bendrove-failai/KORPORATYVINIO-VALDymo-GAIRES.pdf>>.

³⁸ „Lietuvos energijos gamyba“, AB valdybos narių rinkimo aprašas. Prieiga internete: <http://gamyba.le.lt/media/dynamic/files/1017/leg_valdybos_nariu_atranka.pdf>.

suteikiantys teisę visiems suinteresuotiems asmenims siųsti savo gyvenimo aprašymus, siekiant dalyvauti atrankoje, ir įtvirtinantys tam tikrus objektyvius kvalifikacinius reikalavimus valdybos nariams pagal jų kuriojamas sritis.

Faktiniai duomenys apie valstybės ir savivaldybių kontroliuojamų bendrovių organų sudėtį taip pat patvirtina, kad šiose bendrovėse Pasiūlyme akcentuojama geroji praktika šiuo metu jau yra šiek tiek plačiau perimta nei privataus kapitalo bendrovėse (žr. Tyrimo 2.7 dalį). Visose minėtose bendrovėse yra sudaryta tiek stebėtojų taryba, tiek ir valdyba, o nors vieno iš šių organų veikloje dalyvauja ir tam tikra dalis moterų.

Lentelė Nr. 6. Valstybės ir savivaldybės kontroliuojamų biržinių bendrovių valdymo ir priežiūros organų sudėtis⁴⁰.

Bendrovės pavadinimas	Valdybos narių skaičius	Moterų skaičius valdyboje	Stebėtojų tarybos narių skaičius	Moterų skaičius stebėtojų taryboje	Moterų skaičius nuo bendrovės visų organų narių skaičiaus
Akcinė bendrovė "Kauno energija"	7	0%	7	29%	14%
Akcinė bendrovė "Klaipėdos nafta"	4	0%	3	33%	14%
AB LESTO	5	20%	3	33%	25%
"Lietuvos energijos gamyba", AB	5	20%	3	0%	12,5%
Akcinė bendrovė "LIETUVOS JŪRŲ LAIVININKYSTĖ"	5	20%	5	40%	33%
LITGRID AB	4	0%	3	33%	14%
Vidurkis	-	10%	-	28%	18,75%

2.6. Pasiūlyme numatyti reikalavimai kandidatų į bendrovių organų narius atrinkimo procesui

Pasiūlymo 4a straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad jeigu biržinėje bendrovėje nėra pasiekiamas kiekybinis tikslas dėl 40% nepakankamai atstovaujamos lyties atstovų nevykdomųjų direktorių (arba kiekybinis tikslas dėl 33% nuo visų bendrovės direktorių, jeigu valstybė narė nusprendžia įgyvendinti šią nuostatą), kandidatų į bendrovės organų narius atrinkimo arba rinkimo procesas turi būti vykdomas vadovaujantis iš anksto nustatytais, aiškiais, neutraliais ir nedviprasmiškai suformuluotais kriterijais.

Pastebėtina, kad reikalavimai bendrovės organų narių rinkimo procesui, minimi Pasiūlymo 4a straipsnio 1 dalyje, yra taikomi bendrovės darbuotojų atstovų atžvilgiu, jeigu pagal atitinkamus nacionalinius teisės aktus tam tikrą skaičių bendrovės organų narių privalo sudaryti darbuotojų atstovai. Lietuvos teisės aktuose nėra numatytas privalomas darbuotojų atstovų rinkimas bendrovės organų nariais, todėl minėta Pasiūlymo nuostatos dalis nėra aktuali Lietuvos kontekste.

Siekiant identifikuoti kandidatų į Lietuvos biržinių bendrovių organų, kuriuose turėtų būti užtikrinama lyčių pusiausvyra, narius atrinkimo proceso atitiktį Pasiūlymo nuostatomis, visų pirma, reikėtų nors trumpai aptarti, kokie būtini reikalavimai kandidatų į bendrovių organų narius atrinkimo tvarkai įtvirtinti Pasiūlyme.

³⁹ AB LESTO valdybos narių rinkimo aprašas. Prieiga internete: <<http://www.lesto.lt/Content/Files/2740.pdf>>.

⁴⁰ Lentelė sudaryta vadovaujantis bendrovių viešai skelbiamais įstatais, viešai skelbiama ir bendrovių metiniuose pranešimuose nurodoma informacija, [žiūrėta 2013-10-21].

Išanalizavus Pasiūlymo nuostatas, manytina, kad bendrovės turėtų parengti vidaus teisės aktus, reglamentuojančius kandidatų į atitinkamo organo narius atrinkimo tvarką (pavyzdžiui, tam tikro organo darbo reglamentą, nuostatus ir pan.). Galima išskirti šiuos esminius aspektus, kurie turėtų būti aptarti šiame vidiniame dokumente:

- i) galimybė siūlyti daugiau kandidatų į bendrovės organo narius nei atitinkamame organe yra vietų;
- ii) kandidatų atrankos proceso pradžioje numatomi ne tik reikalavimai kandidatams, bet ir konkretūs kandidatų į bendrovės organų narius vertinimo kriterijai, kurie turi būti aiškūs, suformuluoti neutraliai ir nedviprasmiškai;
- iii) identifikuota konkreti informacija (tam tikri aspektai), kurią turi pateikti visi kandidatai į bendrovės organų narius, atsižvelgiant į įtvirtintus vertinimo kriterijus;
- iv) įtvirtinamas nepakankamai atstovaujamos lyties atstovo prioritetas, jeigu kelių kandidatų tinkamas atitikimas numatytiems kriterijams įvertinamas vienodai;
- v) kandidatų į bendrovės organo narius vertinimo proceso formalizavimas (t. y. siekiant užtikrinti bendrovės galimybę vėliau įrodyti to reikalaujančiam neatrinktą kandidatui, kad kitas pasirinktas kandidatas buvo pranašesnis);
- vi) kandidatų vertinimo rezultatų ir atitinkamų kandidatų atrinkimo priežasčių atskleidimas, esant neatrinkto kandidato pageidavimui.

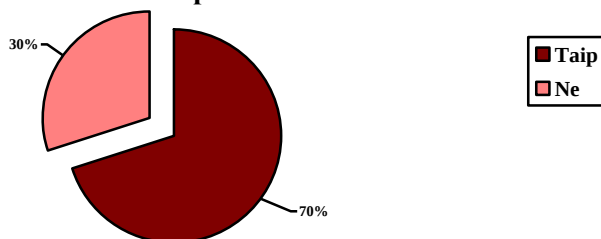
2.7. Lietuvos biržinių bendrovių kandidatų į bendrovės narius atrinkimo procesas

Esminės bendrovių organų formavimo proceso nuostatos yra įtvirtintos Akcinių bendrovių įstatyme. Vadovaujantis Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis, bendrovės organų rinkimo tvarką lemia bendrovės organų struktūra, pavyzdžiui, jei bendrovėje formuojama stebėtojų taryba, ji renka bendrovės valdybą, jeigu stebėtojų taryba nesudaroma – valdybą renka visuotinis bendrovės akcininkų susirinkimas ir pan. Pastebėtina, kad jeigu valstybės narės pasirinktų įgyvendinti Direktyvos nuostatą, susijusią su 33% kiekybiniu tikslu dėl visų bendrovės organų narių (direktorių), pagal dualistinį modelį veikiančiose bendrovėse reikėtų vertinti kandidatų į dviejų bendrovės organų narių atrankos procesą.

Kandidatų į bendrovės organų narius atrinkimo tvarka gali būti detaliau reglamentuota bendrovės įstatais arba atitinkamais vidiniais dokumentais, pavyzdžiui, valdybos darbo reglamentais, nuostatais ir pan. Pastebėtina, kad didžioji dalis bendrovių viešai neskelbia savo minėtų vidinių dokumentų. O 3 iš 10 Apklausoje dalyvavusių bendrovių nurodė, kad bendrovėje nėra patvirtinti vidiniai dokumentai, kuriuose būtų aptariamos bendrovėje formuojamų organų rinkimo tvarkos ir procedūros.

Pav. 6. Apklausoje dalyvavusių bendrovių atsakymai apie bendrovės patvirtintus vidinius dokumentus, reglamentuojančius bendrovės organų formavimą.

Ar bendrovėje yra patvirtinti vidiniai dokumentai, kuriuose būtų aptariamos bendrovėje formuojamų organų rinkimo tvarkos ir procedūros?

Todėl šio tyrimo tikslais buvo vertinami tik viešai skelbiami biržinių bendrovių dokumentai ir jose numatytos nuostatos, susijusios su kandidatų į bendrovės organų narius atrinkimo procesu, bendrovių organų narių rinkimo tvarka bei bendrovių metiniuose pranešimuose pateikiama informacija apie tai, kaip bendrovės laikosi AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso nuostatų.

Išanalizavus 23 biržinių bendrovių įstatus⁴¹, matyti, kad šiuose dokumentuose paprastai yra įvardijami tik bendrovėje formuojami organai ir nurodoma, kad jų nariai skiriami vadovaujantis Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis. Kai kurių bendrovių viešai skelbiamų stebėtojų tarybos ir valdybos darbo reglamentų (nuostatų ar kitų analogiškų dokumentų) analizė atspindi, kad vidiniuose bendrovės dokumentuose paprastai taip pat nėra reglamentuojamas kandidatų į bendrovių organus atrankos procesas. Pavyzdžiui, akcinės bendrovės "Kauno energija" stebėtojų tarybos darbo reglamente numatyta tik tai, kad stebėtojų tarybos nariu gali būti tiek veiksnus fizinis, tiek ir juridinis asmuo, tačiau juo negali būti bendrovės, dukterinės bendrovės vadovas ir valdybos narys⁴². AB "INTER RAO Lietuva" stebėtojų tarybos darbo reglamente numatyta, kad stebėtojų tarybos narys turi turėti reikiamos patirties ir žinių tam, kad galėtų vykdyti jam / jai priskirtas funkcijas. Stebėtojų tarybos bent vienas narys turi turėti ne mažesnę kaip 3 metų darbo patirtį apskaitos arba audito srityje (2.4 p.), o bent du Stebėtojų tarybos nariai turi atitikti nepriklausomumo reikalavimus (2.8 p.)⁴³. AB "INTER RAO Lietuva" valdybos darbo reglamente taip pat įtvirtinta, kad valdybos nariu gali būti tik asmuo, turintis aukštąjį išsilavinimą (3.1 p.)⁴⁴.

Atsižvelgiant į tai, kad biržinės bendrovės atskiroje metinio pranešimo dalyje turi nurodyti, jeigu nukrypstama nuo joms taikomo bendrovių valdymo kodekso nuostatų ir (arba) jų nesilaikoma, nurodant konkrečias nuostatas ir priežastis, dėl kurių nuo jų nukrypstama ir (arba) jų nesilaikoma⁴⁵, bendrovių metiniuose pranešimuose informacijos, susijusios su bendrovių organų narių rinkimo tvarka, nurodoma šiek tiek daugiau. Dalies bendrovių metiniuose pranešimuose pateikiama informacija apie tai, kad informacija apie kandidatus į bendrovių organų narius tiems bendrovių organams, kurie rinks atitinkamus bendrovių organų narius, yra pateikiama iš anksto (dažniausiai kartu su informacija ir apie šaukiamą bendrovės organo susirinkimą). Metiniuose pranešimuose taip pat paprastai teigiama, kad bendrovės organų sudėtis atitinka reikiamos kompetencijos poreikį, kad siekiant išvengti interesų konfliktų, dalis bendrovių organų narių yra nepriklausomi ir pan. Vis dėlto, pastebėtina, kad AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekse tiesiogiai nėra numatyti kandidatų į bendrovių organų narius išankstinės atrankos proceso reikalavimai, kurie būtų analogiški Pasiūlymo nuostatomis. Be to, bendrovių atsakymai apie tai, kaip jos laikosi AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso nuostatų yra gana neinformatyvūs.

Verta atkreipti dėmesį, kad Varšuvos vertybinių popierių biržos Gerosios praktikos kodekse yra įtvirtinta rekomendacinė nuostata biržinėms bendrovėms ir jų akcininkams siekti subalansuotos vyrų ir moterų proporcijos bendrovių organuose, kurie atlieka valdymo ir priežiūros funkcijas, tokiu būdu padedant užtikrinti kūrybiškumą ir inovacijų taikymą bendrovių ekonominėje veikloje

⁴¹ Analizuoti biržinių bendrovių viešai skelbiami įstatai.

⁴² Akcinės bendrovės "Kauno energija" stebėtojų tarybos darbo reglamento, patvirtinto AB "Kauno energija" stebėtojų tarybos 2013 m. vasario 21 d. posėdžio Nr. 2013-1 sprendimu, 8 p. Prieiga internete: <<http://www.kaunoenergija.lt/LinkClick.aspx?fileticket=KNb%2BMgrEib4%3D&tabid=163>>.

⁴³ AB "INTER RAO Lietuva" stebėtojų tarybos darbo reglamentas, patvirtintas AB „INTER RAO Lietuva“ Stebėtojų tarybos 2013 m. sausio 25 d. sprendimu. Prieiga internete: <<http://interrao.lt/Investuotojams2/Korporatyviniai-dokumentai/Korporatyviniai-dokumentai>>.

⁴⁴ AB "INTER RAO Lietuva" valdybos darbo reglamentas, patvirtintas AB „INTER RAO Lietuva“ Valdybos 2012 m. lapkričio 15 d. nutarimu. Prieiga internete: <<http://interrao.lt/Investuotojams2/Korporatyviniai-dokumentai/Korporatyviniai-dokumentai>>.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo 25 straipsnio 3 dalies 2 punktas.

⁴⁶. Kita vertus, Lietuvos biržinės bendrovės, kurių akcijos įtrauktos į Varšuvos vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, nurodo, kad ši nuostata nėra įgyvendinama. "Avia Solutions Group" skelbiamame 2011 m. pranešime teigiama, kad nors bendrovė remia rekomendaciją, tačiau rekomendacijos įgyvendinimas iš esmės priklauso nuo akcininkų, kurie renka bendrovės stebėtojų tarybą, sprendimų⁴⁷. AB "INTER RAO Lietuva" 2013-02-28 pranešime „Dėl bendrovės valdymo“ taip pat nurodoma, kad šiuo metu bendrovės organuose yra tik viena moteris, tačiau bendrovė neatmeta, kad ši rekomendacija bus įgyvendinta ateityje⁴⁸.

Išanalizavus Apklausoje dalyvavusių bendrovių atsakymus, būtų galima išskirti keletą aspektų, vertintinų neigiamai Pasiūlymo kontekste:

- i) bendrovių vidiniuose dokumentuose nėra numatytas tikslas užtikrinti pakankamą abiejų lyčių atstovavimą bendrovės organuose;
- ii) bendrovės vidiniuose dokumentuose nėra numatyti konkretūs kandidatų į bendrovės organų narius vertinimo kriterijai;
- iii) kandidatų į bendrovės organo narius vertinimo procesas nėra formalizuotas⁴⁹;
- iv) kandidatų vertinimo rezultatai ir atitinkamų kandidatų išrinkimo priežastys dažniausiai nėra vėliau atskleidžiami visiems dalyvavusiems kandidatams.

Pastebėtina, kad panašūs rezultatai dėl iš anksto numatytų reikalavimų biržinių bendrovių organų nariams, buvo gauti ir 2012 m. Lietuvos banko rengtoje apžvalgoje⁵⁰. Tuo metu į klausimą, ar yra nustatyti išankstiniai reikalavimai (pavyzdžiui, išsilavinimo, patirties, užsienio kalbos žinių, amžiaus, apribojimai dalyvauti kitų įmonių veikloje ir pan.) kandidatams į valdybos ir stebėtojų tarybos narius, 17 bendrovių (68%) atsakė, kad nėra, 5 bendrovės (20%) tokius reikalavimus turėjo, 3 bendrovės (12%) buvo nustačiusios reikalavimus tik valdybai. Iš jų du bankai vadovavosi Lietuvos banko reikalavimais, dalis neigiamai atsakusių bendrovių turėjo neformalizuotus reikalavimų kriterijus⁵¹.

Kita vertus, iš Apklausoje pateiktų atsakymų galima identifikuoti ir kitų reikšmingų aspektų, susijusių su bendrovių organų formavimo procesu:

- i) bendrovėse dažniausiai yra galimybė į bendrovės organų narius siūlyti daugiau kandidatų nei atitinkamame bendrovės organe yra narių. Kandidatus į bendrovės organų narius paprastai siūlo akcininkai (kontroliuojantis akcininkas), stebėtojų tarybos nariai ar kadenciją baigiančios valdybos nariai;
- ii) dažniausiai yra identifikuojama tam tikra konkreti informacija, kurią turi pateikti visi kandidatai į bendrovės organų narius;
- iii) informacija apie kandidatus į bendrovės organo narius dažniausiai turi būti pateikiama iš anksto iki susirinkimo/posėdžio, kurio metu yra renkami atitinkamo bendrovės organo nariai.

⁴⁶ Varšuvos vertybinių popierių biržos Gerosios praktikos kodekso I.9 principas (*Code of Best Practice for WSE Listed Companies*), prieiga internete: <http://www.corp-gov.gpw.pl/assets/library/english/regulacje/dobrepraktykien_2012.pdf>.

⁴⁷ "Avia Solutions Group" 2011-06-30 pranešimas dėl bendrovės valdymo (Regulatory announcement no 01/2011 dated June 30th, 2011 Corporate Governance Statement), prieiga internete: <http://www.aviasg.com/private/uploads/files/docs/Statement_on_compliance_with_the_Code_of_Best_Practice_for_WSE_listed_companies.pdf>.

⁴⁸ AB "INTER RAO Lietuva" 2013-02-28 pranešimas „Dėl bendrovės valdymo“, prieiga internete: <<http://www.interrao.lt/Investuotojams2/Korporatyviniai-dokumentai/Korporatyviniai-dokumentai>>.

⁴⁹ T. y. nėra kokia nors materialia forma fiksuojami atliekami konkretūs kandidatų į bendrovės organų narius atrankos proceso veiksmai.

⁵⁰ Reikėtų įvertinti aplinkybę, kad šioje Lietuvos banko apžvalgoje buvo nagrinėjami atsakymai, kuriuos pateikė 25 iš 35 bendrovių, kurių vertybiniai popieriai tuo metu buvo įtraukti į AB NASDAQ OMX Vilnius prekybos sąrašus.

⁵¹ Lietuvos bankas. Bendrovių valdymo praktikos apžvalga, 2012 m. p. 27, prieiga internete: <http://www.lb.lt/bendroviu_valdymo_praktikos_apzvalga>.

Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 27 punkte nurodoma, kad skirtingose valstybėse yra taikomi skirtingi kandidatų į bendrovių organų narius atrankos metodai, pavyzdžiui, bendrovėje formuojami skyrimo komitetai arba pasitelkiamos specializuotos paslaugas teikiančios bendrovės. AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso 4.12.1 punkte taip pat nurodoma, kad viena iš pagrindinių skyrimo komiteto funkcijų yra parinkti kandidatus į laisvas valdymo organų narių vietas ir rekomenduoti kolegialiam organui juos svarstyti. Taigi, nors Skyrimo komitetai iš esmės galėtų būti viena iš priemonių, leidžiančia efektyviau įgyvendinti Direktyvoje numatytus tikslus, vis dėlto, informacijos, pateikiamos biržinių bendrovių metiniuose pranešimuose, analizė patvirtina, kad Skyrimo komitetai šiuo metu yra sudaryti tik 3 Lietuvos biržinėse bendrovėse⁵², o kelios bendrovės nurodė, kad Skyrimo komiteto funkcijas atitinkamai atlieka bendrovės stebėtojų taryba arba valdyba⁵³.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, negalima daryti vienareikšmiškos išvados apie kandidatų į biržinių bendrovių organų narius atrankos procedūrų atitikimą Pasiūlymo nuostatom.

Kita vertus, bendrovių skelbiami duomenys apie asmenis, šiuo metu esančius bendrovių valdybų ir stebėtojų tarybų nariais, leidžia įvertinti, ar biržinių bendrovių organų sudėtis faktiškai atitinka Direktyvoje keliamus tikslus. Toliau esančiose lentelėse yra pateikiami duomenys ir skaičiavimai apie moterų dalyvavimą Lietuvos biržinių bendrovių valdybose ir stebėtojų tarybose.

Lentelė Nr. 7. Lietuvos biržinėse bendrovėse formuojamų organų narių skaičius ir moterų, esančių šių organų narėmis, skaičius.

Nr.	Bendrovės pavadinimas	Stebėtojų taryba		Moterų skaičiaus santykis nuo stebėtojų tarybos narių skaičiaus	Valdyba		Moterų skaičiaus santykis nuo valdybos narių skaičiaus	Moterų skaičiaus santykis nuo visų bendrovės organų narių skaičiaus ⁵⁴
		Narių skaičius	Moterų skaičius		Narių skaičius	Moterų skaičius		
1.	AB „Agrowill Group“	5	1	20%	5	0	0%	10%
2.	AB „Amber Grid“	-	-	-	5	0	0%	-
3.	AB „Apranga“	-	-	-	6	1	16%	-
4.	AB „Avia Solutions Group“	5	2	40%	5	0	0%	20%
5.	AB „City Service“	-	-	-	4	0	0%	-
6.	AB „Grigiškės“	5	1	20%	5	1	20%	20%
7.	AB „Inter Rao Lietuva“	6	0	0%	5	1	20%	9%
8.	AB „Invalida LT“	-	-	-	3	1	33%	-

⁵² AB "Agrowill Group" suformuotas Skyrimo ir atlyginimų komitetas, TEO LT, AB Skyrimo komiteto funkcijas atlieka Atlyginimų komitetas, AB "VILKYŠKIŲ PIENINĖ" Skyrimo komiteto funkcijas atlieka Paskyrimų komitetas.

⁵³ Akcinė bendrovė Šiaulių bankas nurodė, kad Skyrimo komiteto funkcijas vykdo stebėtojų taryba, akcinė bendrovė "ŽEMAITIJOS PIENAS" nurodė, kad Skyrimo ir Atlyginimų komitetų funkcijas iš dalies vykdo valdyba.

⁵⁴ Bendras moterų, esančių bendrovės organų narėmis, skaičiaus santykis su visų bendrovės organų narių skaičiaus santykiu skaičiuojamas tik tose bendrovėse, kuriose yra sudaryta ir stebėtojų taryba, ir valdyba.

9.	AB „Kauno energija“	7	2	29%	7	0	0%	14%
10.	AB „Klaipėdos baldai“	3	1	33%	3	1	33%	33%
11.	AB „Klaipėdos nafta“	3	1	33%	4	0	0%	14%
12.	AB „Lesto“	3	1	33%	5	1	20%	25%
13.	AB „Lietuvos dujos“	-	-	-	5	0	0%	-
14.	AB „Lietuvos energijos gamyba“	3	0	0%	5	1	20%	13%
15.	AB „Lietuvos jūrų laivininkystė“	5	2	40%	5	1	20%	33%
16.	AB „Limarko laivininkystės kompanija“	-	-	-	5	0	0%	-
17.	AB „Linas“	-	-	-	4	2	50%	-
18.	AB „Linas Agro Group“	-	-	-	7	0	0%	-
19.	AB „Litgrid“	3	1	33%	4	0	0%	14%
20.	AB „Panevėžio statybos trestas“	-	-	-	5	1	20%	-
21.	AB „Pieno žvaigždės“	-	-	-	7	0	0%	-
22.	AB „Rokiškio sūris“	-	-	-	4	0	0%	-
23.	AB „Snaigė“	-	-	-	6	1	17%	-
24.	AB „Šiaulių bankas“	7	1	14%	7	2	29%	21%
25.	AB „Teo LT“	-	-	-	6	3	50%	-
26.	AB „Utenos trikotažas“	-	-	-	4	0	0%	-
27.	AB „Vilkyškių pieninė“	-	-	-	6	1	17%	-
28.	AB „Vilniaus baldai“	-	-	-	3	0	0%	-
29.	AB „Žemaitijos pienas“	3	0	0%	3	0	0%	0%
Vidurkis		-	-	22,7%	-	-	12,6%	17,4%

Šie rezultatai atskleidžia, kad iš tų biržinių bendrovių, kuriose yra formuojama stebėtojų taryba, beveik pusė bendrovių šiuo metu jau atitinka Pasiūlyme numatytus kiekybinius reikalavimus, nes, atsižvelgiant į Pasiūlymo priede Nr. 1 pateiktus skaičiavimus, jeigu stebėtojų tarybą sudaro 3 nariai, laikoma, kad bendrovėje yra laikomasi Direktyvos reikalavimų, kai stebėtojų taryboje yra bent vienas nepakankamai atstovaujamos lyties atstovas (t. y. 33%). Atkreiptinas dėmesys, kad duomenis apie moterų skaičių bendrovių valdybose reikia vertinti santykinai, atsižvelgiant į tai, kad, kaip jau minėta, kiekvienu konkrečiu atveju turi būti analizuojama, kiek valdybos narių gali būti laikomi nevykdomaisiais direktoriais.

Kaip minėta, iš 29 tiriamų Lietuvos biržinių bendrovių 13 bendrovių yra suformuota stebėtojų taryba. Atsižvelgiant į Pasiūlyme numatytą alternatyvą, kuria vadovaujantis Direktyvos

reikalavimai yra laikomi įgyvendintais, jeigu nepakankamos lyties atstovai užima trečdalį visų bendrovės direktorių pozicijų, tikslinga palyginti moterų, esančių bendrovės visų organų narėmis, skaičiaus santykį su bendru bendrovėje esančių organų narių (direktorių) santykiu tose bendrovėse, kuriose yra suformuotos ir stebėtojų tarybos, ir valdybos. Lentelėje pateikiami duomenys atskleidžia, kad absoliučioje daugumoje biržinių bendrovių šiuo metu moterų skaičius nesiekia Direktyvoje numatytų rodiklių, t. y. 33% nuo visų bendrovės direktorių skaičiaus.

Lentelė Nr. 8. Moterų skaičius procentine išraiška Lietuvos biržinių bendrovių stebėtojų tarybose ir valdybose⁵⁵.

Moterų skaičius procentine išraiška atitinkamame bendrovės organe	Bendrovių skaičius, kuriose moterų skaičius stebėtojų taryboje atitinka nurodytą procentinę vertę	Bendrovių skaičius, kuriose moterų skaičius valdyboje atitinka nurodytą procentinę vertę
0 - 9%	3	15
10 - 19%	1	3
20 - 29%	3	7
30 - 39%	4	2
40 - 49%	2	0
50% ir daugiau	0	2
	Moterų skaičiaus biržinių bendrovių stebėtojų tarybose vidurkis = 22,7%	Moterų skaičiaus biržinių bendrovių valdyboje vidurkis = 12,6%

Lentelė Nr. 9. Moterų, esančių bendrovės organų narėmis, skaičiaus santykis su biržinių bendrovių visų organų narių (direktorių) skaičiumi⁵⁶. Pateikiami duomenys apie tas biržines bendroves, kuriose yra suformuotos ir valdybos, ir stebėtojų tarybos.

Moterų, esančių bendrovės organų narėmis, skaičius (lyginant su bendru bendrovės organų narių skaičiumi)	Bendrovių skaičius
0 - 9%	2
10 - 19%	5
20 - 29%	4
30 - 39%	2
40 - 49%	0
50% ir daugiau	0
Vidurkis = 17,4%	

⁵⁵ Lentelė sudaryta vadovaujantis bendrovių 2013 m. finansinės atskaitomybės dokumentuose, 2012 m. metiniuose pranešimuose ir bendrovių viešai skelbiama ir nurodoma informacija [žiūrėta 2013-11-14].

⁵⁶ Lentelė sudaryta vadovaujantis bendrovių 2013 m. finansinės atskaitomybės dokumentuose, 2012 m. metiniuose pranešimuose ir bendrovių viešai skelbiama ir nurodoma informacija [žiūrėta 2013-11-14].

3. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMUI AKTUALIŲ TEISĖS AKTŲ IDENTIFIKAVIMAS

3.1. Nacionaliniai teisės aktai Direktyvos reguliavimo srityje

Siekiant identifikuoti Lietuvos Respublikos teisės aktus, kuriuos reikėtų keisti ir teisės aktus, kuriuos reikėtų naujai parengti, norint Direktyvą perkelti į nacionalinę teisę, visų pirma, reikia identifikuoti nacionalinius teisės aktus, taikytinus Direktyvos reguliavimo srityje.

Pastebėtina, kad Direktyvos reguliavimo sritis apima keletą aspektų. Visų pirma, Pasiūlymo konstatuojamojoje dalyje ir aiškinamuosiuose raštuose akcentuojama, kad Pasiūlymas pateiktas vadovaujantis būtinybe užtikrinti vyrų ir moterų lygybę, kuri yra pripažįstama viena svarbiausių Europos Sąjungos vertybių ir ES sutarties 2 straipsnyje bei 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtintų pagrindinių tikslų. Būtinybė užtikrinti lyčių lygybę akcentuojama ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 23 straipsnyje, 2011 m. kovo 7 d. Tarybos priimtame Europos lyčių lygybės pakte (2011 – 2020 m.) bei kituose reikšminguose Europos Sąjungos dokumentuose. Todėl Direktyvos įgyvendinimui itin aktualūs yra nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys moterų ir vyrų lygybę. Kita vertus, Direktyvos tikslą yra planuojama pasiekti įtvirtinant nuostatas, reglamentuojančias biržinių bendrovių direktorių atrankos proceso reikalavimus. Todėl į Direktyvos reguliavimo apimtį taip pat patenka tam tikri teisės aktai bendrovių teisės srityje.

Moterų ir vyrų lygybės srities teisės aktai

Atsižvelgiant į Direktyvos reguliavimo sritį, galima išskirti šiuos pagrindinius nacionalinius teisės aktus, susijusius su moterų ir vyrų lygių lygybe:

- i) Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, skirtas užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės, bei uždrausti bet kokią diskriminaciją dėl asmens lyties, ypač kai tai susiję su šeimine ar santuokine padėtimi;
- ii) Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2010 - 2014 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 530, skirta užtikrinti, kad nuosekliai, kompleksiskai ir sistemingai visose srityse būtų įgyvendinamos Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatos bei įgyvendinti Europos Sąjungos ir tarptautiniai įsipareigojimai moterų ir vyrų lygybės srityje;
- iii) Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. A1-323 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

Aktualūs bendrovių teisės aktai

Įvertinus tai, kad Pasiūlymas yra orientuotas į biržinių bendrovių organų sudėtį ir organų formavimo tvarką, galima išskirti šiuos tyrimo kontekste aktualius bendrovių teisės aktus:

- i) Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, reglamentuojantis *inter alia* bendrovių valdymą, veiklą, akcininkų teises ir pareigas ir įtvirtinantis esminius bendrovių organų struktūros formavimo, bendrovių organų kompetencijos ir bendrovių organų narių rinkimo principus;
- ii) Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas, nustatantis pareigą parengti bendrovių metinį pranešimą, atsakomybę už metinio pranešimo rengimą ir skelbimą;
- iii) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, įtvirtinantis esmines nuostatas, susijusias su juridinių asmenų organų formavimu ir organų narių pareigomis;
- iv) Valstybės turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimo valstybės valdomose įmonėse tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 665, nustatantis visų valstybės valdomų įmonių valdyje dalyvaujančių valstybės

- institucijų, įstaigų ir įmonių, įskaitant ir valstybei atstovaujančias institucijas bei valdymo koordinavimo centrą, teises ir pareigas, susijusias su valstybės valdomų įmonių valdymu;
- v) Valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrumo užtikrinimo gairių aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 1052, kurio paskirtis yra didinti valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrumą, atsakingumą Lietuvos visuomenei, patrauklumą investuotojams, galimiems verslo partneriams, taip pat sudaryti sąlygas diegti pasaulyje pripažintus gero valdymo principus valstybės valdomose įmonėse – rengti ir skelbti išsamią informaciją apie valstybės valdomų įmonių veiklą ir jos rezultatus;
 - vi) Lietuvos banko valdybos nutarimai, reglamentuojantys biržinių bendrovių (emitentų) pareigas.

Kiti susiję teisės aktai ir dokumentai

- i) Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas;
- ii) AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodeksas, kuris, visų pirma, taikytinas toms bendrovėms, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į NASDAQ OMX Vilnius Oficialųjį, Papildomąjį ar Skolos vertybinių popierių prekybos sąrašą.

Kiti teisės aktai, kurių keitimo būtinybė gali kilti įgyvendinant Direktyvą

Priklausomai nuo to, kokios poveikio priemonės bus įtvirtinamos Lietuvos teisės aktuose dėl Direktyvoje numatytų reikalavimų nesilaikymo, gali kilti būtinybė atitinkamai pakeisti ir kitus teisės aktus, pavyzdžiui:

- i) Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, kuriame jau šiuo metu yra įtvirtintos sankcijos už moterų ir vyrų lygių teisių, nustatytų Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, pažeidimą, sankcijos už Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pareigūnų reikalavimų nevykdymą bei sankcijos už įstatymuose ar Lietuvos banko teisės aktuose nustatytos arba Lietuvos banko pareikalautos informacijos ar dokumentų nepateikimą nustatytais terminais arba melagingos, ne visos ar klaidinančios informacijos pateikimą;
- ii) Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, svarstant galimybę riboti bendrovėms rengti ir skelbti vertybinių popierių prospektus už Direktyvos reikalavimų pažeidimą;
- iii) Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, jeigu įgyvendinant Direktyvą būtų svarstoma pakeisti reguliuojamos rinkos operatoriaus teisių ir pareigų apimtį;
- iv) Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, kuriame įtvirtinta mažos ar vidutinės įmonės sąvoka šiuo metu neatitinka Pasiūlyme pateikiamo mažos ar vidutinės įmonės apibrėžimo. Rekomenduotina šias sąvokas skirtinguose teisės aktuose suderinti arba Direktyvą įgyvendinančiame teisės akte konkrečiai nurodyti darbuotojų skaičiaus ir finansinių rodiklių kriterijus, kuriuos atitinkančiai bendrovei Direktyvos reikalavimai netaikomi, neįvedant skirtingą reikšmę turinčios dar vienos vidutinės arba mažos įmonės sąvokos.

3.2. Nacionalinių teisės aktų keitimas, siekiant įgyvendinti Pasiūlymo nuostatas

Šiuo metu nacionaliniuose teisės aktuose nėra įtvirtinti kiekybiniai tikslai dėl biržinių bendrovių formuojamų organų sudėties. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių narių, įstatymų lygmeniu (t. y. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme) įtvirtinami tik esminiai bendrovės organų narių rinkimo principai, o detaliau procedūros yra reglamentuojamos bendrovės įstatuose arba kituose bendrovės vidiniuose dokumentuose⁵⁷.

⁵⁷ Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p. 40.

Kandidatų į biržinių bendrovių organų narius siūlymas paprastai yra neformalus procesas, paremtas akcininkų, turinčių lemiamą įtaką visuotiniame bendrovės akcininkų susirinkime, susitarimais. Tam tikra išimtis yra nebent valstybės valdomos įmonės. Balsavimas dėl atitinkamų kandidatų į bendrovės organų narių taip pat dažnai yra nereglamentuotas. Teisės aktuose paprastai nėra įtvirtinama pareiga apskritai pasiūlyti daugiau kandidatų nei atitinkamo bendrovės organo narių skaičius. Moterų ir vyrų lygias galimybes reglamentuojančiuose teisės aktuose šiuo metu taip pat nėra nuostatų, susijusių su biržinių bendrovių organų narių rinkimo tvarka.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, Direktyvą nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje neturėtų sukelti kokių nors nacionalinių teisės aktų nuostatų prieštaravimų. Tai lemia, kad, siekiant įgyvendinti Direktyvą, nėra būtina kuriuos nors teisės aktus pripažinti negaliojančiais. Direktyva turėtų būti įgyvendinama pakeičiant (papildant) šiuo metu galiojančius teisės aktus arba priimant naujus teisės aktus, juos taip pat suderinus su šiuo metu galiojančiais teisės aktais. Konkretūs teisės aktai, kurie turėtų būti pakeisti, turėtų būti identifikuojami pasirinkus konkretų Direktyvos įgyvendinimo mechanizmą.

Toliau esančioje lentelėje nurodomi siūlomi nacionalinių teisės aktų pakeitimai, atsižvelgiant į Tyrimo 5 dalyje pateikiamą Direktyvos įgyvendinimo mechanizmą ir Tyrime analizuotas Pasiūlymo nuostatas. Atkreiptinas dėmesys, kad nusprendus į nacionalinę teisę perkelti Pasiūlymo nuostatas, kurių įgyvendinimas yra paliktas valstybių narių diskrecijai, gali kilti būtinybė tikslinti ir kitas šiuo metu galiojančių teisės aktų nuostatas.

Lentelė Nr. 10. Siūlomi nacionalinių teisės aktų pakeitimai, atsižvelgiant į Tyrimo 5 dalyje pateikiamą Direktyvos įgyvendinimo mechanizmą.

Nr.	Teisės akto pavadinimas	Siūlomas teisės akto pakeitimas
1.	Akcinių bendrovių įstatymas	Papildyti įstatymą 35¹ straipsniu: 1. Jeigu akcinėje bendrovėje, kurios akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, yra sudaryta stebėtojų taryba, ši bendrovė turi siekti, kad nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų skaičius sudarytų bent 40 procentų visų stebėtojų tarybos narių skaičiaus. Jeigu akcinėje bendrovėje, kurios akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, nėra sudaroma stebėtojų taryba, ši akcinė bendrovė turi siekti, kad nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų skaičius sudarytų bent 40 procentų visų valdybos narių, nedalyvaujančių akcinės bendrovės kasdieniame valdyme darbo ar civilinės sutarties pagrindu, skaičiaus. 2. Stebėtojų tarybos narių ar valdybos narių skaičius, reikalingas šio straipsnio 1 dalyje nustatytiems tikslams pasiekti, yra 40 procentų proporcijai artimiausias skaičius, bet neviršijantis 49 procentų (<i>Pasiūlymo priede esanti lentelė gali būti pridedama kaip įstatymo priedas</i>). 3. Jeigu akcinėje bendrovėje, kurios akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, yra sudaryta stebėtojų taryba, ši bendrovė turi taip pat nustatyti individualius kiekybinius tikslus dėl lyčių pusiausvyros užtikrinimo bendrovės valdybos narių atžvilgiu. Jeigu akcinėje bendrovėje, kurios akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, nėra sudaroma stebėtojų taryba, ši akcinė bendrovė turi taip pat nustatyti individualius kiekybinius tikslus dėl lyčių pusiausvyros užtikrinimo akcinės bendrovės valdybos narių, dalyvaujančių akcinės bendrovės kasdieniame valdyme darbo ar civilinės sutarties pagrindu, atžvilgiu. 4. Kandidatai į acinių bendrovių, kuriose nėra įgyvendinami šio straipsnio 1 dalyje nustatyti tikslai, stebėtojų tarybos narių arba, kai

		stebėtojų taryba nesudaroma, valdybos narių, nedalyvaujančių akcinės bendrovės kasdieniame valdyme darbo ar civilinės sutarties pagrindu, pozicijas turi būti atrenkami lyginant jų kvalifikaciją pagal iš anksto nustatytus aiškius, neutraliai ir nedviprasmiškai suformuluotus kriterijus. 5. Jeigu keli kandidatai į akcinės bendrovės stebėtojų tarybos narius arba, kai stebėtojų taryba nesudaroma, valdybos narius, nedalyvaujančius akcinės bendrovės kasdieniame valdyme darbo ar civilinės sutarties pagrindu, vienodai atitinka kvalifikacijos reikalavimus, atsižvelgiant į kandidatų tinkamumą, kompetenciją ir profesinę veiklą, prioritetas turėtų būti suteikiamas nepakankamai atstovaujamos lyties kandidatui, nebent objektyvus vertinimas, atliekamas pagal visus atskiriems kandidatams taikomus kriterijus, yra palankesnis kitam kandidatui. Jeigu nepakankamai atstovaujamos lyties kandidatas nurodo aplinkybes, kuriomis remiantis galima preziumuoti, kad jis buvo vienodai kvalifikuotas lyginant su kitos lyties atrinktu kandidatu, akcinė bendrovė turi įrodyti, kad nebuvo pažeistos šios straipsnio dalies nuostatos. 6. Kandidato, dalyvavusio atrankoje į akcinės bendrovės stebėtojų tarybos nario arba, kai stebėtojų taryba nesudaroma, valdybos nario, nedalyvaujančio akcinės bendrovės kasdieniame valdyme darbo ar civilinės sutarties pagrindu, poziciją, prašymu, akcinė bendrovė, laikantis <i>inter alia</i> asmens duomenų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų, privalo suteikti informaciją apie kvalifikacijos kriterijus, pagal kuriuos buvo vykdoma kandidatų atranka, objektyvų šių kriterijų lyginamąjį vertinimą ir argumentus, lėmusius kitos lyties kandidato atrinkimą, jeigu buvo atliekamas papildomas objektyvus vienodos kvalifikacijos kandidatų vertinimas pagal visus atskiriems kandidatams taikomus kriterijus. 7. Šio straipsnio nuostatos yra netaikomos toms akcinėms bendrovėms, kuriose darbuotojų skaičius neviršija 250 ir kurių metinė apyvarta neviršija 50 milijonų eurų atitinkančios sumos litais arba bendras metinis balansas neviršija 43 milijonų eurų atitinkančios sumos litais. 8. Šio straipsnio reikalavimų laikymosi priežiūrą vykdo Lietuvos bankas. Papildyti 78 straipsnį „Baigiamosios nuostatos“ 5 dalimi: 5. Akcinės bendrovės turi siekti įgyvendinti šio Įstatymo 35¹ straipsnio 1 dalyje numatytus tikslus ne vėliau nei iki 2020 m. sausio 1 d. Papildyti 79 straipsnį „Įstatymo įsigaliojimas ir taikymas“ 8 dalimi: 8. Šio įstatymo 35¹ straipsnis taikomas iki 2028 m. gruodžio 31 d.
2.	Lietuvos banko įstatymas	Papildyti 42 straipsnio 2 dalies 4 punktą: 4) atlieka finansų maklerio įmonių, finansų patarėjo įmonių, reguliuojamų rinkų operatorių, valdymo įmonių, investicinių bendrovių, depozitoriumų, užsienio valstybių finansų maklerio įmonių ir valdymo įmonių filialų, įsteigtų Lietuvos Respublikoje, pensijų asociacijų, kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių ir emitentų priežiūrą ir kitas Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo, Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo

		subjektų įstatymo, Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo, Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo, Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymo, Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Lietuvos bankui priskirtas funkcijas;
3.	Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas	Papildyti įstatymo 25 straipsnio 3 dalies 10 punktą: 10) valdymo, priežiūros organų ir jų komitetų sudėtis, jų ir įmonės vadovo veiklos sritys. Akcinė bendrovė, kurios akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, metiniame pranešime ir akcinės bendrovės interneto tinklapio prieinamoje vietoje taip pat turi pateikti informaciją apie lyčių pusiausvyrą bendrovės organuose, identifikuoti bendrovės stebėtojų tarybos narius, valdybos narius, dalyvaujančius akcinės bendrovės kasdiniame valdyme darbo ar civilinės sutarties pagrindu, ir valdybos narius, nedalyvaujančius akcinės bendrovės kasdiniame valdyme darbo ar civilinės sutarties pagrindu, jeigu jie yra renkami, bei priemones, kurias bendrovė taiko, siekdama įgyvendinti Akcinių bendrovių įstatymo 35¹ straipsnyje numatytus tikslus. Jeigu akcinė bendrovė neįgyvendina tikslų, numatytų Akcinių bendrovių 35¹ straipsnyje, metiniame pranešime ji taip pat turi nurodyti priežastis, dėl kurių šie tikslai nebuvo įgyvendinti.
4.	Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas	Papildyti įstatymą nauju 173 ²³ straipsniu: Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo nuostatų, reglamentuojančių lyčių pusiausvyros užtikrinimą biržinių bendrovių organuose, pažeidimas – užtraukia įspėjimą arba [...] baudą biržinių bendrovių vadovams, <i>arba</i> užtraukia įspėjimą arba baudą biržinių bendrovių vadovams, kuri sudaro iki [...] biržinės bendrovės metinių pajamų.“ Įstatymo 259 ¹ straipsnio 1 dalies 1 punkto 23 papunktį po žodžio „dalys“ papildyti žodžiais „173 ²³ straipsnis“ ir išdėstyti ją taip: Lietuvos banko tarnautojai (173 ⁵ straipsnio ketvirtoji ir penktoji dalys, 173²³ straipsnis , 187(12) straipsnis – dėl ekonominių ir finansinių sankcijų pažeidimo).
5.	Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 665 „Dėl valstybės turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimo valstybės valdomose įmonėse tvarkos aprašo patvirtinimo“	Papildyti nutarimą 69 ¹ punktu: 61 ¹ . Šio Aprašo nuostatos, reglamentuojančios kandidatų į valstybės valdomų bendrovių organų narius atrankos procesą, taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo nuostatoms.

4. PASIŪLYMO DĖL DIREKTYVOS TEISINIO REGULIAVIMO POVEIKIS

Reguliavimo sričiai (moterų ir vyrų lygybė ir verslas)

- bus įgyvendinti Direktyvos tikslai;
- bus įgyvendinti Strategijos „Europa 2020“ tikslai (užimtumas, švietimas);
- bus mažiau vadovaujamosi stereotipais, išankstinėmis nuomonėmis dėl biržinių bendrovių valdymo ir priežiūros organų narių;
- versle bus skatinamos inovacijos, kūrybiškumas ir dinamiškumas, nes vyrų ir moterų mąstymas ir veikimo būdai gana skirtingi;
- verslas pritrauks daugiau investicijų. Lyčių pusiausvyra galėtų turėti teigiamą poveikį investicijų pritraukimui, nes investitoriai ieško skaidrumo ir kompetencijos, skaidrumas suteikia galimybę geriau įvertinti verslo strategiją ir priimti pagrįstus sprendimus;
- nebus pažeista akcininkų teisė rinkti ir skirti valdymo ir priežiūros organų narius bei valdyti įmonę savo nuožiūra savo nuožiūra, taip pat teisė vykdyti verslą, teisė į nuosavybę (Europos Pagrindinių teisių chartijos 16-17 straipsniai);
- didesni įsipareigojimai socialinės bendrovių atsakomybės srityje – moterys aktyviau dalyvauja ir siekia prisiimti įsipareigojimus aplinkos apsaugos, socialiniuose ir pan. projektuose;
- pavyzdys kitoms bendrovėms dėl moterų kaip organų narių rinkimo ir atlyginimo joms didinimo. Tikėtina, kad biržinių bendrovių rodomu pavyzdžiu dėl lyčių pusiausvyros užtikrinimo, moterų rinkimo ir atlyginimo joms didinimo vadovausis kitos bendrovės.
- Bendrovėse mažės moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumas;
- didesnė darbuotojų motyvacija ir lojalumas. Lyčių pusiausvyra vadovybėje skatina įmonės darbuotojų motyvaciją ir lojalumą⁵⁸, taigi suartina įmonę, darbuotojus, akcininkus ir klientus⁵⁹.

Valstybės finansams

- lėšos mokymams dėl Direktyvos įgyvendinimo, Direktyvos įgyvendinimo mechanizmo nustatymo, teisės aktų suderinimo su Direktyvos reikalavimais. Gali reikėti mokymų valstybės tarnautojams, kurie rengs atitinkamų teisės aktų pakeitimų projektus;
- lėšos Lietuvos banko darbuotojų mokymams dėl Direktyvos įgyvendinimo. Lietuvos banko darbuotojams, kurių funkcijos bus susijusios su nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi kontrole, bus reikalingi papildomi mokymai;
- lėšos papildomų darbo vietų steigimui. Lietuvos banke gali reikėti įsteigti papildomą darbo vietą darbuotojui, kurio esminės funkcijos būtų susijusios su nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, priežiūra, biržinių bendrovių priežiūra ir jų teikiamų ataskaitų analize. Gali būti, kad dėl nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, priežiūros, papildomų darbo vietų poreikis kils ir kitose nacionalinėse kompetentingose institucijose;
- lėšos išorės ekspertų paslaugoms pirkti. Gali būti, kad Lietuvos bankui kaip priežiūros institucijai bus reikalinga pirkti išorės ekspertų, turinčių patirties moterų ir vyrų lygybės srityje, paslaugas. Minėti ekspertai galėtų suteikti konsultacijas Lietuvos bankui specifiniais klausimais, susijusiais su Direktyvos įgyvendinimu;

⁵⁸ Brammer, S., Millington, A. and Pavelin, S., 2009, Corporate Reputation and Women on Board, British Journal of Management, 20 (1), p. 17-29

⁵⁹ McKinsey & Company report „Women Matter 2007: Gender diversity, a corporate performance driver“, prieiga internete: <http://www.mckinsey.com/features/women_matter>; Catalyst, 2004, Woman in Leadership; Credit Suisse Research Institute. Gender diversity and corporate performance, 2012, prieiga internete: <http://www.credit-suisse.com/newsletter/doc/gender_diversity.pdf>.

- *papildomi kaštai dėl valstybės ir savivaldybių kontroliuojamų listinguojamų bendrovių reguliavimo keitimo.* Galimi papildomi kaštai dėl teisinio reguliavimo minėtų bendrovių atžvilgiu keitimo.

Bendrovių finansams

- *finansinis naudingumas.* Atliktos studijos rodo, kad lyčių pusiausvyra aukščiausios vadovybės (*top management*) lygmenyje lemia finansinį naudingumą⁶⁰ – bendrovių, kurių valdymo ir priežiūros organuose buvo moterų narių, einamoji marža (*operating margin*) buvo beveik dvigubai didesnė nei bendrovių, kuriose moterys neužima valdymo ir priežiūros organų narių pareigų⁶¹;
- *didesnė atsargų vertė.* Kitų studijų duomenimis⁶² bendrovių, kurių valdymo ir priežiūros organuose nebuvo moterų narių, atsargų vertė buvo mažesnė nei kitų bendrovių, kurių organuose buvo moterų;
- *geresni finansiniai rezultatai (apyvarta, pelnas, akcijų vertė).* Dėl lyčių pusiausvyros valdymo ir priežiūros organuose susiklostęs geresnis bendrovės valdymas neišvengiamai siejasi su geresniais finansiniais rezultatais – apyvarta, pelnu, akcijų verte⁶³;
- *papildomos išlaidos įmonės darbuotojų (moterų) kvalifikacijos kėlimui,* siekiant, kad jos turėtų pakankamai kompetencijos užimti valdymo ir/ar priežiūros organų narių pareigas, arba konsultantams, kad atrinktų tinkamas kandidates per įdarbinimo agentūras.

Bendrovių valdymo struktūrai

- *skaidresnis organų formavimo procesas.* Įgyvendinus direktyvos nuostatas, bendrovių organų formavimo tvarkos bus skaidresnės - dabar kandidatai atrenkami, vadovaujantis asmeniniais kontaktais ir draugiškais/giminystės ryšiais (tyrimų duomenimis⁶⁴, tik 4% iš paskirtų valdymo organų narių turėjo oficialų pokalbį dėl siūlomų pareigų, 1% kreipėsi pagal viešą skelbimą);
- *skatinamos inovacijos, kūrybiškumas ir dinamiškumas* priežiūros ir valdymo organuose, nes vyrų ir moterų mąstymas ir veikimo būdai gana skirtingi;
- *daugiau valdymo ir priežiūros organų nepriklausomumo nuo aukščiausio lygio vadovybės.* Atsižvelgiant į tai, kad kandidatų į organų narių pareigas atrankos bus skaidresnės, tikėtina, kad gali būti paskirti tokie organų nariai, kurių su aukščiausio lygio vadovybe nesies giminystės ar kitokie ryšiai, taigi tokie nariai sprendimus galės priimti vadovaudamiesi savo nuožiūra, o ne kažkieno duotomis „instrukcijomis“;
- *geresnis valdymas.* Mažiau konfliktų tarp akcininkų, sprendimų priėmimas remiasi įvairiomis ir kolektyvinėmis nuomonėmis, atsirastų naujų požiūrių, daugiau perspektyvų, subalansuotų ir kokybiškų sprendimų, plačiau naudojamosi komandiniu darbu;
- *didesnis rizikų suvaldymas.* Pagal atliktą tyrimą⁶⁵ moterys – valdymo ir priežiūros organų narės nustato aiškesnius tikslus įmonės vadovybei ir dažniau negu vyrai įvertina ir kontroliuoja jų įvykdymą;
- *didesnė apskaitos bei audito kontrolė.* Atlikto tyrimo⁶⁶ metu nustatyta, kad dažnai moterų auditorių paslaugų įkainis didesnis negu vyrų, tad jų darbas labiau vertinimas;

⁶⁰ McKinsey and Company, 2007, Woman Matter 3; Catalyst, 2004, Woman in Leadership; Credit Suisse Research Institute, August 2012, Gender Diversity & Corporate Performance.

⁶¹ McKinsey and Company, 2007, Woman Matter 3

⁶² Dobbin & Jung, 2011, Corporate Board Gender Diversity & Stock Performance: the Competence Gap or Institutional Investor Bias?

⁶³ Ernst & Young, 2012, Mixed Leadership; McKinsey and Company, 2007, Woman Matter 3; Credit Suisse Research Institute, August 2012, Gender Diversity & Corporate Performance

⁶⁴ Derek Higgs, 2003, Review of the Role and Effectiveness of Non-Executive Directors, p. 39. Prieiga internete: <<http://www.berr.gov.uk/files/file23012.pdf>>.

⁶⁵ McKinsey and Company, 2007, Woman Matter 3

- *veiksmingesnis įmonės veiklos monitoringas*. Padidinus moterų valdymo ir priežiūros organų narių skaičių, bus skiriama daugiau dėmesio įmonės veiklos ir vykdančiųjų direktorių veiksmų monitoringui, ko pasekoje bus geriau užtikrinami akcininkų interesai, kils pačios įmonės vertė⁶⁷;
- *lankstumas prisitaikant prie besikeičiančios rinkos*. Dėl lyčių pusiausvyros bus paprasčiau prisitaikoma prie rinkos pokyčių ir ateinančių sunkumų⁶⁸;
- *geresni veiklos rezultatai*. Remiantis atliktų studijų duomenimis⁶⁹, bendrovės, kurių valdymo organų nare buvo bent 1 moteris, pagal veiklos rezultatus 26% pranoko tas bendroves, kurių valdymo organuose moterų išvis nebuvo;
- *rinkos plėtra*. Moterys geriau supranta tam tikrus rinkos segmentus ir šio supratimo dėka priimti sprendimai dažniausiai yra kokybiškesni ir kūrybingesni⁷⁰;
- *didesni įsipareigojimai socialinės bendrovių atsakomybės srityje* – moterys aktyviau dalyvauja ir siekia priimti įsipareigojimus aplinkos apsaugos, socialiniuose ir pan. projektuose;
- *teigiamas poveikis valdymo ir priežiūros organų dinamiškumui*. Atsižvelgiant į tai, kad bus reikalinga perrinkti valdymo ir/ar priežiūros organų narius ir į tai, kad kandidatų į organų narių pareigas atrankos bus skaidresnės, tikėtina, kad dažniau keisis valdymo ir/ar priežiūros organų nariai, t. y. nebus „amžinos“ valdybos ar stebėtojų tarybos, kurioje tie patys nariai perrenkami į tas pačias pareigas metai iš metų;
- *pavyzdys kitiems*. Tikėtina, kad biržinių bendrovių rodomu pavyzdžiu dėl lyčių pusiausvyros seks kitos bendrovės.

Poveikis administracinei naštai verslui (bendrovėms) ir valstybei

- *papildomų vidinių tvarkų rengimas*. Bendrovės turės pasirengti papildomas vidines tvarkas – skaidrią kandidatų į valdymo ir priežiūros organų narius atrankos tvarką, pareigines instrukcijas, aiškius, neutraliai suformuotus ir nedviprasmiškus kandidatų atrankos kriterijus tam tikroms pareigoms eiti;
- *papildomų ataskaitų rengimas ir teikimas*. Bendrovės turės teikti priežiūros institucijai ataskaitas apie lyčių pusiausvyros pažangą valdybose ir stebėtojų tarybose (naštos dydis priklausytų nuo to, ar šios ataskaitos bus kitų ataskaitų (pavyzdžiui, apie biržinių bendrovių valdymo kodekso laikymąsi ar metinio pranešimo) dalimi, ar tai turės būti atskiros ataskaitos, koku būdu galės būti teikiamos (elektroniniu ar įprastai), taip pat, ar ataskaita bus teikiama institucijai, kuri laikoma bendrovės priežiūros institucija (pavyzdžiui, Lietuvos bankui), ar tokiai institucijai, su kuria bendrovė neturi bendradarbiavimo patirties;
- *ataskaitų Europos Komisijai rengimas ir teikimas*. Kas 2 metus Lietuvos valstybė turės pareigą teikti ataskaitas Europos Komisijai apie pažangą lyčių pusiausvyra biržinių bendrovių valdybose, apie nacionaliniais aktais nustatytų priemonių taikymą pagal Pasiūlymo 4b straipsnį, apie bendrovių individualių įsipareigojimų įvykdymą.

Ekonomikai, rinkai, investicijų plėtrai

- *skatinama konkurencija*. Efektyviai panaudojant žmogiškąjį kapitalą, skatinama konkurencija;
- *ekonomikos augimas*. Lyčių pusiausvyra galėtų skatinti ekonomikos augimą, klestėjimą, laisvą paslaugų judėjimą vidaus rinkoje;

⁶⁶ Association of British Insurers, 2011, Report on Board Effectiveness. Highlighting Best Practices. Encouraging Progress

⁶⁷ Adams & Ferreira, 2009, Women in the Boardroom and their Impact on Governance and Performance

⁶⁸ McKinsey and Company, 2008, Woman Matter

⁶⁹ Credit Suisse Research Institute, August 2012, Gender Diversity & Corporate Performance

⁷⁰ Singh, V. and Vinnicombe, S., 2004, Why So Few Women Directors in Top UK Boardrooms? Evidence and Theoretical Explanations, Corporate Governance, 12 (4), p. 479 - 488

- *teigiama įtaka visai ES rinkai*. Vienodas lyčių pusiausvyros reguliavimas ES ir valstybėse narėse gali turėti teigiamą įtaką visai ES vidaus rinkai;
- *BVP didėjimas*. Atliktų studijų⁷¹ metu nustatyta, kad moterims įsitraukus į darbo rinką lygiai pagrindais su vyrais valstybių narių BVP galėtų padidėti iki 27%;
- *investicijų pritraukimas*. Lyčių pusiausvyra galėtų turėti teigiamą poveikį investicijų pritraukimui, nes investitoriai ieško skaidrumo ir kompetencijos, skaidrumas suteikia galimybę geriau įvertinti verslo strategiją ir priimti pagrįstus sprendimus.

Regionų plėtrai

Numatomas teisinis reguliavimas turėtų teigiamą poveikį ir regionų plėtrai. Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvos reikalavimai būtų taikomi ir regionuose veikiančioms bendrovėms (pvz., Žemaitijoje yra ne viena bendrovė, kuriai būtų taikomi minėti reikalavimai), dėl lyčių pusiausvyros gerėtų ir šių bendrovių finansiniai rodikliai, kas turėtų įtakos bendrovių veiklos plėtrai, naujų darbo vietų sukūrimui, konkurencingumo skatinimui, atlyginimų didinimui ir pan..

Teisinei sistemai

- bus būtina *nustatyti Direktyvos įgyvendinimo mechanizmą*;
- bus būtina *naujomis nuostatomis papildyti LR teisės aktus*, susijusius su bendrovių valdymo organų formavimo tvarka, ataskaitų teikimu priežiūros institucijai, nustatyti poveikio priemonės už reikalavimų nesilaikymą ar nepakankamą laikymąsi, pavėluotą ataskaitų teikimą ar nepateikimą, taikymu (pavyzdžiui, LR Akcinių bendrovių įstatymas, LR Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas, Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, LR Vyriausybės nutarimas „Dėl valstybės turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimo valstybės valdomose įmonėse tvarkos aprašo patvirtinimo“ ir pan.).

Socialinei aplinkai

- gali būti įsteigta *daugiau naujų darbo vietų*;
- gali būti *didėsnis moterų užimtumas ir įsitraukimas į verslą*;
- gali *sumažėti moterų ir vyrų atlyginimų skirtumai*;
- stereotipų mažinimas dėl moterų vadovaujančiuose postuose.

Užimtumui

- būtų *sukurta naujų darbo vietų aukštos kvalifikacijos darbuotojams*;
- *pavyzdys kitoms bendrovėms dėl moterų įdarbinimo ir atlyginimo joms didinimo*. Moterų dalyvavimo bendrovių valdymo ir priežiūros organuose padidinimas galėtų turėti žymią įtaką ir apskritai moterų įdarbinimui kitose bendrovėse, taip pat atlyginimų, mokamų moterims, kilimo galimybėms;
- *didėsnis laisvas paslaugų judėjimas ES mastu*. Kandidatų atrankos proceso aiškumas įtakotų didesnę laisvą paslaugų judėjimą ES mastu.

Žmogiškojo kapitalo panaudojimui

- *platesnės žmogiškųjų išteklių pasirinkimo galimybės*. Būtų galima pasirinkti iš aukštos kvalifikacijos darbo jėgos. Šiuo metu moterys, turinčios atitinkamą išsilavinimą ir patirtį, dažnai dirba žemesnės kvalifikacijos reikalaujantį darbą (ne vadovaujantį darbą) negu jų išsilavinimas ir patirtis;

⁷¹ Asa Lofstrom, Gender Equality, Economic Growth and Employment. Prieiga internete: http://www.eurosfair.prdd.fr/7pc/doc/1261581381_eu_studie_gender_growth_sidvis.pdf.

- *sėkmingas žmogiškojo kapitalo panaudojimas*. Įvairių atliktų studijų duomenimis, nepasinaudojant aukštos kvalifikacijos moterų potencialiu, daroma žala ne tik individualiai bendrovėms, bet ir visai ekonomikai, nes nesėkmingai naudojamas žmogiškuoju kapitalu;
- *skatinama konkurencija*. Efektyvus ir visapusiškas žmogiškojo kapitalo panaudojimas – svarbiausias konkurencinę ekonomiką lemiantis faktorius.

Demografinė padėčiai

- *Direktyvos nustatyto reguliavimo įgyvendinimas gali turėti įtaką demografinė padėčiai*. Nevykdomieji direktoriai, kurių sąvoka plačiau paaiškinta tyrimo 2.2 dalyje, kaip valdymo ir priežiūros organų nariai nėra įdarbinami bendrovėse; todėl, nepaisant lyčių pusiausvyros užtikrinimo formuojant valdymo ir priežiūros organus, jų nariai neturės socialinių garantijų, kurios suteikiamos asmenims, dirbantiems bendrovėje darbo sutarties pagrindu. Ši aplinkybė gali *inter alia* lemti vangų moterų kandidatavimą į valdymo ir priežiūros organų nario poziciją. Savo ruožtu, kandidatavusių ir išrinktų moterų skaičius, atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, gali atitinkamai įtakoti demografinį rodiklį.

Įtaka požiūriui į moterų ir vyrų lygybę

- *sumažės stereotipų ir išankstinių nuomonių*. Įtvirtinus lyčių pusiausvyros siekio mechanizmus, bus mažiau vadovaujamas stereotipais, išankstinėmis nuomonėmis;
- bus *sukurta organų narių atrankos ir rinkimo kultūra*, užtikrinanti lyčių pusiausvyrą;
- tikėtina, kad *padidės moterų vaidmuo* tiek biržinių bendrovių valdymo ir priežiūros organuose, tiek pačiose biržinėse bendrovėse;
- gali būti *sukurta naujų darbo vietų aukštos kvalifikacijos moterims*;
- gali *sumažėti moterų ir vyrų atlyginimų skirtumai*;
- *skatinama konkurencija*. Efektyviai ir visapusiškai panaudojant žmogiškąjį kapitalą, didėja konkurencija;
- *pavyzdys kitoms bendrovėms dėl moterų kaip organų narių rinkimo ir atlyginimo joms didinimo*. Moterų dalyvavimo bendrovių valdymo ir priežiūros organuose padidėjimas galėtų turėti žymią įtaką ir apskritai moterų įdarbinimui kitose bendrovėse, taip pat atlyginimų, mokamų moterims, kilimo galimybėms.

Strategijos „Europa 2020“ tikslams (užimtumui, švietimui)

- *didesnis užimtumas, investicijų į švietimą grąža*. Vyrų ir moterų pusiausvyros įtvirtinimas būtina priemonė išplėsti ekonomikos augimą, kas savo ruožtu skatintų didesnę užimtumą, investicijų į švietimą grąžą (ES apie 60% universitetus baigusių asmenų sudaro moterys). Įvairių studijų⁷² duomenimis, strategijos „Europa 2020“ tikslas užimtumas iki 75% gali būti pasiektas tik tuo atveju, jei bus įtvirtinta lyčių pusiausvyrą.

Investicijų į švietimą grąžai

- *investicijų į švietimą grąža*. Atliktų studijų duomenimis, nuo 1998 m. iki 2009⁷³ m. ES universitetus baigia 10% daugiau moterų negu vyrų, todėl lyčių pusiausvyros įtvirtinimas skatintų investicijų į švietimą grąžą. Investicijų grąža būtų ne tik individams (11,5%), bet ir viešajam sektoriui (9,2%)⁷⁴.

⁷² Commission Staff Working Document, Impact Assessment on Costs and Benefits of Improving the Gender Balance in the Boards of Companies Listed on Stock Exchanges, 2012, p.23

⁷³ Eurostat, Tertiary students (ISCED 5-6) by field of education and sex [educ_enr15], 2009

⁷⁴ Commission Staff Working Document, Annexes to the Impact Assessment on Costs and Benefits of Improving the Gender Balance in the Boards of Companies Listed on Stock Exchanges, 2012, p.106

5. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS

Direktyvos yra privalomos valstybėms narėms rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu. Todėl Lietuva turi gana plačią diskreciją pasirinkti Pasiūlymo nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę būdą, atsižvelgiant į nacionalinio teisinio reguliavimo ypatumus. Kaip minėta, Pasiūlymo nuostatos yra reikšmingos ne tik teisiniui reguliavimui, susijusiam su būtinybe užtikrinti moterų ir vyrų lygias galimybes, bet ir nacionalinei bendrovių teisei.

Optimalus Direktyvos įgyvendinimo mechanizmas turėtų būti parenkamas įvertinus keletą reikšmingų aspektų, t. y.:

- i) kokie yra pagrindiniai Direktyvos tikslai, tikslų įgyvendinimui skirti uždaviniai ir atitinkamiems subjektams nustatomi įpareigojimai;
- ii) kokios nuostatos, įtvirtintos Pasiūlyme yra naujos, o kokie Pasiūlymo aspektai šiuo metu jau yra reglamentuojami nacionaliniais teisės aktais ir, ar šiuo metu egzistuojantis teisinis reguliavimas atitinka Pasiūlymo nuostatas;
- iii) kokios priemonės (teisės aktai, papildomos rekomendacijos) yra reikalingos siekiant užtikrinti sėkmingą Direktyvos įgyvendinimą bei tolesnį lyčių pusiausvyros užtikrinimą;
- iv) kokia valstybės institucija turėtų vykdyti nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi kontrolę (kompetentinga nacionalinė institucija);
- v) kokie ir kaip turėtų būti keičiami teisės aktai.

Atsakymų į šiuos klausimus analizė sudaro prielaidas parinkti tinkamiausią mechanizmą Direktyvos nuostatų perkėlimui į nacionalinę teisę. Toliau pateikiami komentarai dėl kiekvieno iš minėtų aspektų.

- i) Pasiūlymo konstatuojamojoje dalyje yra akcentuojama moterų ir vyrų lygybė kaip viena iš esminių Europos Sąjungos vertybių ir siektinų tikslų, tačiau Pasiūlymo nuostatų analizė atskleidžia, kad moterų ir vyrų lygybę dalyvaujant biržinių bendrovių valdyme iš esmės siekiama užtikrinti bendrovių teisės instrumentais.

Lentelė Nr. 11. Pasiūlymu įtvirtinti pagrindiniai įpareigojimai biržinėms bendrovėms ir kompetentingai nacionalinei institucijai

Biržinėms bendrovėms	Kompetentingai nacionalinei institucijai
	Identifikuoti bendroves, patenkančias į Direktyvos taikymo apimtį
Siekti įgyvendinti Pasiūlyme įtvirtintus kiekybinius tikslus dėl bendrovių organų sudėties	Užtikrinti biržinių bendrovių organų sudėties ir kandidatų atrankos proceso atitikimą Pasiūlymo nuostatomis
Numatyti tikslų kandidatų į bendrovių organų narius atrankos procesą, įskaitant: - Aiškių, nedviprasmiškų iš anksto ir neutraliai suformuotų kandidatų atrankos kriterijų nustatymas; - Nepakankamai atstovaujamos lyties prioriteto įtvirtinimas, esant lygiaverčiams kandidatams; - Neatrinktų kandidatų informavimas apie taikytus kriterijus ir atrankos rezultatus (esant jų pageidavimui).	
Formalizuoti įgyvendinamą kandidatų atrankos į bendrovių organų narius procesą, siekiant užtikrinti įrodinėjimo pareigos apie tinkamai taikytus kriterijus įgyvendinimą	Skirti poveikio priemonės bendrovėms, nesilaikančioms atitinkamų Direktyvos reikalavimų
Pateikti informaciją kompetentingai nacionalinei institucijai	Teikti ataskaitas Europos Komisijai

ii) Kaip minėta Tyrimo 3 dalyje, šiuo metu Lietuvos teisės aktuose iš esmės nėra reglamentuojami klausimai, patenkantys į Direktyvos taikymo apimtį. Todėl siekiant įgyvendinti Direktyvą, nėra būtina kuriuos nors teisės aktus pripažinti negaliojančiais. Nors tiek biržinės bendrovės, tiek valstybės institucijos jau šiuo metu įgyvendina tam tikras pareigas, kurios yra analogiškos numatytomis Pasiūlyme (pavyzdžiui, informavimo pareiga), tačiau Direktyvos įgyvendinimas neišvengiamai lems būtinybę tam tikrus teisės aktus papildyti atitinkamomis nuostatomis arba priimti naujus teisės aktus.

iii) Aplinkybė, kad Europos Komisija pateikė pasiūlymą būtent dėl direktyvos, o ne parengė tam tikras rekomendacijas biržinėms bendrovėms, patvirtina būtinybę Pasiūlymo nuostatas perkelti biržinėms bendrovėms privalomais teisės aktais.

Kita vertus, net jeigu Pasiūlymo nuostatas būtų siekiama įgyvendinti tam tikromis reguliacinėmis priemonėmis⁷⁵, egzistuoja rizika, kad Pasiūlyme įtvirtinti tikslai gali likti neįgyvendintais. Europos Komisijos vykdytos apklausos rezultatai rodo, kad verslo atstovai, t. y. bendrovės ir įvairios pramonės asociacijos, savireguliacijos priemonės vertina kaip tinkamiausią būdą siekiant užtikrinti lyčių pusiausvyrą bendrovių organuose⁷⁶. Tačiau ankstesnė kitų valstybių narių patirtis rodo, kad šios priemonės nėra pakankamos Direktyvos tikslų įgyvendinimui⁷⁷, o efektyviausias rezultatas yra pasiekiamas įtvirtinant atitinkamus siekiamus tikslus teisės aktuose⁷⁸.

Vienu geriausių savireguliacijos priemonių pavyzdžių Lietuvoje yra AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodeksas, kurį bendrovės, kurių akcijos įtrauktos į šios vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, turi įgyvendinti vadovaujantis „laikykis arba paaiškink“ principu⁷⁹. Nors minėtas Bendrovių valdymo kodeksas yra parengtas atsižvelgiant į kitų valstybių narių praktiką, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos paskelbtus Bendrovių valdymo principus ir Europos Komisijos rekomendacijas, tačiau Lietuvos banko atliktas tyrimas patvirtina, kad nė viena bendrovė savo veikloje neįgyvendino visų Bendrovių valdymo kodekso nuostatų, o visos biržinės bendrovės jų laikosi tik iš dalies⁸⁰.

Vis dėlto, atitinkamos nuostatos Bendrovių valdymo kodekse, kurios patikslintų ar papildytų Direktyvos nuostatas, galėtų būti viena iš priemonių, padedančių efektyviau pasiekti Direktyvoje numatytus įtvirtintus tikslus. Kaip minėta, Direktyvos nuostatomis siekiama užtikrinti didesnę nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų skaičių biržinių bendrovių valdymo ir priežiūros organuose. Pastebėtina, kad šis tikslas negali būti tinkamai ir sėkmingai įgyvendinamas tik teisės aktuose įtvirtinant tikslą (ar net pareigą) biržinių bendrovių organuose skirti tam tikrą skaičių abiejų lyčių atstovų. Tačiau pati savireguliacinių priemonių prigimtis lemia, kad atitinkamus dokumentus turi priimti arba patikslinti pačios bendrovės. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 47 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad bendrovių, kurių vertybiniais popieriais prekiaujama reguliuojamoje rinkoje, valdymo kodeksą rengia ir tvirtina reguliuojamos rinkos operatorius, nors prieš tvirtindamas tokį kodeksą, reguliuojamos rinkos operatorius turi

⁷⁵ Pavyzdžiui, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje nurodoma valstybių narių galimybė leisti socialiniams partneriams tam tikrais atvejais imtis reikiamų priemonių direktyvai perkelti, žr. 2008 m. gruodžio 18 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-306/07, par. 24-25.

⁷⁶ Commission Staff Working document “Impact Assessment on Costs and Benefits of Improving the Gender Balance in the Boards of Companies Listed on Stock Exchange“. Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 1, p. 3.

⁷⁷ Žr. plačiau - Commission Staff Working document “Impact Assessment on Costs and Benefits of Improving the Gender Balance in the Boards of Companies Listed on Stock Exchange“. Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 1, p. 21, 58.

⁷⁸ Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p.58.

⁷⁹ Analogiškai Bendrovių valdymo kodeksai yra rengiami ir kitose valstybėse narėse. Pavyzdžiui, biržinėms bendrovėms, kurių akcijos įtrauktos į Varšuvos vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, yra taikomas *Code of Best Practice for WSE Listed Companies*, prieiga internete: <http://www.corp-gov.gpw.pl/assets/library/english/regulacje/dobrepraktykien_2012.pdf>.

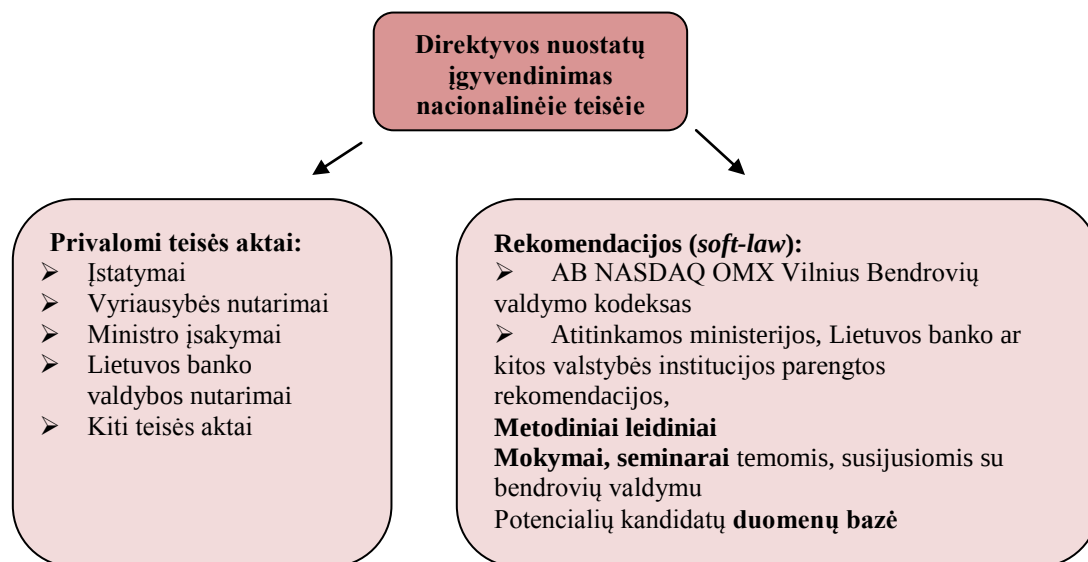
⁸⁰ Lietuvos bankas. Bendrovių valdymo praktikos apžvalga, 2012 m. p. 31, prieiga internete: <http://www.lb.lt/bendroviu_valdymo_praktikos_apzvalga>.

gauti priežiūros institucijos pritarimą. Tai lemia, kad valstybės institucijos iš esmės negali įpareigoti privataus subjekto pakeisti šiuo metu galiojantį AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodeksą ar priimti naują atitinkamą dokumentą.

Tačiau greta privalomų teisės aktų reikalavimų valstybės institucijos galėtų parengti tam tikrus rekomendacinio ar metodinio pobūdžio dokumentus, kurie padėtų bendrovėms tinkamai siekti Direktyvoje numatytų tikslų. Pavyzdžiui, kompetentinga institucija užtikrinti modelinio kandidatų atrankos į bendrovės organų narius aprašo parengimą, pateikti tam tikras rekomendacijas, kokie kandidatų vertinimo kriterijai turėtų būti laikomi objektyviais ar neutraliais ir nedviprasmiškai suformuluotais.

Be to, teisės aktuose nustatytas atitinkamas nuostatas, valstybės narės taip pat turėtų imtis veiksmų, kad kandidatais į bendrovių organų narius būtų galima pasiūlyti pakankamą skaičių abiejų lyčių atstovų, t. y. turi būti užtikrinamas pakankamas skaičius kvalifikuotų nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų, galinčių tapti bendrovių organų nariais. Pavyzdžiui, galėtų būti kuriama virtuali asmenų, siekiančių ir galinčių tapti bendrovių organų nariais, duomenų bazė (analogiška duomenų bazė yra plėtojama valstybės valdomų įmonių atžvilgiu), organizuojami mokymai apie bendrovių organų narius reikalingus įgūdžius ir kompetenciją ir pan.

Pav. 7. Galimos priemonės užtikrinti sėkmingą Direktyvos nuostatų įgyvendinimą

iv) Pasiūlymo 5 straipsnis įtvirtina valstybių narių teisę pasirinkti, kuri valstybės institucija turėtų įgyvendinti nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi kontrolę. Pirminiame pasiūlymo variante buvo numatyta, kad skatinti, nagrinėti, stebėti ir remti lyčių pusiausvyrą biržinių bendrovių valdybose bus kompetentingos valstybių narių institucijos, paskirtos pagal 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo 20 straipsnį. Tačiau naujausio Pasiūlymo varianto 5 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad minėtas funkcijas gali atlikti ir kitos valstybių narių institucijos.

Atsižvelgiant į Pasiūlymo tikslus ir joje numatytas priemones, galima būtų svarstyti keletą alternatyvų dėl to, kuri institucija turėtų būti skiriama atsakinga institucija, t. y.:

- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba;
- Lietuvos bankas;
- AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos operatorius;
- naujai steigiamą instituciją.

Pav. 8. Pagrindinės galimos alternatyvos dėl kompetentingos nacionalinės institucijos skyrimo

Įvertinus Pasiūlyme įtvirtintas priemones ir atsižvelgiant į šiuo metu teisės aktuose numatytas šių subjektų kompetencijas, manytina, kad tikslingiausia kompetentinga nacionaline institucija būtų skirti Lietuvos banką. Toliau pateikiami argumentai dėl kiekvienos iš minėtų alternatyvų pasirinkimo.

Visų pirma, vertėtų pastebėti, kad naujos institucijos, kurios kompetencija būtų tik nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi kontrolė, steigimas negali būti laikomas efektyviu ir optimaliu sprendimu. Naujos institucijos steigimas reikalauja daug kaštų, siekiant užtikrinti technines šios institucijos veikimo galimybes, ieškant ir apmokant naujų valstybės tarnautojų ir pan. Todėl tikslinga kompetentinga nacionaline institucija skirti vieną iš egzistuojančių institucijų, kuri jau šiuo metu atlieka funkcijas, susijusias su Direktyvos reguliavimo apimtimi.

Remiantis Lietuvos banko išduota reguliuojamos rinkos licencija, prekybą finansinėmis priemonėmis, jų įtraukimą į prekybą reguliuojamoje rinkoje, kotiravimą, saugų ir veiksmingą sandorių sudarymą bei atsiskaitymus Lietuvoje organizuoja AB NASDAQ OMX Vilnius, t. y. privatus subjektas. Nors Finansinių priemonių rinkų įstatyme yra numatytos tam tikros reguliuojamos rinkos operatoriaus pareigos, tačiau kyla pagrįsta abejonė, ar valstybių narių pareiga užtikrinti Direktyvos įgyvendinimo kontrolę turėtų būti perkeliama privatiems subjektams, ypač atsižvelgiant į Direktyvos reikalavimą numatyti tam tikras priemones bendrovėms už Direktyvos nuostatų nesilaikymą. Be to, kaip jau minėta, į Lietuvos teisės aktų reguliavimo sritį patenka ir tos biržinės bendrovės, kurių akcijos yra įtrauktos į kitų valstybių narių reguliuojamųjų rinkų prekybos sąrašus. Todėl ši aplinkybė taip pat paneigia galimybę kompetentinga nacionaline institucija skirti AB NASDAQ OMX Vilnius, kuri vykdo tik tam tikrą priežiūrą bendrovių, kurių akcijos įtrauktos į būtent šios reguliuojamos rinkos prekybos sąrašus.

Kaip minėta, nors pagrindinis Direktyvos tikslas yra užtikrinti moterų ir vyrų lygybę, tačiau Pasiūlymo nuostatose iš esmės įtvirtinti bendrovių teisei būdingi instrumentai. Todėl nors Lygių galimybių kontrolierius turi gana plačią kompetenciją ir patirtį, susijusią su moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimu (pavyzdžiui, nagrinėjant skundus), tačiau, manytina, kad kompetentinga nacionaline institucija turėtų būti skiriama institucija, turinti daugiau patirties bendrovių teisės srityje. Šiuo metu Lietuvos bankas, prižiūrėdamas, kaip finansų rinkos dalyviai laikosi finansų rinką reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytų reikalavimų, taip pat atlieka ir emitentų priežiūrą⁸¹, renka ir analizuoja emitentų teikiamą informaciją, rengia bendrovių valdymo praktikos, atsižvelgiant į AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso nuostatas, apžvalgas⁸². Todėl manytina, kad būtent Lietuvos bankas galėtų būti pagrindinė institucija,

⁸¹ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 42 straipsnio 2 dalies 4 punktas.

⁸² Lietuvos bankas. Bendrovių valdymo praktikos apžvalga, 2012 m., prieiga internete: <http://www.lb.lt/bendroviu_valdymo_praktikos_apzvalga>.

užtikrinanti nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi kontrolę. Kita vertus, pastebėtina, kad bendrovių, kurių akcijos yra įtrauktos į kitų valstybių narių reguliuojamųjų rinkų prekybos sąrašus, priežiūrą iš esmės atlieka konkrečių valstybių narių priežiūros institucijos. Todėl Lietuvos banko kompetencija turėtų būti tikslinama, siekiant užtikrinti Lietuvos banko teisę vykdyti Direktyvos nuostatų laikymosi kontrolę ir tų bendrovių, kurių akcijos yra įtrauktos į kitų valstybių narių vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, atžvilgiu.

Įvertinus tai, kad nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvos nuostatas, laikymosi kontrolė yra susijusi su specifine moterų ir vyrų lygybės sritimi, gali būti reikalingos švietimo ir kitos papildomos priemonės Lietuvos banko darbuotojų kompetencijos šioje srityje kokybei gerinti. Tai gali būti vykdoma, pavyzdžiui, tokiomis priemonėmis:

- nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, įsigaliojimo pradžioje pasitelkti išorės ekspertus, turinčius patirties moterų ir vyrų lygybės srityje, kurie suteiktų konsultacijas specifiniais klausimais, susijusiais su Direktyvos įgyvendinimu. Išorės ekspertų pasitelkimo privalumas yra tai, kad jų konsultacines paslaugas kompetentinga nacionalinė institucija galėtų pirkti tik laikinai ir pagal kylančius poreikius;
- surengti mokymus moterų ir vyrų lygybės užtikrinimo klausimais Lietuvos banko darbuotojams, kurių funkcijos bus susijusios su nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi kontrolę;
- Lietuvos banke sukurti papildomą poziciją darbuotojui, kurio esminės funkcijos būtų susijusios su nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, priežiūra. Atrenkant kandidatus į šią poziciją turėtų būti vertinama asmenų patirtis moterų ir vyrų lygybės srityje. Svarstyta, kad dėl padidėjusio darbo krūvio, susijusio su nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, priežiūra, papildomų darbuotojų poreikis gali atsirasti bet kurioje kompetentingoje nacionalinėje institucijoje;
- užtikrinti sklandžią ir efektyvią Lietuvos banko komunikaciją, bendradarbiavimą ir konsultavimąsi su kitomis valstybės institucijomis, veikiančiomis atitinkamose srityje.

v) Svarstant būtinybę pakeisti tam tikrus teisės aktus, turi būti siekiama ne tik tinkamai perkelti Direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, bet taip pat ir užtikrinti šiuo metu galiojančių teisės aktų nuoseklumą ir suderinamumą. Toliau pateikiami komentarai dėl teisės aktų, kuriuos reikėtų keisti atsižvelgiant į siūlomą Direktyvos įgyvendinimo modelį, t. y. Lietuvos banką paskiriant kompetentinga nacionaline institucija.

Visų pirma, manytina, kad nuostatas, susijusias su kiekybiniais tikslais biržinių bendrovių organų sudėčiai ir jų formavimo tvarka, tikslinga įtvirtinti Akcinių bendrovių įstatyme⁸³. Siekiant užtikrinti teisės aktų suderinamumą, atitinkamai turėtų būti patikslintas ir Valstybės turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimo valstybės valdomose įmonėse tvarkos aprašas arba jame turėtų būti nurodoma, kad bendrovių organų narių rinkimo tvarkai jis taikomas tiek, kiek neprieštarauja Akcinių bendrovių įstatymui.

Akcinių bendrovių įstatyme taip pat turėtų būti įtvirtintos nuostatos, nurodančios, kurioms bendrovėms apskritai yra taikomi Pasiūlyme numatyti reikalavimai. Kaip minėta ankstesnėse Tyrimo dalyse, šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose yra įtvirtinta kitokia MVI sąvoka nei pateikiama Pasiūlymo 2 straipsnyje. Siekiant išvengti teisės aktų prieštaravimų, rekomenduotina Akcinių bendrovių įstatymo atitinkamame straipsnyje nurodyti konkrečius darbuotojų skaičiaus ir

⁸³ Pastebėtina, kad įvairiose valstybėse teisės aktų nuostatos, susijusios su reikalavimu ar rekomendacija biržinių bendrovių organuose turėti abiejų lyčių atstovų, įtvirtintos skirtingų sričių teisės aktuose. Pavyzdžiui, minėta nuostata numatyta ne Ispanijos teisės aktuose, reglamentuojančiuose bendrovės veiklą, o Ispanijos lygybės įstatyme (*Law of Equality*). Deloitte. *Women in the boardroom: A global perspective*, 2013, p. 26. Prieiga internete: <[http://www.corpgov.deloitte.com/binary/com.epicentric.contentmanagement.servlet.ContentDeliveryServlet/Global/Documents/Women%20in%20the%20boardroom%20March%202013%20\(7\).pdf](http://www.corpgov.deloitte.com/binary/com.epicentric.contentmanagement.servlet.ContentDeliveryServlet/Global/Documents/Women%20in%20the%20boardroom%20March%202013%20(7).pdf)>.

finansinių rodiklių kriterijus, kuriuos atitinkančiai bendrovei Direktyvos reikalavimai netaikomi, neįvedant skirtingą reikšmę turinčios dar vienos MVĮ sąvokos.

Siekiant užtikrinti administracinės naštos mažinimą, manytina, kad informacija apie tai, kaip biržinės bendrovės laikosi Direktyvos įpareigojimų galėtų būti atskleidžiama bendrovių metiniuose pranešimuose, nes bendrovės šiuo metu jau yra įpareigosotos juos rengti. Be to, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje yra numatyta, kad metinė informacija, į kurią įeina ir metinis pranešimas, kartu su auditoriaus išvada turi būti pateiktos priežiūros institucijai, t. y. Lietuvos bankui, ne vėliau kaip per 4 mėnesius nuo finansinių metų pabaigos. Todėl vadovaujantis šiuo Direktyvos įgyvendinimo modeliu, reikėtų patikslinti tik Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo nuostatas, reglamentuojančias bendrovių metinių pranešimų turinį. Kita vertus, atitinkamame įstatyme galėtų būti įtvirtinta tik pareiga biržinėms bendrovėms pateikti tam tikrą informaciją, susijusią su Direktyvoje įtvirtintais tikslais, o šios informavimo pareigos įgyvendinimui Lietuvos bankas galėtų parengti atskirą standartinę pranešimo formą. Tokiu atveju nereikėtų keisti Įmonių finansinės atskaitomybės įstatyme įtvirtintų metinio pranešimo turinio reikalavimų.

Pastebėtina, kad Lietuvos banko kompetencija taip pat apima vartotojų ginčų su draudimo, finansinių paslaugų ir (arba) papildomų investicinių paslaugų teikėjais nagrinėjimą⁸⁴. Tyrimo metu analizuota būtinybė nustatyti specialią tvarką ir ginčams, kylantiems tarp biržinių bendrovių ir neatrinktų kandidatų į bendrovių organų narius, dėl netinkamai taikomų teisės aktų nuostatų, susijusių su kandidatų į bendrovių organų narius vertinimu ir skyrimu. Įvertinus galiojančius nacionalinius teisės aktus, manytina, kad šiuo metu yra užtikrinamos pakankamai efektyvios procedūros suinteresuotiems asmenims (neatrinktiems kandidatams) kreiptis teisminės gynybos, biržinėms bendrovėms pažeidus nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, reikalavimus, todėl netikslinga kurti specialų ginčų sprendimo mechanizmą.

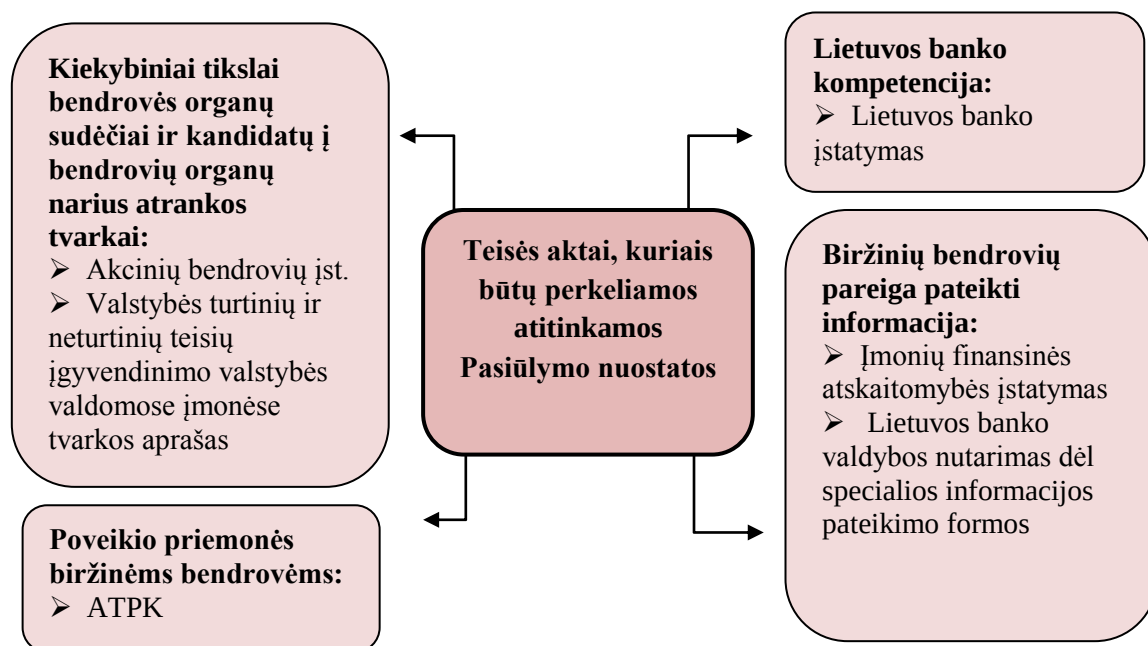
Pasiūlymo 6 straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės turi numatyti tam tikras poveikio priemones už Direktyvos reikalavimų nesilaikymą. Pasiūlyme neįtvirtinant šių poveikio priemonių sąrašo. Tai lemia, kad valstybės narės turi diskreciją nuspręsti dėl tinkamiausių poveikio priemonių, atsižvelgiant į nacionalinį kontekstą⁸⁵. Pastebėtina, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekse (toliau – **ATPK**) jau yra įtvirtintos sankcijos už tam tikrų Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų pažeidimą. Pavyzdžiui, ATPK 50⁵ straipsnis nustato sankcijas (baudą) už akcininkų teisių pažeidimą. Todėl manytina, kad analogiškos poveikio priemonės už nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvos reikalavimus dėl kandidatų į biržinių bendrovių organų narius atrankos proceso, nesilaikymą (pažeidimus) turėtų būti nustatytos būtent ATPK. Taip pat pažymėtina, kad ATPK 172⁴ straipsnis įtvirtina sankcijas už įstatymuose ar Lietuvos banko teisės aktuose nustatytos arba Lietuvos banko pareikalautos informacijos ar dokumentų nepateikimą nustatytais terminais arba melagingos, ne visos ar klaidinančios informacijos pateikimą. Todėl jeigu kompetentinga nacionaline institucija bus skiriamas Lietuvos bankas, kuriam biržinės bendrovės privalės teikti informaciją apie Direktyvos reikalavimų laikymąsi, šis ATPK straipsnis užtikrins sankcijų skyrimo galimybę už minėtos biržinių bendrovių pareigos pažeidimą. Vadovaujantis šiuo Direktyvos įgyvendinimo modeliu, minėtas ATPK poveikio priemonės skirtų kompetentinga nacionalinė institucija, t. y. Lietuvos bankas.

Kaip minėta, siekiant reglamentuoti atsakingos nacionalinės institucijos kompetenciją, reikėtų patikslinti atitinkamas Lietuvos banko įstatymo nuostatas.

⁸⁴ Lietuvos banko įstatymo 47 straipsnis.

⁸⁵ Detalesni komentarai dėl teisės aktų pakeitimų, susijusių su poveikio priemonėmis už Direktyvos reikalavimų nesilaikymą, bus aptarti Tyrimo ataskaitoje įgyvendinus Tyrimo 5.6 uždavinį.

Pav. 9. Keistini nacionaliniai teisės aktai pagal siūlomą Direktyvos įgyvendinimo mechanizmą

Siekiant išvengti skirtingų teisės aktų nuostatų prieštaravimų ir laikantis siūlomo Direktyvos įgyvendinimo modelio, nerekomenduojama Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pildyti nuostatomis, susijusiomis su Pasiūlyme įtvirtintais įpareigojimais. Minėtame įstatyme numatyta, kad jo vykdymo priežiūrą atlieka lygių galimybių kontrolierius. Be to, ATPK 41⁶ straipsnyje yra numatyta atsakomybė už moterų ir vyrų lygių teisių, nustatytų Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, pažeidimus. Todėl gali kilti tam tikrų prieštaravimų dėl Lygių galimybių kontrolieriaus ir Lietuvos banko kompetencijų atribojimo įgyvendinant atitinkamus teisės aktus.

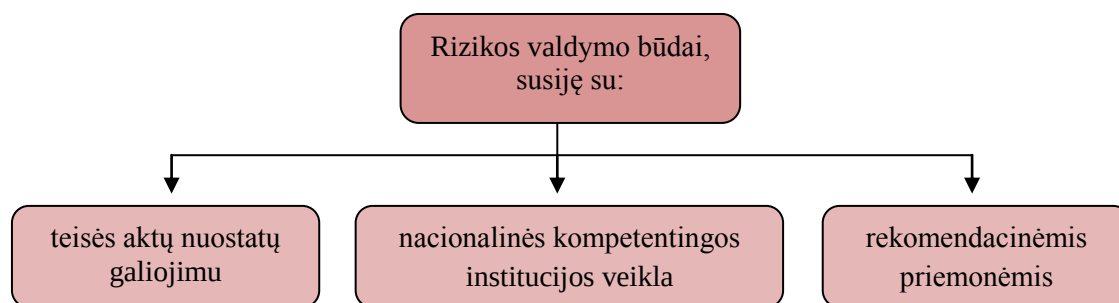
6. GALIMI RIZIKOS DĖL LAIKINO DIREKTYVOS TAIKymo VALDYMO BŪDAI

Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 39 punkte įtvirtinta, kad vadovaujantis proporcingumo principu, Direktyva turėtų būti taikoma tik laikinai, t. y. kol bus įgyvendintas pažangus procesas, užtikrinantis lyčių pusiausvyrą bendrovių organuose (Pasiūlymo 10 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad Direktyva nustoja galioti 2028 m. gruodžio 31d.). Nors nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, galiojimo laikotarpiu, į bendrovių organų narius gali būti siūloma ir išrenkama Direktyvoje numatytus tikslus atitinkantis nepakankamai atstovaujamos lyties atstovų skaičius, tačiau egzistuoja rizika, kad panaikinus atitinkamas teisės aktų nuostatas bus grįžtama į senąją nepakankamo vienos lyties atstovavimo padėtį. Toliau šioje dalyje bus siekiama analizuoti galimus šios rizikos valdymo metodus.

Galimi rizikos valdymo būdai galėtų būti sąlyginai suskirstomi į keletą grupių, t. y. rizikos valdymo būdai, susiję su:

- i) Nacionalinių teisės aktų nuostatų galiojimu;
- ii) Nacionalinės kompetentingos institucijos veikla;
- iii) Papildomomis valstybės institucijų ir privačių asmenų taikomomis rekomendacinėmis priemonėmis.

Pav. 10. Galimi rizikos valdymo būdai dėl laikino Direktyvos galiojimo.

Rizikos valdymo būdai, susiję su nacionalinių teisės aktų nuostatų galiojimu

Pasiūlymo 7 straipsnyje numatyta, kad valstybės narės gali priimti ar toliau taikyti nuostatas, kuriomis būtų įtvirtinami griežtesni reikalavimai biržinėms bendrovėms siekiant proporcingesnio moterų ir vyrų atstovavimo, jei tokiomis nuostatomis nebūtų vykdoma nepagrįsta diskriminacija ar nebūtų trukdoma tinkamai veikti vidaus rinkai. Tai reiškia, kad Direktyva nesiekia maksimaliai harmonizuoti atitinkamų nacionalinių teisės aktų bendrovių teisės srityje. Todėl net ir pasibaigus Direktyvos galiojimo terminui, valstybės narės galėtų užtikrinti tolesnį teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą nacionalinėje teisėje, galiojimą, jeigu tai nebus kliūtimi vieningai vidaus rinkai. Manytina, kad konkrečios teisės aktų nuostatų, kurios būtų taikomos pasibaigus Direktyvos galiojimo terminui, formuluotės turėtų būti svarstomos jau įvertinus nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvą, realų efektą praktikoje.

Pasibaigus Direktyvos galiojimo terminui, valstybės narės taip pat galėtų pakoreguoti atitinkamų teisės aktų nuostatas, jeigu esminės Direktyvos nuostatos nevisiškai atitiko valstybių narių teisinio reguliavimo ar ekonominės situacijos specifiką arba jeigu Direktyvos galiojimo metu paaiškėtų, kad Direktyvoje įtvirtinti tikslai gali būti pasiekiami kitomis, efektyvesnėmis priemonėmis nei numatyta Direktyvoje. Pavyzdžiui, valstybės narės gali atsisakyti reikalavimo, kad biržinės bendrovės teiktų detalią informaciją apie tai, ar jos tinkamai įgyvendina Direktyvos nuostatas, bet nacionaliniuose teisės aktuose galėtų būti įtvirtinta galimybė nacionalinėms kompetentingoms institucijoms vykdyti planinius ir neplaninius patikrinimus dėl nuostatų, įgyvendinančių

Direktyvos reikalavimus, laikymosi. Kita vertus, valstybės narės gali užtikrinti tolesnį reikalavimo atskleisti informaciją apie tai, ar bendrovės taiko kokią nors lyčių pusiausvyros užtikrinimo politiką, taikymą, net ir teisės aktuose nenumatant konkretaus rekomenduojamo ar siektino lyčių pusiausvyros bendrovių organuose santykio. Tokiu būdu būtų siekiama, kad viešai, o tuo pačiu ir potencialiems investuotojams, atskleidžiama informacija lemtų didesnes investicijas būtent į tas bendroves, kurių organuose yra pakankamas skaičius abiejų lyčių atstovų.

Siekdamos valdyti riziką, kad panaikinus atitinkamas teisės aktų nuostatas bus grįžtama į senąją nepakankamo vienos lyties atstovavimo padėtį, valstybės narės nacionaliniuose teisės aktuose vietoj privalomų reikalavimų ir taikytinų poveikio priemonių galėtų įtvirtinti tam tikras pozityviasias skatinimo priemones biržinėms bendrovėms, kurių organuose yra pasiekta rekomenduojama lyčių pusiausvyra. Nors turbūt viena efektyviausių pozityvių priemonių galėtų būti laikoma tam tikrų mokesčių naštos sumažinimas konkrečių bendrovių atžvilgiu, tačiau, manytina, kad šios priemonės įtvirtinimas nacionaliniuose teisės aktuose gali būti sudėtingas dėl politinės valios trūkumo ir abejonių, ar tokia mokestinė našta nelemtų diskriminacijos dalies bendrovių, o ypač – nebiržinių bendrovių, atžvilgiu. Vis dėlto, jeigu būtų nuspręsta šią priemonę įgyvendinti, turėtų būti atliekamas išsamus jos teisinis vertinimas, atsižvelgiant į konkurencijos teisės, valstybės pagalbos ir kitus aktualius aspektus. Itin reikšminga sritis, kurioje galėtų būti svarstomas pozityvių priemonių įtvirtinimas yra viešieji pirkimai. Pavyzdžiui, nors šiuo metu Ispanijos teisės aktuose nėra įtvirtintų sankcijų už tam tikrų rodiklių, susijusių su lyčių pusiausvyra biržinių bendrovių organuose, nesilaikymą, tačiau Ispanijos valdžia yra nurodžiusi, kad į šį aspektą bus atsižvelgiama viešųjų pirkimų metu (*assigning public contracts*)⁸⁶. Dar viena svarstyтина alternatyva yra nacionalinės kompetentingos institucijos ar kitos valstybės institucijos vykdoma iniciatyva, kurios metu būtų renkamos efektyviausios lyčių pusiausvyrą užtikrinančios biržinės bendrovės, kurioms būtų suteikiamas specialus statusas. Viešai skelbiama informacija apie šias bendroves taip pat turėtų skatinti vartotojų pasirinkimą rinktis būtent tas bendroves, kuriose yra siekiama užtikrinti lyčių pusiausvyrą.

Rizikos valdymo būdai, susiję su kompetentingos institucijos veikla

Esminis veiksnys, galintis minimizuoti riziką, kad panaikinus atitinkamas teisės aktų nuostatas bus grįžtama į senąją nepakankamo vienos lyties atstovavimo padėtį, yra stiprios bendrovių valdymo kultūros, kurioje užtikrinama lyčių pusiausvyra, susiformavimas. Viena iš priemonių, sudarančių prielaidas šios kultūros susiformavimui, yra efektyvi nacionalinės kompetentingos institucijos vykdoma kontrolė dėl nacionalinių teisės aktų nuostatų, įgyvendinančių Direktyvą, laikymosi Direktyvos galiojimo metu. Jeigu nacionalinė kompetentinga institucija užtikrins, kad visos biržinės bendrovės, patenkančios į Direktyvos taikymo apimtį, Direktyvos galiojimo metu pasieks Direktyvos numatytus kiekybinius tikslus arba įgyvendins atitinkamą kandidatų į bendrovių organų narius atrankos procesą, tikėtina, kad bendrovės įsitikins šių procesų, t. y. lyčių pusiausvyros arba kandidatų atrankos, teikiama nauda ir toliau įgyvendins analogiškus procesus net ir nesant privalomų teisės aktų nuostatų.

Taip pat svarstyтина, kad net ir pasibaigus Direktyvos galiojimui, kompetentinga nacionalinė institucija tam tikrą laiką (pereinamą laikotarpį) galėtų tęsti biržinių bendrovių stebėseną pagal jų viešai skelbiamą informaciją apie tai, ar bendrovių organuose yra užtikrinama lyčių pusiausvyra arba kaip yra vykdomas kandidatų į bendrovių organų narius atrankos procesas. Remiantis šia surenkama informacija, galėtų būti taikomos papildomos rekomendacinės priemonės (žr. toliau) bei informuojama Europos Komisija, kuri galėtų inicijuoti naujų teisės aktų priėmimą ES lygiu, jeigu tai pasirodytų būtina ir tinkama.

⁸⁶ Deloitte. *Women in the boardroom: A global perspective*, 2013, p. 26. Prieiga internete: <[http://www.corpgov.deloitte.com/binary/com.epicentric.contentmanagement.servlet.ContentDeliveryServlet/Global/Documents/Women%20in%20the%20boardroom%20March%202013%20\(7\).pdf](http://www.corpgov.deloitte.com/binary/com.epicentric.contentmanagement.servlet.ContentDeliveryServlet/Global/Documents/Women%20in%20the%20boardroom%20March%202013%20(7).pdf)>.

Rizikos valdymo būdai, susiję su papildomomis valstybės institucijų ir privačių asmenų taikomomis priemonėmis.

Kaip jau minėta, esminis veiksnys, galintis minimizuoti riziką, kad panaikinus atitinkamas teisės aktų nuostatas bus grįžtama į senąją nepakankamo vienos lyties atstovavimo padėtį, yra stiprios bendrovių valdymo kultūros, kurioje užtikrinama lyčių pusiausvyra, susiformavimas. Šios kultūros susiformavimui itin reikšmingos ne tik privalomos teisės aktų nuostatos, bet ir visos papildomos rekomendacinės priemonės, kurias gali taikyti tiek ir valstybės institucijos, tiek ir privatūs asmenys. Papildomos priemonės gali būti susijusios su Direktyvos nuostatų tikslesniu aiškinimu (pavyzdžiui, pateikiant detalesnes gaires, kokie kriterijai turėtų būti pripažįstami objektyviais, aiškiais, neutraliai suformuluotais), pavyzdinių dokumentų parengimu (pavyzdžiui, rekomenduojamo Skyrimo komiteto). Minėtas funkcijas galėtų atlikti atitinkamos valstybės institucijos, tačiau tam tikras nuostatas būtų galima pasiūlyti įtraukti ir į AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodeksą.

Kita vertus, net ir pasibaigus Direktyvos galiojimo terminui, būtina imtis tam tikrų priemonių, kurios sudarytų prielaidas praktiškai pasiekti Direktyvoje įtvirtintus tikslus, pavyzdžiui:

- i) Vykdyti švietimo veiklą (mokymų, konferencijų metu), siekiant formuoti tinkamą bendrovės akcininkų ir vadovų požiūrį, aiškiai pristatant lyčių pusiausvyros bendrovių organuose suteikiamą naudą;
- ii) Užtikrinant pakankamą skaičių kompetentingų ir kvalifikuotų abiejų lyčių asmenų skaičių. Šis uždavinys gali būti įgyvendinamas organizuojant atitinkamus mokymus, sukuriant ir nuolat atnaujinant atitinkamą potencialių bendrovių organų narių duomenų bazę.

7. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO KLIŪČIŲ IDENTIFIKAVIMAS IR SIŪLomos PRIEMONĖS ŠIOMS KLIŪTIMS ĮVEIKTI

Atsižvelgiant į tai, kad valstybėms narėms yra privalomi Direktyvos tikslai, kurių įgyvendinimo formą valstybės narės gali pasirinkti, Direktyva gali būti laikoma sėkmingai įgyvendinta, jeigu valstybėje narėje yra pasiekiami Direktyvoje įtvirtinti tikslai. Kaip ir priėmus kiekvieną teisės aktą, egzistuoja tam tikra rizika, susijusi su Direktyvos įgyvendinimo sėkme nacionalinėje teisėje ir praktikoje. Šioje Tyrimo dalyje yra siekiama identifikuoti minėtas kliūtis bei galimas priemones užkirsti joms kelią.

Direktyvos įgyvendinimo nacionalinėje teisėje ir praktikoje kliūtimis gali būti įvairūs veiksniai, kurie lemia tai, kad nėra įgyvendinami Direktyvoje įtvirtinti tikslai. Esminės kliūtys gali būti susijusios su keletu aspektų, t. y.:

- i) nacionalinių teisės aktų priėmimo procesu;
- ii) nacionalinės kompetentingos institucijos darbuotojų kompetencija;
- iii) biržinių bendrovių veiksmams;
- iv) tam tikromis socialinėmis aplinkybėmis.

Toliau detaliau pristatomos minėtos kliūtys ir galimos priemonės šias kliūtis neutralizuoti.

Lentelė Nr.12. Galimos Direktyvos įgyvendinimo kliūtys ir priemonės jas pašalinti.

Galimos kliūtys	Galimos priemonės kliūtims pašalinti
Kliūtys, susijusios su nacionalinių teisės aktų priėmimo procesu	
Kitų teisės aktų nuostatų prieštaravimas teisės aktams, įgyvendinantiems Direktyvą (teoriškai galima situacija, kai į Direktyvos apimtį patenkantys teisiniai santykiai yra reglamentuojami kitaip nei numatyta Direktyvos nuostatose)	Sisteminis teisės aktų suderinimas Direktyvos įgyvendinimo procese. Kaip jau minėta, atsižvelgiant į Lietuvos teisinį reguliavimą, šios kliūties egzistavimo rizika šiuo metu yra minimali.
Suinteresuotų asmenų grupių lobizmas, siekiant pakeisti nacionalinius teisės aktus, įgyvendinančius Direktyvą	Nuoseklaus ir argumentuoto teisėkūros proceso įgyvendinimas. Nacionalinė kompetentinga institucija turėtų sekti siūlomus aktualių teisės aktų pakeitimo projektus ir pateikti savo poziciją, siekiant užtikrinti Direktyvos tikslų apsaugą ir įgyvendinimą.
Įstatymų leidybos proceso sudėtingumas ir galimas neapibrėžtumas <i>inter alia</i> laiko atžvilgiu	Valstybės institucijos, kuri pagal kompetenciją yra atsakinga už Direktyvos perkėlimą į nacionalinę teisę ir įgyvendinimą, aktyvus vaidmuo nacionalinių teisės aktų priėmimo procese.
Kliūtys, susijusios su nacionalinės kompetentingos institucijos darbuotojų pasirengimu	
Galimai nepakankama kompetentingos nacionalinės institucijos darbuotojų kvalifikacija	Kaip jau minėta Tyrimo 5 dalyje, ši kliūtis gali būti įveikiama: - pasitelkiant išorės ekspertus, turinčius patirties atitinkamoje srityje, kurie suteiktų konsultacijas specifiniais klausimais, susijusiais su Direktyvos įgyvendinimu; - organizuojant kvalifikacijos kėlimo mokymus nacionalinės kompetentingos institucijos darbuotojams; - sukuriant nacionalinėje kompetentingoje institucijoje papildomą poziciją darbuotojui, turinčiam reikalingos

	specifinės patirties; - užtikrinti sklandžią ir efektyvią komunikaciją, bendradarbiavimą tarp valstybės institucijos, vykdančios Direktyvos tikslų įgyvendinimo kontrolę ir institucijų, turinčių atitinkamos kompetencijos ir patirties. Siekiant įveikti minėtą kliūtį, taip pat svarbu Direktyvą perkelti nacionalinėmis teisės aktų nuostatomis, kurios būtų aiškos ir tikslios.
Nacionalinė kompetentinga institucija Direktyvos įgyvendinimo kontrolę atlieka pasyviai	Efektyvus kontrolės mechanizmas yra itin reikšminga sėkmingo Direktyvos įgyvendinimo prielaida. Šiuo atveju būtina užtikrinti tinkamą nacionalinės kompetentingos institucijos struktūrą ir tinkamai suformuluotą atitinkamų institucijų darbuotojų atskaitomybę. O apie šios funkcijos, kaip ir kitų Lietuvos banko atliekamų funkcijų, vykdymą Lietuvos banko valdybos pirmininkas teiktų pranešimus Seimui (Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 52 str.).
Kliūtytys, susijusios su biržinių bendrovių veiksmis	
Bendrovės nevykdo Direktyvoje įtvirtintų reikalavimų	Direktyvos nuostatų laikymąsi turėtų užtikrinti nacionaliniuose teisės aktuose numatomos poveikio priemonės.
Direktyvoje numatytus reikalavimus biržinės bendrovės vykdo formaliai	Nacionalinės kompetentingos institucijos vykdoma efektyvi Direktyvos tikslų įgyvendinimo kontrolė. Pastebėtina, kad biržinės bendrovės formaliai gali vykdyti ne tik patį kandidatų į bendrovių organų narius atrankos procesą, bet ir vykdyti informavimo pareigą, numatytą Pasiūlymo 5 straipsnyje. Išsamios informacijos pateikimas yra prielaida nacionalinei kompetentingai institucijai išanalizuoti Direktyvoje numatytų tikslų neįgyvendinimo priežastis, todėl nacionalinė kompetentinga institucija turėtų būti aktyvi ir tam tikrais atvejais prašyti biržinių bendrovių patikslinti ar paaiškinti jų teikiamą informaciją.
Bendrovių darbuotojų kompetencija nėra pakankama įgyvendinti Direktyvos reikalavimus	Nacionalinės kompetentingos institucijos ar kitų atitinkamą kompetenciją turinčių valstybės institucijų parengti rekomendaciniai, metodiniai dokumentai, organizuojami mokymai biržinių bendrovių atitinkamiems darbuotojams. Bendrovėje taip pat galėtų būti tikslinga formuoti Skyrimo komitetą, kurio nariai, turintys atitinkamą kompetenciją ir žinias, galėtų prisidėti prie Direktyvoje numatytų reikalavimų tinkamo įgyvendinimo.
Kliūtytys, susijusios su tam tikromis socialinėmis aplinkybėmis	
Nepakankama atitinkamų kandidatų į bendrovių organų narius pasiūla. Nors aukštąjį išsilavinimą įgyja pakankamai didelis procentas tiek vyrų, tiek moterų, tačiau svarbu, kad atitinkami asmenys norėtų ir turėtų kitų įgūdžių, reikalingų biržinių bendrovių organų nariams.	Specifinė biržinių bendrovių organams reikalinga kompetencija paprastai gali būti įgyjama neformaliomis priemonėmis, pavyzdžiui: - dalyvaujant seminaruose ir konferencijose atitinkama tema; - specialių mokymų metu; - dalyvaujant specialiose verslumo skatinimo, mentorystės programose.
Nepakankama informacijos apie	Skaidrus ir aiškus kandidatų į bendrovių organų narius

galimybę tapti kandidatais į biržinių bendrovių nevykdomuosius direktorius sklaida	atrankos procesas taip pat didintų nepakankamai atstovaujamos lyties atstovų siekį dalyvauti atitinkamose atrankose. Todėl biržinės bendrovės galėtų būti skatinamos arba įpareigojamos apie vykdomą kandidatų į bendrovių organų narius atrankos procesą skelbti viešai, pavyzdžiui, savo interneto tinklalapiuose. Taip pat svarbu užtikrinti, kad kandidatų į bendrovių organų narius atrankos procesą vykdantys asmenys žinotų apie potencialius kandidatus. Todėl informacija apie asmenys, norinčius ir turinčius atitinkamą kompetenciją tapti biržinių bendrovių organų nariais galėtų būti sisteminama specialiose viešai prieinamose duomenų bazėse, taip pat galėtų būti organizuojami atitinkami forumai, skirti bendrovių valdymo ekspertams ir potencialiems bendrovių organų nariams. Minėtos priemonės taip pat prisidėtų ir prie Direktyvoje įtvirtintų tikslų viešinimo, reikalingo užtikrinti efektyvų šių tikslų įgyvendinimą.
Nepakankamos priemonės, orientuotos į tinkamą Direktyvos tikslų įgyvendinimo rezultatą, t. y. turėtų būti siekiama ir skatinama, kad bendrovių organų nariais būtų ne tik vienas nepakankamai atstovaujamos lyties atstovas, bet būtų užtikrinama pakankama lyčių pusiausvyra. Pastebėtina, kad dauguma įvairiuose šaltiniuose nurodomų teigiamų rezultatų, susijusių su lyčių pusiausvyros užtikrinimu bendrovių organuose (pavyzdžiui, priimami kūrybiškesni ir inovatyvesni atitinkamo bendrovės organo sprendimai, geresnė darbo aplinka ir atmosfera bendrovėje), gali būti pasiekiami tik tuo atveju, jeigu bendrovių organų nariais yra pakankamas abiejų lyčių atstovų skaičius (<i>critical mass</i>⁸⁷), sudarantis prielaidas daryti įtaką priimamiems bendrovių organų sprendimams.	Taikyti įvairias ne tik reguliacines, bet ir rekomendacines priemones, skatinant efektyvų Direktyvos tikslų įgyvendinimą.
Susiformavęs neigiamas požiūris dėl nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų dalyvavimo bendrovių organų veikloje	Neigiamas požiūris gali būti keičiamas ir žmonių supratimas gali būti formuojamas iš esmės tik įvairiomis <i>soft – law</i> priemonėmis, pavyzdžiui: - organizuojant visuomenės, o ypač – šiuo metu esančių

⁸⁷ Kai kuriuose šaltiniuose nurodoma, kad lyčių pusiausvyra lemia teigiamus pokyčius bendrovės valdyme tik tuo atveju, kai bendrovių organų veikloje dalyvauja bent 30% nepakankamai atstovaujamos lyties atstovų arba bendrovių organų veikloje yra bent 3 nepakankamai atstovaujamos lyties atstovai. Pavyzdžiui, Miriam Schwartz-Ziv. Does the Gender of Directors Matter?, 2013. Prieiga internete: <<http://ssrn.com/abstract=1868033>>.

	bendrovių vadovų ir organų narių švietimą; - organizuojant įvairius renginius, konferencijas, diskusijas atitinkama tema, aiškiai pristatant biržinėms bendrovėms ir visai šalies ekonomikai teikiamą naudą dėl lyčių pusiausvyros užtikrinimo bendrovių organuose; - skelbiant „lygiausių“ bendrovių garbės sąrašus ir, galimai, sąrašus bendrovių, kuriose iš esmės yra ignoruojami Direktyvos tikslai.
Tų pačių asmenų rinkimas daugiau nei vienos biržinės bendrovės organų nariu (<i>golden skirt</i> reiškinys)	Siekiant išvengti formalaus Direktyvos nuostatų taikymo, t. y. reiškinio, kai tie patys asmenys yra skiriami į keletą bendrovių organų narius tik tam, kad būtų formaliai įgyvendinami Direktyvos reikalavimai, turėtų būti užtikrinama plati informacijos sklaida apie pakankamą kvalifikuotų nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų pasiūlą užimti bendrovių organų narių pozicijas bei įgyvendinamos anksčiau minėtos priemonės, kurios leistų pakeisti tam tikrą susiformavusį neigiamą požiūrį dėl lyčių pusiausvyros bendrovių organuose. Taip pat svarstyti galimybę pasiūlytų papildyti AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodeksą nuostatomis, susijusiomis su efektyviu Direktyvos tikslų įgyvendinimu, pavyzdžiui, tų pačių asmenų rinkimą daugelio biržinių bendrovių organų nariu įvardinti kaip netinkamą biržinių bendrovių praktiką.
Neužtikrinamas užimtumo lygio didėjimas. Vienas iš lauktinų tikslų, susijusių su Direktyvos įgyvendinimu, yra tai, kad skiriant daugiau nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų į bendrovių organų narius, būtų didinamas šios lyties asmenų užimtumas. Pastebėtina, kad vadovaujantis Lietuvos teisės aktais, su stebėtojų tarybos ir valdybos nariais nėra privaloma sudaryti darbo sutartis. Tokiu atveju bendrovių organų nariams gali būti mokamas tam tikras atlyginimas tantjemų forma, tačiau tarp bendrovės ir jos organų narių nesusiklosto darbo santykiai ir, atitinkamai, bendrovių organų nariams nėra suteikiamos darbuotojų garantijos. Be to, Pasiūlyme yra akcentuojamas 40% kiekybinis tikslas nevykdomųjų direktorių atžvilgiu, kurie negali būti atitinkamos bendrovės darbuotojais ⁸⁸ .	Šios kliūties pašalinimas reikalautų sisteminio nacionalinių teisės aktų keitimo. Manytina, kad toks teisės aktų keitimas nėra reikalingas ir tikslingas, tačiau minėtų aplinkybę būtina įvertinti analizuojant Direktyvos tikslų įgyvendinimą.

Apibendrinant reikėtų pažymėti, kad, kaip jau minėta, dalį Direktyvos tikslų įgyvendinimo kliūčių lemia tai, kad nacionalinėje teisėje šiuo metu nėra įtvirtintų analogiškų ar panašių reikalavimų.

⁸⁸ Plačiau apie bendrovių organų narių priskyrimo nevykdomiesiems direktoriams kriterijus žr. Tyrimo 2.2. dalį).

kurie yra numatyti Direktyvoje. Tai lemia, kad nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvos nuostatas, įsigaliojimo pradžioje tikslinga būtų užtikrinti atitinkamų valstybės institucijų ir biržinių bendrovių darbuotojų kvalifikacijos, susijusios su Direktyvos nuostatų įgyvendinimu, kėlimą.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad didelę įtaką, siekiant Direktyvos nuostatų įgyvendinimo, turės ne tik teisinis reguliavimas, kuris turėtų būti tikslus ir aiškus, bet ir įvairios papildomos (rekomendacinės, metodinės) priemonės, nukreiptos į nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų specialių įgūdžių lavinimą ir visuomenėje susiformavusių stereotipų keitimą.

8. LIETUVOS GALIMYBĖS PASIEKTI PASIŪLYME NUSTATYTUS TIKSLUS IKI 2020 M. IR PRIEMONĖS, BŪTINOS ŠIEMS TIKSLAMS PASIEKTI LAIKU

Šioje Tyrimo dalyje yra siekiama įvertinti Lietuvos galimybes pasiekti Pasiūlyme nustatytus tikslus iki 2020 m. ir nustatyti, kokių priemonių būtina imtis šiam tikslui pasiekti laiku.

Remiantis statistiniais duomenimis, pateiktais Europos Komisijai⁸⁹, moterų skaičius bendrai Lietuvos biržinių bendrovių organuose pakilo nuo 11% 2004 metais iki 17,8% 2012 m. spalio mėn. Pateikti duomenys rodo, kad kiekvienais metais moterų skaičius Lietuvos biržinių bendrovių organuose padidėja po 0,8%. Vertinant šiuos skaičiavimus, Lietuvai pasiekti direktyvos kiekybinius tikslus prireiktų dar apie 30 metų.

Pagal Europos Komisijos atliktus skaičiavimus numatoma, kad 2020 metais Lietuvos biržinių bendrovių organų moterys sudarys vidutiniškai 18%, iš jų 15% eis vykdančiųjų direktorių pareigas, o 9% nevykdančiųjų direktorių pareigas⁹⁰.

Lietuva galėtų visiškai pasiekti Pasiūlyme nustatytus tikslus iki 2020 metų, jeigu:

- i) biržinės bendrovės imtųsi iniciatyvos, kad nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų skaičius 2020 metais sudarytų ne mažiau kaip 40% jų nevykdomųjų direktorių skaičiaus; arba
- ii) biržinės bendrovės, kurių valdymo ir priežiūros organuose nebūtų pasiekta nustatyta lyčių pusiausvyra iki 2020 metų, įgyvendindamos Direktyvos reikalavimus, turėtų būti pasirengusios ir pasitvirtinusios vidines tvarkas, reglamentuojančias skaidrią kandidatų į valdymo ir priežiūros organų narius atrankos tvarką bei aiškius, neutraliai suformuotus ir nedviprasmiškus kandidatų atrankos kriterijus tam tikroms pareigoms eiti ir atitinkamai šias tvarkas privalomai taikyti valdymo bei priežiūros organų narių atrankos procese.

Siekiant užtikrinti Lietuvos galimybes visiškai pasiekti Pasiūlyme nustatytus tikslus iki 2020 metų, nacionalinei kompetentingai institucijai turėtų būti suteikta tiek teisė taikyti bendrovėms-pažeidėjoms poveikio priemonės, tiek teisė skatinti bendroves, kurios laikosi nustatytų teisės aktų reikalavimų. Papildomai nacionalinei kompetentingai institucijai būtų galima suteikti ir teises, padedančias siekti Pasiūlyme nustatytų tikslų.

Teisė taikyti poveikio priemones. Poveikio priemonės turėtų būti parinktos tokios, kurios skatintų biržines bendroves, kurių organuose nėra pasiekta lyčių pusiausvyra, laikytis teisės aktų reikalavimų ir pasirengti reikalaujamas vidines tvarkas. Efektyvia poveikio priemone (sankcija) galėtų būti piniginė bauda, nustatoma individualiai pagal konkrečius bendrovės finansinius rodiklius (pavyzdžiui, apyvartą).

Papildomos teisės, padedančios siekti Pasiūlyme nustatytų tikslų. Be teisės taikyti bendrovėms-pažeidėjoms poveikio priemones nacionalinei kompetentingai institucijai galėtų būti suteiktos papildomos teisės – pavyzdžiui, vykdyti planinius ir neplaninius patikrinimus biržinėse bendrovėse dėl nuostatų, įgyvendinančių Direktyvos reikalavimus, laikymosi, reikalauti biržinių bendrovių dokumentuose (metiniame pranešime ar kt.) atskleisti informaciją apie tai, ar bendrovės taiko kokią nors lyčių pusiausvyros užtikrinimo politiką ir pan. Tokiu būdu netiesiogiai būtų skatinamos tos bendrovės, kurių organuose lyčių pusiausvyra būtų pasiekta – iš viešai prieinamų dokumentų jos atrodytų patrauklesnės investuotojams.

⁸⁹ National Factsheet, Gender Balance in Boards, Country Lithuania, January 2013. Prieiga internete: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/womenonboards/womenonboards-factsheet-lt_en.pdf>

⁹⁰ Commision Staff Working Document, Annexes to the Impact Assesment on Costs and Benefits of Improving the Gender Balance in the Boards of Companies Listed on Stock Exchanges, 2012, p.45

Teisė skatinti. Vertinant kitų valstybių patirtį, nacionalinė kompetentinga institucija turėtų skatinti pažangias biržines bendroves, kurių organuose būtų pasiekta lyčių pusiausvyra. Pažangiausios skatinimo priemonės galėtų būti:

- i) mokesčių naštos sumažinimas pažangioms bendrovėms (šios skatinimo priemonės įtvirtinimo teisės aktuose galimybes turėtų apsvarstyti įstatymų leidybos institucija ir mokesčių administratorius);
- ii) pažangių bendrovių skatinimas viešuosiuose pirkimuose (pvz., papildomų balų pridėjimas);
- iii) efektyviausiai lyčių pusiausvyrą užtikrinančios bendrovės rinkimai. Apie tokią bendrovę būtų skelbiama viešai (pavyzdžiui, nacionalinės kompetentingos institucijos tinklalapyje) ir tokiu būdu ši bendrovė būtų pozityviai viešinama vartotojų ir investuotojų atžvilgiu;
- iv) pažangių bendrovių skatinimas viešojo administravimo srityje.

9. DIREKTYVOS ĮGYVENDINIMO POVEIKIO BIRŽINĖMS BENDROVĖMS EKONOMINIAI ASPEKTAI

Šioje Tyrimo dalyje yra analizuojami Pasiūlyme įtvirtinti įpareigojimai biržinėms bendrovėms ir jų lemiamos reikalingos bendrovių metinės investicinės išlaidos iki 2020 m., siekiant pasiekti Pasiūlyme numatytus tikslus. Šioje dalyje taip pat apžvelgiami mokslinių studijų rezultatai, susiję su moterų dalyvavimo bendrovių organų veikloje įtaka bendrovės finansiniams rodikliams, ir siekiama įvertinti santykį bendrovės papildomai patiriamų sąnaudų, skirtų įgyvendinti Pasiūlyme numatytus tikslus, su galimai padidėjusiomis bendrovių grynosiomis pajamomis.

9.1. Universalaus moterų dalyvavimo bendrovių organuose poveikio vertinimo problematika

Verta paminėti, kad šiuo metu jau yra parengta daug mokslinių studijų ir tiriamųjų darbų, kuriuose yra nagrinėjamas moterų dalyvavimo bendrovių organuose poveikio ekonominiai ir socialiniai aspektai. Atkreiptinas dėmesys, kad tyrimų rezultatai yra gana prieštaringi ir kol kas nėra bendros pozicijos dėl to, ar moterų dalyvavimas bendrovių organuose apskritai daro kokią nors įtaką bendrovių rezultatams, o jeigu daro – ar ši įtaka yra teigiama, ar neigiama. Pozicijų įvairovę taip pat atspindi ir Europos Komisijos parengtame Pasiūlymo poveikio vertinimo ataskaitos priede pateikiamas literatūros sąrašas, kuriame nurodomos skirtingus rezultatus pateikiamos studijos⁹¹, t. y.:

- i) tyrimai, kuriuose pripažįstamas teigiamas moterų dalyvavimo bendrovių organuose efektas;
- ii) tyrimai, kuriuose nurodomas neutralus moterų dalyvavimo bendrovių organuose efektas;
- iii) tyrimai, kuriuose nurodomas neigiamas moterų dalyvavimo bendrovių organuose efektas.

Tačiau net ir tose mokslinėse studijose, kuriose yra pripažįstamas teigiamas moterų dalyvavimo bendrovių organuose efektas, yra identifikuojami skirtingi rodikliai, kurie pasikeistų, jeigu bendrovių organų narėmis būtų didesnis skaičius moterų, t. y. studijose lyginama:

- i) nuosavo kapitalo grąža (pelningumas) (*ROE – return on equity*);
- ii) biržinių bendrovių akcijų kaina (*share price performance*)⁹²;
- iii) tipinės veiklos pelningumas (*ROS – return on sales*)⁹³;
- iv) investuoto kapitalo pelningumas (grąža) (*ROIC – return on invested capital*)⁹⁴.

Be to, skiriasi ir atskirose studijose identifikuojami galimi tų pačių rodiklių pokyčiai. Skirtingose studijose tai itin priklauso nuo to, kiek moterų dalyvauja atitinkamos bendrovės organų veikloje. Pavyzdžiui, vienoje studijoje nurodoma, kad bendrovių, kurių organų veikloje dalyvauja 3 ar daugiau moterų, nuosavo kapitalo grąža (pelningumas) yra 41%⁹⁵, kitose studijose nurodoma, kad 46%⁹⁶. Kitoje studijoje nurodoma, kad bendrovių, kurių organų veikloje dalyvauja nors viena moteris, nuosavo kapitalo grąža yra 4% didesnė, t. y. 16%, už tų bendrovių, kurių organų veikloje moterys iš viso nedalyvauja, t. y. 12%⁹⁷ (nors, kaip minėta, kai kuriuose šaltiniuose nurodoma, kad lyčių pusiausvyra lemia geresnius bendrovių rezultatus tik tuo atveju, kai nepakankamos atstovaujamos lyties atstovai sudaro tam tikrą „kritinę masę“). *Catalyst* atliktoje studijoje siekta įvesti bendrą formulę nurodant, kad lyčių pusiausvyros padidėjimas 1% punktu tarp bendrovės organų narių lemia 0.25% didesnę bendrovės nuosavo kapitalo grąžą.

⁹¹ Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p.21.

⁹² Pavyzdžiui, Credit Suisse Research Institute. Gender diversity and corporate performance, 2012.

⁹³ Pavyzdžiui, Harvey M. Wagner. The Bottom Line: Corporate Performance and Gender Diversity in the C-Suite (2004-2008), 2011.

⁹⁴ Pavyzdžiui, Harvey M. Wagner. The Bottom Line: Corporate Performance and Gender Diversity in the C-Suite (2004-2008), 2011.

⁹⁵ McKinsey 2010 „Women Matter“ report

⁹⁶ Catalyst, 2011 m.

⁹⁷ Credit Suisse Research Institute. Gender diversity and corporate performance, 2012

Kita vertus, itin svarbu yra ir tai, kad geresnė lyčių pusiausvyra bendrovių organuose gali lemti daug teigiamų pokyčių bendrovėms rodikliams, kurie tiesiogiai nėra apskaičiuojami, pavyzdžiui, geresnė vykdoma bendrovės veiklos stebėsena ir kontrolė, bendrovėje daugiau pasitelkiama kūrybiškumo ir inovacijų, pagerinama darbo aplinka bendrovės darbuotojams. Nors minėti aspektai ilgalaikėje bendrovės perspektyvoje neabejotinai gali prisidėti prie bendrovės darbuotojų motyvacijos kėlimo ir skatinimo, bendrovės veiklos efektyvumo ir, atitinkamai, didesnio bendrovės pelno, tačiau šiuo metu juos yra sunku įvertinti ekonomiškai.

Pastebėtina, kad visos Apklausoje dalyvavusios bendrovės nurodė, kad bendrovėje nebuvo vertinamas galimas poveikis (pavyzdžiui, analizuojant vidinę bendrovės statistiką ar atitinkamus mokslinius tyrimus) dėl moterų dalyvavimo bendrovėje formuojamuose organuose poveikio bendrovės ekonominiams rezultatams. Todėl bendrovės, atitinkamai, taip pat nevertino, koks metodas būtų tinkamiausias apskaičiuoti lyčių pusiausvyros lemiamą naudą bendrovės rezultatams.

Taigi, vertinant santykį bendrovės papildomai patiriamų sąnaudų, skirtų įgyvendinti Pasiūlyme numatytus tikslus, su galimai padidėjusiomis bendrovių grynosiomis pajamomis, reikia turėti omenyje, kad Direktyvos tikslų įgyvendinimas nebūtinai lems bendrovių grynąjų pajamų padidėjimą. Atsižvelgiant į tai, kad Pasiūlymo nuostatų įgyvendinimas, tikėtina, neišvengiamai pareikalaus biržinių bendrovių papildomų investicijų, minėtas santykis gali būti ne tik neutralus, bet ir neigiamas. O įvairiose mokslinėse studijose pateikiami skirtingi lyčių pusiausvyros lemiamos naudos bendrovės rezultatams skaičiavimo metodai ir nurodomi gaunami rezultatai įrodo, kad galimai pagerėję bendrovės rezultatai dėl pasikeitusios bendrovės organų sudėties gali būti įvertinami konkrečios bendrovės atžvilgiu atsižvelgus į visas reikšmingas aplinkybes.

9.2. Biržinių bendrovių papildomų investicijų Direktyvos reikalavimų įgyvendinimui rūšys

Kaip jau minėta, egzistuoja rizika, kad ne visų bendrovių, įgyvendinusių Direktyvos reikalavimus, finansiniai rodikliai pagerės. Kita vertus, galima teigti, kad Direktyvos nuostatų įgyvendinimas pareikalaus visų biržinių bendrovių, patenkančių į Direktyvos taikymo apimtį, papildomų investicijų. Didžiausios investicijos turėtų būti skiriamos iki 2020 m. sausio 1 d., t. y. vadovaujantis Pasiūlymo 4 straipsniu, būtent iki šios dienos biržinės bendrovės turi įgyvendinti Direktyvoje numatytą kiekybinį tikslą.

Nors parengiamojoje medžiagoje, susijusioje su Pasiūlymu, pateikiami tam tikri unifikuoti skaičiai apie reikalingas biržinių bendrovių investicijas Direktyvos įgyvendinimui⁹⁸, tačiau, manytina, kad šiuo atveju taip pat negali pateikti vieningo atsakymo, kokias išlaidas patirs visos Lietuvos biržinės bendrovės, siekdamos įgyvendinti Direktyvoje numatytus tikslus.

Kaip jau buvo minėta, esminiai įpareigojimai biržinėms bendrovėms, numatyti Pasiūlyme, yra:

- i) siekti įgyvendinti Pasiūlyme įtvirtintus kiekybinius tikslus dėl bendrovių organų sudėties;
- ii) reglamentuoti kandidatų į bendrovių organų narius atrankos procesą;
- iii) formalizuoti įgyvendinamą kandidatų atrankos į bendrovių organų narius procesą,
- iv) teikti atitinkamą informaciją kompetentingai nacionalinei institucijai.

Pastebėtina, kad konkretus papildomų reikalingų investicijų dydis, reikalingas įgyvendinti Direktyvos nuostatas, priklauso nuo individualios situacijos, t. y. nuo konkrečioje biržinėje bendrovėje šiuo metu esamų parengtų vidaus dokumentų, taikomų kandidatų atrankos į bendrovių organų narius procedūrų bei priemonių, kurių planuoja imtis bendrovė, apimties. Be tam tikrų

⁹⁸ Europos Komisijos pateiktuose skaičiavimuose nurodoma, kad privalomos nuostatos dėl 40% kiekybinio tikslo ir kitų susijusių pareigų įgyvendinimui kiekviena biržinė bendrovė iki 2020 m. turės skirti 3 327 – 3 673 eurų per metus. Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2, p.97

privalomų veiksmų, kuriuos turėtų atlikti biržinės bendrovės, jos taip pat gali įgyvendinti papildomas priemones, sudarančias geresnes prielaidas Direktyvos tikslų įgyvendinimui. Pavyzdžiui, siekiant į bendrovių organų sudėtį pritraukti daugiau nepakankamai atstovaujamos lyties atstovų, kurie šiuo metu jau dirba bendrovėje, bendrovėse gali būti įgyvendinamos formalios arba neformalios mentorystės programos, kuriomis būtų siekiama atitinkamiems bendrovės darbuotojams suformuoti įgūdžius, reikalingus dalyvaujant bendrovių organų veikloje.

Veiksmų, kurias turėtų atlikti visos biržinės bendrovės, sąnaudos taip pat turėtų būti vertinamos individualiai:

- i) kandidatų į bendrovių organų narius atrankos proceso reglamentavimas, t. y. biržinės bendrovės turėtų pasirengti vidinius dokumentus, kuriuose būtų numatytos nuostatos, reikalingos Direktyvos reikalavimų įgyvendinimui. Šio uždavinio sąnaudos, visų pirma, priklausys nuo to, ar bendrovėje jau yra parengti kokie nors vidaus dokumentai, susiję su bendrovės organų formavimo tvarka. Pavyzdžiui, viena Apklausoje dalyvavusi bendrovė nurodė, kad siekiant įgyvendinti Direktyvos reikalavimus, iš esmės reikėtų papildyti tik jau šiuo metu bendrovėje egzistuojančio bendrovės organų darbo reglamentų tekstus. Jeigu bendrovėje šiuo metu nėra reglamentuojama bendrovės organų narių formavimo tvarka, turės būti parengiami visiškai nauji dokumentai.

Bet kuriuo atveju bendrovės taip pat gali pasirinkti, ar šiuos dokumentus turėtų parengti vidiniai bendrovės teisininkai, ar bendrovės siektų pasitelkti išorės teisės ekspertus minėtų dokumentų rengimui.

- ii) kandidatų atrankos į bendrovių organų narius proceso įgyvendinimas ir formalizavimas. Biržinės bendrovės turi teisę kandidatų į bendrovių organų narių atrankos vykdymą patikėti specializuotoms personalo atrankos bendrovėms arba šį procesą gali įgyvendinti atitinkami bendrovės darbuotojai. Be to, siekiant užtikrinti atrankos ir kitų susijusių procesų efektyvumą, bendrovėje taip pat gali formuojamas Skyrimo komitetas. Atsižvelgiant į bendrovės pasirinkimą, skirtąsi ir lėšos, reikalingos įgyvendinti ir formalizuoti kandidatų atrankos procesą.

- iii) informacijos teikimas kompetentingai nacionalinei institucijai. Pasiūlymo 5 straipsnis, numatantis biržinių bendrovių pareigą pateikti kompetentingai nacionalinei institucijai informaciją apie tai, kaip bendrovėje yra įgyvendinamos Direktyvos nuostatos, įtvirtina tam tikrą administracinę naštą biržinėms bendrovėms. Nors administracinės naštos vertinimui gali būti taikomas tam tikras standartizuotas metodas⁹⁹, tačiau šios sąnaudos yra taip pat gana individualios kiekvienoje biržinėje bendrovėje. Apklausoje dalyvavusios bendrovės atsakant į klausimą, kuriame buvo prašoma identifikuoti sąnaudas, kurias bendrovė patiria rengdama informaciją apie AB NASDAQ OMX Vilnius Bendrovių valdymo kodekso nuostatų laikymąsi, pateikė gana skirtingus atsakymus. Vienos bendrovės pateikė duomenis apie darbuotojų sugaištamą darbo laiką, pavyzdžiui, 12 val., kita bendrovė nurodė, kad atitinkamos informacijos surinkimas, sutikrinimas, suderinimas, vertimas ir auditas užima apie savaitę. O viena bendrovė identifikavo, kad minėta informavimo pareiga bendrovei kainuoja 200 litų per mėnesį.

- iv) atitinkamų bendrovės darbuotojų mokymai. Dalis biržinių bendrovių taip pat gali numatyti surengti šių bendrovių darbuotojų mokymus, kurie vėliau atliks atitinkamas funkcijas, susijusias su Direktyvos reikalavimų įgyvendinimu konkrečioje.

Taigi, apibendrintai galima teigti, kad santykis bendrovės papildomai patiriamų sąnaudų, skirtų įgyvendinti Pasiūlyme numatytus tikslus, su galimai padidėjusiomis bendrovės grynosiomis

⁹⁹ Plačiau apie Europos Sąjungos standartinį sąnaudų modelį (*EU Standard Cost Model*) žr. Europos Komisijos tinklapyje, prieiga internete: http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/admin_burden/eu_scm/eu_scm_en.htm.

pajamomis, gali būti įvertinamas tik išanalizavus visas reikšmingas aplinkybes, susijusias su konkrečia bendrove ir jos pasirinktomis Direktyvos įgyvendinimo priemonėmis.

10. ŠIUO METU BIRŽINIŲ BENDROVIŲ TAIKOMŲ PRIEMONIŲ LYČIŲ LYGYBĖS SRITYJE IDENTIFIKAVIMAS IR VERTINIMAS

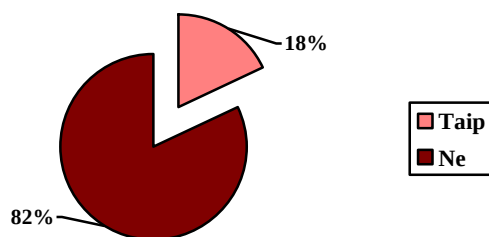
Kaip jau ne kartą minėta šiame Tyrime, šiuo metu egzistuojanti kultūra dėl kandidatų į (biržinių) bendrovių organų narių atrinkimo ir organų narių rinkimo didele dalimi lemia Direktyvos tikslų įgyvendinimą. Todėl tikslinga yra analizuoti priemones, kokių šiuo metu imasi biržinės bendrovės lyčių pusiausvyrai priežiūros ir valdymo organuose gerinti, bei įvertinti jas Pasiūlymo kontekste.

Vis dėlto, remiantis Apklausoje pateiktais biržinių bendrovių atsakymais ir viešai skelbiama informacija, tik nedidelis skaičius biržinių bendrovių taiko kokias nors priemones lyčių lygybės srityje, o praktiškai nei viena bendrovė netaiko minėtų priemonių, siekiant užtikrinti lyčių pusiausvyrą būtent bendrovės organų sudėtyje.

2 iš 11 Apklausoje dalyvavusių bendrovių nurodė, kad atitinkamoje bendrovėje yra patvirtinta strategija (politika, gairės ar kitokio pobūdžio vidinis dokumentas) dėl lyčių pusiausvyros ar lygių galimybių užtikrinimo.

Pav. 11. Apklausoje dalyvavusių bendrovių atsakymai dėl bendrovės lyčių pusiausvyros strategijos patvirtinimo.

Ar bendrovėje yra patvirtinta strategija
dėl lyčių pusiausvyros ar lygių
galimybių užtikrinimo?

Kita vertus, net ir tos 2 bendrovės, kurios nurodė, kad turi patvirtintą strategiją (politiką, gaires ar kitokio pobūdžio vidinį dokumentą) dėl lyčių pusiausvyros ar lygių galimybių užtikrinimo, referavo į bendrovės Socialinės atsakomybės politiką, o ne atskirą dokumentą, skirtą būtent lyčių pusiausvyros užtikrinimui. Viena iš šių bendrovių (AB LESTO) nurodė, kad bendrovėje personalo politika formuojama vadovaujantis bendrovės socialinės atsakomybės politika, kuri apibrėžia socialiai atsakingo elgesio nuostatas, grindžiamas darnaus vystymosi ir Jungtinių Tautų inicijuoto „Pasaulinio susitarimo“, kurio nare yra bendrovė, principais, be kita ko, įpareigojančiais užtikrinti diskriminacijos, susijusios su įdarbinimu bei profesija, darbo santykiuose nebuvimą. TEO LT, AB nurodė, kad lyčių lygybė bendrovės viduje yra įtvirtinta bendrovės Socialinės atsakomybės politikoje. Bendrovės tinklapyje nurodoma, kad laikydamosi Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir darbo įstatymuose nustatytų nediskriminavimo pagal amžių, lytį, rasę, religiją, kilmę ir įsitikinimus nuostatų, TEO įmonių grupė užtikrina darbuotojams lygias galimybes ir teises, o 2012 m. TEO įmonių grupėje nebuvo užfiksuota nuostatų pažeidimų atvejų, diskriminacijos dėl darbuotojų rasės, lyties, religijos, politinių įsitikinimų, tautybės, socialinės kilmės ar kitų priežasčių. Be to, bendrovės tinklapyje pateikiama informacija apie moterų skaičių bendrovės ir jos dukterinių bendrovių aukščiausios vadovybės lygyje.

Atsakant į atvirą Apklausos klausimą, kuriame buvo prašoma identifikuoti priemones, kurių bendrovės imasi gerinti lyčių pusiausvyrą bendrovėse formuojamuose priežiūros ir valdymo organuose, dalis bendrovių taip pat nurodė, kad tokių priemonių bendrovėje nėra arba akcentuodavo, kad bendrovės organų nariai yra atrinkami pagal profesionalumą, o ne lytį.

Kaip jau minėta, biržinių bendrovių metiniuose pranešimuose taip pat nėra pateikiama daug informacijos, susijusios su lyčių pusiausvyros užtikrinimu bendrovėje apskritai ir tuo labiau – bendrovių organuose. Pavyzdžiui, akcinės bendrovės "UTENOS TRIKOTAŽAS" 2012 m. metiniame pranešime taip pat referuojama į bendrovės socialinės atsakomybės politiką. Šios bendrovės metiniame pranešime nurodoma, kad Socialinės atsakomybės (SA 8000) standartas reikalauja, jog vyrams ir moterims būtų mokamas vienodas atlyginimas už tą patį darbą ir turėtų tas pačias galimybes mokantis ar paaugštinant pareigose¹⁰⁰.

Dalis biržinių bendrovių taip pat yra minimos įvairiose iniciatyvose, susijusiose su socialine atsakomybe. Pavyzdžiui, 2012 m. vykusiuose Nacionalinio atsakingo verslo apdovanojimuose, kuriuose vienu iš kriterijų yra laikoma ir moterų bei vyrų lygybės užtikrinimas, prizą už gerą lyčių balansą vadovaujančiuose postuose gavo biržinė bendrovė AB „Ūkio bankas“¹⁰¹, kuri, vis dėlto, šiuo metu jau yra bankrutavusi. Kita vertus, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklapyje pateiktame 126 bendrovių Lietuvos Nacionalinio atsakingo verslo tinklo narių sąrašė yra nurodoma tik 10 biržinių bendrovių¹⁰².

¹⁰⁰ Akcinės bendrovės "UTENOS TRIKOTAŽAS" 2012 m. metinis pranešimas, p. 73. Prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/utr/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija. Prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1783261397>>.

¹⁰² Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija. Prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?1402556533>>.

11. GALIMŲ POVEIKIO PRIEMONIŲ UŽ DIREKTYVOS NUOSTATŲ NEĮGYVENDINIMĄ IDENTIFIKAVIMAS

Šioje Tyrimo dalyje detaliau analizuojamos galimybės bei tikslingumas įtvirtinti įvairias poveikio priemones už nacionaliniuose teisės aktuose, įgyvendinančiuose Direktyvos nuostatas, numatytų reikalavimų nevykdymą.

Vertinant kitų ES valstybių narių praktiką, planuojamos teisės aktuose įtvirtinti poveikio priemonės už kandidatų atrankos proceso pažeidimus biržinėse bendrovėse, kuriose pagal Pasiūlymą turėtų būti siekiama (užtikrinama) lyčių pusiausvyros, yra gana įvairios. Pavyzdžiui, organų rinkimų (kai skiriama nesilaikant teisės aktuose numatytos lyčių pusiausvyros užtikrinimo tvarkos) pripažinimas niekiniais (*Belgija, Prancūzija, Vokietija, Graikija*), priedų prie darbo užmokesčio mokėjimo bendrovės vadovui sustabdymas (*Prancūzija*), reikšmingo dydžio piniginės baudos, siekiančios nuo 100 000 iki 1 mln. eurų (*Italija, Danija*), laikinas apribojimas naudotis naujai išrinktų organų narių darbo patalpomis (*Italija*), pareiga paaiškinti akcininkams metiniame bendrovės pranešime dėl lyčių pusiausvyros nepasiekimo (*Nyderlandai, Suomija*) ir kt. Kai kuriose ES valstybėse narėse (*Austrija, Slovėnija*) sankcijos kol kas neplanuojamos, nors teisės aktai dėl lyčių pusiausvyros pasiekimo biržinių bendrovių organuose yra priimti.

Pasiūlymo 6 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad biržinės bendrovės gali būti atsakingos tik už tokius veiksmus ar neveikimą, už kuriuos jų atsakomybė numatyta nacionalinėje teisėje. Pasiūlymo preambulės (30) dalyje papildomai nustatyta, kad poveikio priemonės (*enforcement measures*) neturėtų būti taikomos pačioms biržinėms bendrovėms, jeigu pagal nacionalinę teisę už tam tikro veiksmo atlikimą ar neatlikimą yra atsakingas kitas fizinis asmuo <...>.

Pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 12 dalį, bendrovės vadovas *inter alia* atsako už bendrovės veiklos organizavimą ir jos tikslų įgyvendinimą, informacijos ir dokumentų pateikimą visuotiniam akcininkų susirinkimui, stebėtojų tarybai ir valdybai, informacijos pateikimą akcininkams ir pan.

Peržiūrėjus ATPK nuostatas, susijusias su įmonių veikla ir įmonių teise, galima teigti, kad dažniausiai atsakomybės subjektais yra įmonių ar jų padalinių vadovai (pavyzdžiui, juridinio asmens dokumentų ir duomenų pateikimo Juridinių asmenų registrui tvarkos pažeidimas (ATPK 172 (2) str.); skolintų lėšų kaupimo įmonėse tvarkos pažeidimas (ATPK 173 (7) str.); atsiskaitymų tvarkos pažeidimas (ATPK 173 (9) str.), gaunamų užsienio paskolų neįregistravimas Lietuvos banke (ATPK 172 (20) str.); privalomos informacijos nenurodymas juridinio asmens dokumentuose (ATPK 172 (27) str.) ir pan.), tam tikrai atvejais atsakomybės subjektais yra ir valdybos nariai kartu su vadovu (nesiėmimas priemonių spręsti įmonės įstatinio kapitalo sumažinimo klausimą (ATPK 172 (23) str.).

Įvertinus dabartines įmonių veiklos atsakomybes ir atsakingus subjektus, siūlytume administracinę atsakomybę už atitinkamų vidinių tvarkų, reglamentuojančių skaidrią kandidatų į valdymo ir priežiūros organų narius atrankos tvarką, nebuvimą (neparengimą ir/ar nesiėmimą priemonių, kad tokia tvarka būtų patvirtinta) nustatyti *biržinės bendrovės vadovui*. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo vadovui suteiktus įgaliojimus, būtent biržinės bendrovės vadovas turėtų pasirūpinti, kad atitinkamas bendrovės darbuotojas, turintis reikalingą kvalifikaciją, parengtų minėtą tvarką arba pasirūpintų, kad būtų nupirkta atitinkamos išorės ekspertų paslaugos, ir kad įvyktų visuotinis akcininkų susirinkimas, kuriame parengta tvarka būtų pristatyta akcininkams ir patvirtinta.

Kaip jau buvo minėta Tyrimo 8 dalyje, poveikio priemonės už atitinkamų vidinių tvarkų, reglamentuojančių skaidrią kandidatų į valdymo ir priežiūros organų narius atrankos tvarką, nebuvimą, turėtų būti parinktos tokios, kurios skatintų biržines bendroves, kurių organuose nėra pasiekta lyčių pusiausvyra, laikytis teisės aktų reikalavimų ir pasirengti reikalaujamas vidines tvarkas. Efektyvia poveikio priemone galėtų būti, pavyzdžiui, *piniginė bauda*, kuri taip pat galėtų

būti nustatoma individualiai pagal konkrečius bendrovės finansinius rodiklius (pavyzdžiui, apyvartą). Tačiau taip pat siūlytume numatyti švelnesnę poveikio priemonę, t. y. įspėjimą.

Kadangi siūloma nauja administracinė atsakomybė susijusi su įmonių veikla ir teisės aktų, reglamentuojančių lyčių pusiausvyros užtikrinimo taisykles, pažeidimu, siūlytume pildyti ATPK nauju 173²³ straipsniu – dauguma 173 straipsnio dispozicijų yra susiję su įvairių įmonių veikloje taikomų taisyklių pažeidimu (investicinių bendrovių veiklos tvarkos pažeidimas; atsiskaitymų tvarkos pažeidimas; finansinių priemonių rinkas reglamentuojančių teisės aktų pažeidimas; statistinių duomenų teikimo tvarkos pažeidimas ir pan.).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, siūlytume ATPK papildyti nauju 173²³ straipsniu, kurį išdėstyti, kaip nurodyta žemiau:

„173²³. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo nuostatų, reglamentuojančių lyčių pusiausvyros užtikrinimą biržinių bendrovių organuose, pažeidimas

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo nuostatų, reglamentuojančių lyčių pusiausvyros užtikrinimą biržinių bendrovių organuose, pažeidimas –

užtraukia įspėjimą arba [...] baudą biržinių bendrovių vadovams,

arba

užtraukia įspėjimą arba baudą biržinių bendrovių vadovams, kuri sudaro iki [...] biržinės bendrovės metinių pajamų.“

Taip pat siūlytume ATPK 259¹ straipsnio 1 dalies 1 punkto 23 papunktį po žodžio „dalys“ papildyti žodžiais „173²³ straipsnis“ ir išdėstyti jį taip:

„259¹. Asmenys, turintys teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus

Lietuvos banko tarnautojai (173⁵ straipsnio ketvirtoji ir penktoji dalys, **173²³ straipsnis**, 187¹² straipsnis – dėl ekonominių ir finansinių sankcijų pažeidimo).“

Išvados

1. Nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvos nuostatas, reikalavimai būtų taikomi Lietuvoje registruotą buveinę turinčioms biržinėms bendrovėms, kurių darbuotojų skaičius ir finansiniai rodikliai neatitinka mažos ir vidutinės įmonės kriterijų. Valstybės narės taip pat turi diskreciją netaikyti Direktyvos reikalavimų bendrovėms, kuriose vienos lyties darbuotojai sudaro daugiau nei 90 procentų visų bendrovės darbuotojų. Remiantis Tyrimo analizuotais duomenimis, iš 35 biržinių Lietuvos bendrovių Direktyvos reikalavimai turėtų būti taikomi 27 bendrovėms, kurių akcijos yra įtrauktos į AB NASDAQ OMX Vilnius vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, bei 2 bendrovėms, kurių akcijos yra įtrauktos į Varšuvos akcijų biržos prekybos sąrašus, t. y. 29 bendrovėms. Manytina, kad didžiausią riziką dėl bendrovių, kurioms turėtų būti taikomi Direktyvos reikalavimai, identifikavimo lemia mažos ir vidutinės įmonės kriterijai.
2. Lietuvoje yra įtvirtinta liberali bendrovių organų formavimo sistema, leidžianti bendrovės akcininkams pasirinkti, kokie konkretūs kolegialūs valdymo ar priežiūros organai turėtų būti formuojami bendrovėje, t. y. taikyti monistinę arba dualistinę bendrovės organų sistemą. Todėl Direktyvoje įtvirtinti tikslai dėl nevykdomųjų direktorių skaičiaus turėtų būti atitinkamai taikomi Lietuvos bendrovių stebėtojų tarybos nariams arba bendrovėje nedirbantiems valdybos nariams, jeigu bendrovėje nėra formuojama stebėtojų taryba.

Remiantis Tyrimo metu analizuotais duomenimis, negalima daryti vienareikšmiškos išvados apie kandidatų į biržinių bendrovių organų narius atrankos procedūrų atitikimą Direktyvos nuostatoms. Tačiau faktinių duomenų analizė patvirtina, kad šiuo metu tik dalies biržinių bendrovių organų sudėtis atitinka Direktyvoje numatytus tikslus.

3. Direktyvos reguliavimo sričiai yra aktualūs nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys moterų ir vyrų lygybę, bei tam tikri teisės aktai bendrovių teisės srityje. Vis dėlto, atsižvelgiant į Tyrimo siūlomą Direktyvos įgyvendinimo mechanizmą, siūlytina keisti iš esmės tik bendrovių teisės ir tam tikrus susijusius teisės aktus.
4. Vertinant galimą Direktyvos reguliavimo poveikį, numatomas teigiamas poveikis Direktyvos reguliavimo sričiai (moterų ir vyrų lygybė, verslas), bendrovės finansams ir valdymo struktūrai, ekonomikai, rinkai, investicijų plėtrai, socialinei aplinkai, užimtumui, žmoniškojo kapitalo panaudojimui, įtakai požiūriui į moterų ir vyrų lygybę, strategijos „Europa 2020“ tikslams (užimtumui, švietimui), investicijų į švietimą grąžai. Planuojama, kad bus reikalingos papildomos valstybės lėšos mokymams dėl Direktyvos įgyvendinimo, Direktyvos įgyvendinimo mechanizmo nustatymo, teisės aktų suderinimo su Direktyvos reikalavimais, Lietuvos banko kaip priežiūros institucijos darbuotojų mokymams ir pan. Taip pat gali kilti lėšų poreikis keičiant valstybės ir savivaldybių kontroliuojamų biržinių bendrovių reguliavimą. Šiuo metu poveikis regionų plėtrai nenumatomas, o neigiamas poveikis administracinei naštai verslui (pareiga rengti papildomus dokumentus ir teikti ataskaitą priežiūros institucijai, kuri iš esmės gali būti kitos ataskaitos sudėtinė dalis) numatomas minimalus.
5. Įvertinus Direktyvos tikslus, jų įgyvendinimui numatytus uždavinius ir atitinkamiems subjektams nustatomus įpareigojimus, siūlytina kompetentinga nacionaline institucija, vykdančia nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių Direktyvos nuostatas, priežiūrą, skirti Lietuvos banką. Esminės Direktyvos nuostatas, susijusias su bendrovių organų formavimu, siūlytina įtvirtinti Lietuvos Respublikos acinių bendrovių įstatyme, o nuostatas, susijusias su biržinių bendrovių pareiga teikti informaciją kompetentingai nacionalinei institucijai – Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatyme. Poveikio priemonės už Direktyvos nuostatų nesilaikymą siūlytina įtvirtinti Lietuvos Respublikos administracinių

teisės pažeidimų kodekse. Direktyvos tikslų įgyvendinimui siūlytina ne tik keisti atitinkamus teisės aktus, bet taip pat numatyti ir papildomų, rekomendacinių priemonių taikymą.

6. Galimą riziką dėl laikino Direktyvos taikymo siūloma valdyti įvairiomis priemonėmis, susijusiomis su nacionalinių teisės aktų nuostatų galiojimu, nacionalinės kompetentingos institucijos veikla bei papildomomis valstybės institucijų ir privačių asmenų taikomomis rekomendacinėmis priemonėmis.
7. Teoriškai kliūtys dėl Direktyvos įgyvendinimo nacionalinėje teisėje ir praktikoje gali būti susijusios su keletu aspektų, įskaitant su pasirinktu konkrečiu Direktyvos įgyvendinimo mechanizmu, nacionalinių teisės aktų priėmimo procesu, nacionalinės kompetentingos institucijos darbuotojų pasirengimu, biržinių bendrovių veiksmais ir pan. Tačiau manytina, kad pagrindinės kliūtys gali būti susijusios su įvairiomis socialinėmis aplinkybėmis, pavyzdžiui, neigiamu bendrovių (jų dalyvių, organų) požiūriu dėl galimai suvaržytos galimybės laisvai pasirinkti (atrinkti) priimtinus kandidatus aukštomis pozicijoms bendrovėse užimti ir pan. Šios kliūtys gali būti įveikiamos teisės aktuose numatytais įpareigojimais, aktyvia atsakingų institucijų veikla bei papildomomis, rekomendacinėmis priemonėmis.
8. Lietuva turi visas galimybes pasiekti Direktyvoje numatytus tikslus iki 2020 metų. Šių galimybių užtikrinimui būtina, kad biržinės bendrovės imtųsi iniciatyvos, jog nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų skaičius 2020 metais sudarytų ne mažiau kaip 40% jų nevykdomųjų direktorių skaičiaus arba jog biržinės bendrovės, kurių valdymo ir priežiūros organuose nebūtų pasiekta nustatyta lyčių pusiausvyra iki 2020 metų, įgyvendindamos Direktyvos reikalavimus, turėtų būti pasirengusios ir pasitvirtinusios vidines tvarkas, reglamentuojančias skaidrią kandidatų į valdymo ir priežiūros organų narius atrankos tvarką bei aiškius, neutraliai suformuotus ir nedviprasmiškus kandidatų atrankos kriterijus tam tikroms pareigoms eiti ir atitinkamai šias tvarkas privalomai taikyti valdymo bei priežiūros organų organų narių atrankos procese. Siekiant kontroliuoti tikslų pasiekimą laiku, kompetentingai nacionalinei institucijai turėtų būti suteiktos teisės ne tik taikyti poveikio priemones, bet ir skatinti pažangias bendroves.
9. Įvairiose mokslinėse studijose nėra pateikiama vieninga pozicija dėl moterų dalyvavimo bendrovių organuose poveikio bendrovės ekonominiams rodikliams. Dalyje studijų nurodoma, kad moterų dalyvavimas bendrovių organų veikloje lemia geresnius bendrovių pelningumo ir bendrovių akcijų kainos rodiklius. Tačiau vertinant santykį bendrovės papildomai patiriamų sąnaudų, skirtų įgyvendinti Direktyvoje numatytus tikslus, su galimai padidėjusiomis bendrovių grynosiomis pajamomis, reikia turėti omenyje, kad Direktyvos tikslų įgyvendinimas nebūtinai lems bendrovių grynujų pajamų padidėjimą. Įvairiose mokslinėse studijose pateikiami skirtingi lyčių pusiausvyros lemiamos naudos bendrovės rezultatams skaičiavimo metodai ir nurodomi gaunami rezultatai įrodo, kad galimai pagerėję bendrovės rezultatai dėl pasikeitusios bendrovės organų sudėties bei konkrečios bendrovės papildomos investicijos, reikalingos Direktyvos tikslų įgyvendinimui, gali būti įvertinami konkrečios bendrovės atžvilgiu.
10. Remiantis Tyrimo metu analizuotais duomenimis, tik nedidelis skaičius biržinių bendrovių taiko kokias nors priemones lyčių lygybės srityje ir praktiškai nei viena bendrovė netaiko minėtų priemonių, siekiant užtikrinti lyčių pusiausvyrą būtent bendrovės organų sudėtyje.
11. Įvertinus dabartines bendrovių veiklos atsakomybes ir atsakingus subjektus, Tyrimo siūloma administracinę atsakomybę už atitinkamų vidinių tvarkų, reglamentuojančių skaidrią kandidatų į organų narius atrankos tvarką, nebuvimą (neparengimą ir/ar nesiėmimą priemonių, kad tokia tvarka būtų patvirtinta) nustatyti biržinės bendrovės vadovui. Efektyvia poveikio priemone galėtų būti, pavyzdžiui, piniginė bauda, kuri taip pat galėtų būti nustatoma individualiai pagal konkrečius bendrovės finansinius rodiklius, tačiau taip pat siūlytume numatyti ir įspėjimo skyrimo galimybę.

Priedai

Biržinėms bendrovėms Apklausoje pateikti užduoti klausimai

Dėl Bendrovės atitikimo direktyvos taikymo kriterijams

1. Kada bendrovės vertybiniais popieriais pradėta prekiauti reguliuojamoje rinkoje?
2. Ar kuriais nors metais nuo prekybos bendrovės vertybiniais popieriais reguliuojamoje rinkoje pradžios bendrovė atitiko kriterijus dėl bendrovės pripažinimo mikroįmone, maža arba vidutine įmone? Jeigu taip, prašome nurodyti metus, kuriais bendrovė atitiko minėtus kriterijus¹⁰³.
3. Ar jūsų bendrovėje yra sisteminami duomenys apie bendrovėje dirbančių vyrų ir moterų skaičių? Jei taip, ar šiuo metu arba ankstesniais metais vienos lyties asmenys bendrovėje sudarė daugiau nei 90 procentų?
4. Ar bendrovėje yra suformuota stebėtojų taryba? Jeigu į klausimą atsakėte teigiamai, pereikite prie 6 klausimo.
5. Ar bendrovės valdybos narių funkcijos yra suskirstytos į vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių pozicijas? Jeigu atsakėte teigiamai, identifikuokite vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių skaičių.
6. Ar bendrovėje yra suformuotas skyrimo (nominavimo) komitetas? Jei atsakėte teigiamai, prašome identifikuoti pagrindines skyrimo (nominavimo) komiteto kompetencijai priskiriamas funkcijas. Jei atsakėte neigiamai, prašome nurodyti, ar skyrimo (nominavimo) funkcijos yra priskirtos kitų bendrovės organų kompetencijai?

Dėl priemonių užtikrinti lyčių pusiausvyrą bendrovėje ir joje formuojamuose organuose

7. Ar bendrovėje buvo vertinamas galimas poveikis (pavyzdžiui, analizuojant vidinę bendrovės statistiką ar atitinkamus mokslinius tyrimus) dėl moterų dalyvavimo bendrovėje formuojamuose organuose poveikio bendrovės ekonominiams rezultatams?
8. Ar bendrovėje yra patvirtinta strategija (politika, gairės ar kito panašaus pobūdžio vidinis dokumentas) dėl lyčių pusiausvyros ar lygių galimybių užtikrinimo? Jeigu į šį klausimą atsakėte neigiamai, pereikite prie 10 klausimo.
9. Ar bendrovės strategijoje dėl lyčių pusiausvyros ar lygių galimybių užtikrinimo yra aptariama būtinybė užtikrinti lyčių pusiausvyrą bendrovėje formuojamuose organuose?
10. Prašome identifikuoti priemones, kurių bendrovė imasi gerinti lyčių pusiausvyrą bendrovėje formuojamuose priežiūros ir valdymo organuose.

Dėl bendrovės sąnaudų, reikalingų direktyvos įgyvendinimui

11. Prašome identifikuoti, kokias sąnaudas patiria bendrovė rengdama informaciją apie NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodekso nuostatų laikymąsi (t. y. nurodyti bendrovės darbuotojų skirtas darbo valandomis ir laiko bei kitų išlaidų atitinkamą finansinį vertinimą).
12. Prašome identifikuoti, kokias sąnaudas patirtų bendrovė, siekdama parengti vidinius dokumentus, reglamentuojančius atitinkamų bendrovėje formuojamų organų narių skyrimo tvarką ir procedūras, atitinkančias direktyvos reikalavimus, jeigu bendrovėje tokie dokumentai nėra parengti, ir juos įgyvendinti.

¹⁰³ Vadovaujantis Europos Komisijos 2003-05-06 rekomendacija 2003/361/EC, mikroįmonių, mažųjų ir vidutinių įmonių kategorijai priklauso įmonės, kuriose dirba mažiau kaip 250 darbuotojų, o metinė apyvarta neviršija 50 milijonų eurų ir (arba) metinė bendra balanso suma neviršija 43 milijonų eurų.

Dėl bendrovėje formuojamų organų narių skyrimo tvarkos ir procedūrų

13. Ar bendrovėje yra patvirtinti vidiniai dokumentai, kuriuose būtų aptariamos bendrovėje formuojamų organų skyrimo tvarkos ir procedūros? (atitinkamo organo darbo, veiklos reglamentai ar kiti vidiniai dokumentai, kuriuose taip pat aptariama ir organų formavimo tvarka). Jeigu bendrovėje yra patvirtinti vidiniai dokumentai, reglamentuojantys tam tikrų bendrovėje formuojamų organų narių skyrimo tvarką, prašome nurodyti, kurių.

Jeigu į tryliktąjį klausimą atsakėte teigiamai, prašytume atsakyti į toliau A dalyje pateikiamus klausimus. Jeigu į tryliktąjį klausimą atsakėte neigiamai, prašytume toliau atsakyti į B dalyje pateikiamus klausimus.

Jeigu bendrovėje yra patvirtinti vidiniai dokumentai, reglamentuojantys tam tikrų bendrovėje formuojamų organų narių skyrimo tvarką, prašome atsakyti atitinkamai į A arba B dalies klausimus pagal kiekvieną bendrovėje formuojamą organą.

A DALIS – klausimai bendrovėms, turinčioms patvirtintus vidinius dokumentus, kuriuose būtų aptariamos bendrovėje formuojamų organų skyrimo tvarkos ir procedūros

- A.1. Ar bendrovės organų rinkimo tvarkoje yra numatytas tikslas užtikrinti pakankamą abiejų lyčių atstovavimą? Jeigu atsakėte teigiamai, prašome nurodyti, ar yra nustatomi skirtingi tikslai, atsižvelgiant į vykdomųjų ir nevykdomųjų direktorių skaičių bendrovėje.
- A. 2. Ar formuojant bendrovės organus yra galimybė siūlyti daugiau kandidatų į bendrovės organo narius nei atitinkamame organe yra vietų?
- A. 3. Kas siūlo kandidatus į bendrovės organų narius?
- A. 4. Ar yra identifiukuota konkreti informacija (tam tikri aspektai), kurią turi pateikti visi kandidatai į bendrovės organų narius?
- A. 5. Ar yra numatyti konkretūs kandidatų į bendrovės organų narius vertinimo kriterijai? Jei atsakėte teigiamai, prašome identifiukuoti šiuos kriterijus. Jeigu atsakėte neigiamai, pereikite prie klausimo A.8.
- A. 6. Ar kandidatų į bendrovės organų narius vertinimo kriterijai yra pranešami kandidatams iš anksto?
- A. 7. Ar vidiniuose dokumentuose yra aprašyta, kam turėtų būti suteikiamas prioritetas, jeigu keli kandidatai vienodai atitinka bendrovės organo nariams keliamus reikalavimus?
- A. 8. Ar informacija apie kandidatus į bendrovės organo narius turi būti pateikiama iš anksto iki susirinkimo/posėdžio, kurio metu yra renkami atitinkamo bendrovės organo nariai?
- A. 9. Ar kandidatų į bendrovės organo narius vertinimo procesas turi būti formalizuotas (t. y. ar bendrovė turėtų galimybę vėliau įrodyti to reikalaujančiam neišrinktam kandidatui, kad kitas pasirinktas kandidatas buvo pranašesnis)?
- A. 10. Ar kandidatų vertinimo rezultatai ir atitinkamų kandidatų išrinkimo priežastys turi būti vėliau atskleidžiami visiems dalyvavusiems kandidatams?

B DALIS – klausimai bendrovėms, neturinčioms patvirtintų vidinių dokumentų, kuriuose būtų aptariamos bendrovėje formuojamų organų skyrimo tvarkos ir procedūros

- B. 1. Ar faktiškai dabartinėje bei ankstesnėse kadencijose bendrovės organų nariais yra (buvo) tam tikras skaičius ir vyrų, ir moterų?
- B. 2. Ar bendrovės organo narių rinkimuose faktiškai yra siūloma daugiau kandidatų nei atitinkamame organe yra vietų?
- B. 3. Kas siūlo kandidatus į bendrovės organų narius?
- B. 4. Ar kandidatai į bendrovės organų narius pateikia analogiško pobūdžio informaciją?
- B. 5. Ar bendrovės organų narius renkantys asmenys iš anksto žino kriterijus, į kuriuos bus atsižvelgiama vertinant kandidatus į bendrovės organo narius? Jeigu atsakėte neigiamai, pereikite prie klausimo B.8.
- B. 6. Ar kandidatų vertinimo kriterijai yra viešai prieinami kandidatams iš anksto?

- B. 7. Kam paprastai yra suteikiamas prioritetas, jeigu keli kandidatai vienodai atitinka bendrovės organo nariams keliamus reikalavimus?
- B. 8. Ar informacija apie kandidatus į bendrovės organo narius yra pateikiama iš anksto iki susirinkimo/posėdžio, kurio metu yra renkami atitinkamo bendrovės organo nariai?
- B. 9. Ar kandidatų į bendrovės organo narius vertinimo procesas yra formalizuotas (t. y. ar bendrovė turėtų galimybę vėliau įrodyti to reikalaujančiam neišrinktam kandidatui, kad kitas pasirinktas kandidatas buvo pranašesnis)?
- B. 10. Ar kandidatų vertinimo rezultatai ir atitinkamų kandidatų išrinkimo priežastys yra vėliau atskleidžiami visiems dalyvavusiems kandidatams?

Naudotų šaltinių sąrašas

Teisės aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
4. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 17-627 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
5. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 99-3516 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
6. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957.
7. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 112-3100 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
8. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-2993 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
9. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 54-1492 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
10. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 17-626 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
11. Valstybės turinių ir neturtinių teisių įgyvendinimo valstybės valdomose įmonėse tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 665 // Valstybės žinios. 2012, Nr. 67-3394 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
12. Valstybės valdomų įmonių veiklos skaidrumo užtikrinimo gairių aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 1052 // Valstybės žinios. 2010, Nr. 88-4637 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).
13. Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2010 - 2014 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 530 // Valstybės žinios. 2010, Nr. 56-2757.
14. Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2010-2014 metų programos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. A1-323 // Valstybės žinios. 2010, Nr. 83-4391.
15. Valstybės valdomos energetikos įmonių grupės korporatyvinio valdymo gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. 1K-205. [Žiūrėta 2013-12-17], prieiga internete: <<http://www.le.lt/assets/Uploads/Apie-bendrove-failai/KORPORATYVINIO-VALDYMO-GAIRES.pdf>>.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija // ES oficialusis leidinys. 2010, Nr. 2010/C 83/02.
2. 2011 m. kovo 7 d. Tarybos Europos lyčių lygybės paktas (2011 – 2020 m.) // ES oficialusis leidinys. 2011, Nr. 2011/C 155/02.
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 balandžio 21 d. direktyva 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 93/22/EEB // ES oficialusis leidinys. 2004, Nr. 2004 L 145/1.

4. Europos Komisijos 2003 gegužės 6 d. rekomendacija 2003/361/EB dėl mikroįmonių, mažųjų ir vidutinių įmonių apibrėžimo // ES oficialusis leidinys. 2003, dokumento Nr. L 124/36.

Specialioji literatūra

1. ADAMS, R. B., and FERREIRA, D. Women in the Boardroom and their Impact on Governance and Performance, *Journal of Financial Economics* 94 (2), 2009.
2. Association of British Insurers. Report on Board Effectiveness. Highlighting Best Practices. Encouraging Progress, 2011.
3. BRAMMER, S., MILLINGTON, A., and PAVELIN, S. Corporate Reputation and Women on Board, *British Journal of Management*, 20 (1), 2009.
4. Catalyst 2004, Woman in leadership.
5. Commission Staff Working document “Impact Assessment on Costs and Benefits of Improving the Gender Balance in the Boards of Companies Listed on Stock Exchange“, 2012. Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 1.
6. Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 16433/12 ADD 2.
7. Council of the European Union, Interinstitutional File:2012/0299 (COD), 13988/13.
8. Credit Suisse Research Institute. Gender diversity and corporate performance, 2012, [Žiūrėta 2013-12-17], prieiga internete: <https://www.credit-suisse.com/newsletter/doc/gender_diversity.pdf>.
9. DELOITTE. Women in the boardroom: A global perspective. 2013, [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <[http://www.corpgov.deloitte.com/binary/com.epicentric.contentmanagement.servlet.ContentDeliveryServlet/Global/Documents/Women%20in%20the%20boardroom%20March%202013%20\(7\).pdf](http://www.corpgov.deloitte.com/binary/com.epicentric.contentmanagement.servlet.ContentDeliveryServlet/Global/Documents/Women%20in%20the%20boardroom%20March%202013%20(7).pdf)>.
10. DOBBIN, F., and YUNG, J. Corporate Board Gender Diversity and Stock Performance: The Competence Gap or Institutional Investor Bias? *North Carolina Law Review* 89(3), 2011.
11. European Confederation of Directors’ Associations ecoDA, 2013-06-24 ecoDa’s Position Paper on the proposal for a Directive on improving the gender balance among non-executive directors of companies listed on stock exchanges and related measures, [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.zdruzenjen-si/db/doc/upl/pp__2013_06_final_redings_directive__june_2013.pdf>.
12. HIGGS, D. Review of the role and effectiveness of non-executive directors. 2003, [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.dti.gov.uk/cld/non_exec_review/pdfs/higgsreport.pdf>.
13. LOFSTROM, A. Gender Equality, Economic Growth and Employment, [Žiūrėta 2013-12-17], prieiga internete: <http://www.eurosfair.pr.fr/7pc/doc/1261581381_eu_studie_gender_growth_sidvis.pdf>.
14. McKinsey & Company report „Women Matter 2007: Gender diversity, a corporate performance driver“, [Žiūrėta 2013-12-16], prieiga internete: <http://www.mckinsey.com/features/women_matter>.
15. McKinsey & Company report „Women Matter 2008: Female leadership, a competitive edge for the future“, [Žiūrėta 2013-12-16], prieiga internete: <http://www.mckinsey.com/features/women_matter>.
16. McKinsey & Company report „Women Matter 2010: Woman on the top of corporations: Making it happen“, [Žiūrėta 2013-12-16], prieiga internete: <http://www.mckinsey.com/features/women_matter>.

17. MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
18. MORSE, G. Charlesworth's Company Law. 7th edition. London: Sweet&Maxwell, 2005.
19. PAUL, J. O. Directors' Duties and Liabilities. United Kingdom: Ashgate Publishing Ltd, 2000.
20. SCHWARTZ-ZIV, M. Does the Gender of Directors Matter? 2013, [Žiūrėta 2013-12-17], prieiga internete: <<http://ssrn.com/abstract=1868033>>.
21. SINGH, V. and VINNICOMBE, S. Why So Few Women Directors in Top UK Boardrooms? Evidence and Theoretical Explanations, Corporate Governance, 12 (4), 2004.
22. WAGNER, H. M. The Bottom Line: Corporate Performance and Gender Diversity in the C-Suite (2004-2008), 2011.

Elektroniniai leidiniai

1. Akcinės bendrovės „Agrowill Group“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.agrowill.lt/investuotojams/valdymas/istatai>>.
2. Akcinės bendrovės „Agrowill Group“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/avg/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
3. Akcinės bendrovės „Agrowill Group“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/avg/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
4. Akcinės bendrovės „Alita“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/avg/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
5. Akcinės bendrovės „Alita“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/avg/2013_q3_lt_ltl_con_ias.pdf>.
6. Akcinės bendrovės „Amber grid“ sutrumpinta neaudituos finansinė ataskaita. Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.ambergrid.lt/uploads/documents/Astos%20St/Finan_atask_LT.pdf>.
7. Akcinės bendrovės „Anykščių vynas“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.anyksciu.lt/naujienos/esminiai_ivykiai/av_istatai_2010_lt.pdf>.
8. Akcinės bendrovės „Anykščių vynas“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/ank/2012_ar_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
9. Akcinės bendrovės „Anykščių vynas“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/ank/2013_q3_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
10. Akcinės bendrovės „Apranga“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.apranga.lt/investuotojams/uploads/files/dir16/7_0.php>.
11. Akcinės bendrovės „Apranga“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.apranga.lt/investuotojams/reports/omx_2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
12. Akcinės bendrovės „Apranga“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.apranga.lt/investuotojams/reports/omx_2013_q3_lt_ltl_con_ias.pdf>.
13. Akcinės bendrovės „Avia Am Leasing“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.aviaam.com/lib/manage/upload/investor-relations/Articles%20of%20Association_AviaAM%20Leasing%20AB%5B2%5D.pdf>.
14. Akcinės bendrovės „Avia Am Leasing“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus [interaktyvus]. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete:

- <http://slimak.onet.pl/_m/nb/biznes/20130822/165905/aviaam_leasing_ab_2012_separate_annual_report.pdf>.
15. Akcinės bendrovės „AviaAM Leasing“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <<http://www.aviaam.com/lib/manage/upload/AviaAM%20Leasing%20Consolidated%20FS%20Q3%202013.pdf>>.
 16. Akcinės bendrovės „Avia Solutions Group“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.bankier.pl/static/att/emitent/2013-11/Articles_of_Association_Avia_Solutions_Group_draft_201311081908456317.pdf>.
 17. Akcinės bendrovės „Avia Solutions Group“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <[http://www.aviasg.com/private/uploads/files/docs/Interim%20ASG%20Group%20FI%202012%20Q4%20\(1\).pdf](http://www.aviasg.com/private/uploads/files/docs/Interim%20ASG%20Group%20FI%202012%20Q4%20(1).pdf)>.
 18. Akcinės bendrovės „Avia Solutions Group“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.aviasg.com/private/uploads/files/ASG_Group_9_months_2013_Unaudited_Consolidated_Financial_Information_20131114.pdf>.
 19. Akcinės bendrovės „Avia Solutions Group“ 2011-06-30 pranešimas dėl bendrovės valdymo. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.aviasg.com/private/uploads/files/docs/Statement_on_compliance_with_the_Code_of_Best_Practice_for_WSE_listed_companies.pdf>.
 20. Akcinės bendrovės „City Service“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.cityservice.lt/documents/2011_05_09_%C4%AEstatai.pdf>.
 21. Akcinės bendrovės „City Service“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus [interaktyvus], [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.cityservice.lt/documents/CS_Metinis%20pranesimas_2012_LT_1.pdf>.
 22. Akcinės bendrovės „City Service“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <<http://www.cityservice.lt/lt/investuotojams/esminiai-ivykiai/>>.
 23. Akcinės bendrovės „Dvarčionių keramika“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.keramika.lt/index.php?id=2782>>.
 24. Akcinės bendrovės „Dvarčionių keramika“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.keramika.lt/lt/Finansiniai_rezultatai>.
 25. Akcinės bendrovės „Dvarčionių keramika“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.keramika.lt/lt/Finansiniai_rezultatai>.
 26. Akcinės bendrovės „GRIGIŠKĖS“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://globo.newswire.com/news-release/2013/05/31/550949/0/lt/%C4%AEregistruoti-pakeisti-AB-GRIGI%C5%A0K%C4%96S-%C4%AFstatai-padidinus-bendrov%C4%97s-%C4%AFstatin%C4%AF-kapital%C4%85-pradedama-prekyba-naujais-i%C5%A1leistomis-akcijomis.html?print=1>>.
 27. Akcinės bendrovės „GRIGIŠKĖS“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/grg/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
 28. Akcinės bendrovės „GRIGIŠKĖS“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/grg/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
 29. Akcinės bendrovės „Gubernija“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.gubernija.lt/wp-content/uploads/2012/05/AB-Gubernija-ISTATAI.pdf>>.
 30. Akcinės bendrovės „Gubernija“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/gub/2012_ar_lt_ltl_solo_ias.pdf>.

31. Akcinės bendrovės „Gubernija“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/gub/2013_q2_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
32. Akcinės bendrovės „INTER RAO Lietuva“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.interrao.lt/Investuotojams2/Korporatyviniai-dokumentai/Korporatyviniai-dokumentai>>.
33. Akcinės bendrovės „INTER RAO Lietuva“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.interrao.lt/Investuotojams2/Pranesimai/Einamieji/2013>>.
34. Akcinės bendrovės „INTER RAO Lietuva“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2-13-11-14], prieiga internete: <<http://www.interrao.lt/Investuotojams2/Pranesimai/Einamieji/2013>>.
35. Akcinės bendrovės „INTER RAO Lietuva“ stebėtojų tarybos darbo reglamentas. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://interrao.lt/Investuotojams2/Korporatyviniai-dokumentai/Korporatyviniai-dokumentai>>.
36. Akcinės bendrovės „INTER RAO Lietuva“ 2013-02-28 pranešimas dėl bendrovės valdymo. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.interrao.lt/Investuotojams2/Korporatyviniai-dokumentai/Korporatyviniai-dokumentai>>.
37. Akcinės bendrovės „Invalida LT“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.invalidalt.com/repository/_0527/Istatai%20Invalida%20LT%20LT_.pdf>.
38. Akcinės bendrovės „Invalida LT“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.invalidalt.com/repository/2012%20metinis%20VAS/Konsoliduotas%202012%20m.%20metinis%20pranesimas.pdf>>.
39. Akcinės bendrovės „Invalida LT“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <<http://www.invalidalt.com/repository/2013%20H1/Invalida%20LT%20pusmetinis%20pranesimas%202013%2008%2030%20LT.pdf>>.
40. Akcinės bendrovės „Kauno energija“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.kaunoenergija.lt/LinkClick.aspx?fileticket=%2FLu7OfAS0b0%3D&tabid=163>>.
41. Akcinės bendrovės „Kauno energija“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/knr/2013_q3_lt_ltl_con_ias.pdf>.
42. Akcinės bendrovės „Kauno energija“ stebėtojų tarybos darbo reglamentas. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.kaunoenergija.lt/LinkClick.aspx?fileticket=KNb%2BMgrEib4%3D&tabid=163>>.
43. Akcinės bendrovės „Klaipėdos baldai“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<https://newsclient.omxgroup.com/cdsPublic/viewDisclosure.action?disclosureId=519084&messageId=637904>>.
44. Akcinės bendrovės „Klaipėdos baldai“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/kbl/2012_ar_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
45. Akcinės bendrovės „Klaipėdos baldai“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/kbl/2013_q2_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
46. Akcinės bendrovės „Klaipėdos nafta“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.oil.lt/uploads/media/Istatai_Klaipedos_nafta_nauja_redakcija_1.2.pdf>.
47. Akcinės bendrovės „Klaipėdos nafta“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/knf/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.

48. Akcinės bendrovės „Klaipėdos nafta“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/knf/2013_q2_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
49. Akcinės bendrovės LESTO įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.lessto.lt/Content/Files/643.pdf>>.
50. Akcinės bendrovės LESTO audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/les/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
51. Akcinės bendrovės LESTO neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/les/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
52. Akcinės bendrovės LESTO valdybos narių rinkimo aprašas. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.lessto.lt/Content/Files/2740.pdf>>.
53. Akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.dujos.lt/index.php/investuotojams/esminiai-ivykiai/del-ab-lietuvos-dujos-naujos-istatu-redakcijos-iregistravimo/48066>>.
54. Akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.dujos.lt/index.php/investuotojams/metiniai-pranesimai/603>>.
55. Akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <<http://www.dujos.lt/index.php/investuotojams/pusmecio-pranesimai/1833>>.
56. Akcinės bendrovės „Lietuvos energijos gamyba“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://gamyba.le.lt/media/dynamic/files/976/lietuvosenergijosgamybaab_statai.pdf>.
57. Akcinės bendrovės „Lietuvos energijos gamyba“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/lnr/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
58. Akcinės bendrovės „Lietuvos energijos gamyba“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/lnr/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
59. Akcinės bendrovės „Lietuvos energijos gamyba“ valdybos narių rinkimo aprašas. [Žiūrėta 2013-11-19], prieiga internete: <http://gamyba.le.lt/media/dynamic/files/1017/leg_valdybos_nariu_atranka.pdf>.
60. Akcinės bendrovės „Lietuvos jūrų laivininkystė“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.ljs.lt/lt/apie_mus/ljs_istatai/>.
61. Akcinės bendrovės „Lietuvos jūrų laivininkystė“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/ljl/2012_ar_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
62. Akcinės bendrovės „Lietuvos jūrų laivininkystė“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/ljl/2013_q2_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
63. Akcinės bendrovės „Limarko laivininkystės kompanija“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.limarko.lt/gallery/_limarkokompanija/investuotojams/ataskaitos/2012/Nvas%20201210/llk_istatai_patvirtinti_vas.pdf>.
64. Akcinės bendrovės „Limarko laivininkystės kompanija“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.limarko.lt/gallery/_limarkokompanija/investuotojams/ataskaitos/2013/Vas20130430/auditauta_metine_informacija_2012.pdf>.
65. Akcinės bendrovės „Limarko laivininkystės kompanija“ neaudituos konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete:

- <http://www.limarko.lt/gallery/_limarkokompanija/investuotojams/ataskaitos/2013/2013_9_men_llk_finansine_ataskaitomybe.pdf>.
66. Akcinės bendrovės „LINAS“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/lins/2012_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
 67. Akcinės bendrovės „LINAS“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://linas.lt/uploads/investors/id306/Linas_2013_6_men_tarpine_informacija.pdf>.
 68. Akcinės bendrovės „Linas Agro Group“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.linasagro.lt/uploads/file/Istatinio%20kapitalo%20pokyciai/AB%20Linas%20Agro%20Group%20istatai_statute_2010-02-17.pdf>.
 69. Akcinės bendrovės LITGRID įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.euroinvestor.dk/pdf/cse/11585910_27097.pdf>.
 70. Akcinės bendrovės LITGRID audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/lgd/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
 71. Akcinės bendrovės LITGRID neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d., prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/lgd/2013_q2_lt_ltl_con_00.pdf>.
 72. Akcinės bendrovės „NASDAQ OMX Vilnius“ vertybinių popierių biržos Baltijos oficialus prekybos ir Baltijos papildomasis sąrašai, [Žiūrėta 2013-10-17], prieiga internete: <<http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=issuers&lang=lt>>.
 73. Akcinės bendrovės „NASDAQ OMX Vilnius“ listingavimo taisyklės su vėliausiais pakeitimais, patvirtintais 2012 m. gegužės 25 d AB NASDAQ OMX Vilnius valdybos posėdyje, protokolo Nr. 12-51, [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <[http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/2012.06.01/NASDAQ%20MX%20Vilnius%20listingavimo%20taisykles__\(galioja%20nuo%202012_06_04\).pdf](http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/2012.06.01/NASDAQ%20MX%20Vilnius%20listingavimo%20taisykles__(galioja%20nuo%202012_06_04).pdf)>.
 74. Akcinės bendrovės „NASDAQ OMX Vilnius“ Bendrovių valdymo kodeksas, [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <[http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20\(galioja%20nuo%202010-01-01\).pdf](http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf)>.
 75. Akcinės bendrovės „Panevėžio statybos trestas“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.pst.lt/files/finansai/metines_ataskaitos/2012_pst_grup_s_finansin_s_ataskaitos_lt.pdf>.
 76. Akcinės bendrovės „Panevėžio statybos trestas“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.pst.lt/files/finansai/finansines_ataskaitos/lt/2013_01_06men_ataskaita_lt.pdf>.
 77. Akcinės bendrovės „Pieno žvaigždės“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/pzv/2012_ar_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
 78. Akcinės bendrovės „Pieno žvaigždės“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/pzv/2013_q2_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
 79. Akcinės bendrovės „Rokiškio sūris“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.rokiskio.com/rs-lt.php?Investuotojams:%C1statai>>.
 80. Akcinės bendrovės „Rokiškio sūris“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/rsu/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
 81. Akcinės bendrovės „Rokiškio sūris“ neauditutas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/rsu/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.

82. Akcinės bendrovės „Snaigė“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.snaige.lt/index.php/investuotojams/istatai/94>>.
83. Akcinės bendrovės „Snaigė“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.snaige.lt/index.php/investuotojams/metines_ataskaitos/_/47>.
84. Akcinės bendrovės „Snaigė“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.snaige.lt/index.php/investuotojams/tarpines_ataskaitos/109>.
85. Akcinės bendrovės „Šiaulių bankas“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.sb.lt/file/repository/banko%20istatai/istatai_2013-09-03.pdf>.
86. Akcinės bendrovės „Šiaulių bankas“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.sb.lt/file/repository/Finansin%C4%97s%20ataskaitos/1_%202012_metine_f_in_ataskaita-fix.pdf>.
87. Akcinės bendrovės „Šiaulių bankas“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <<http://www.sb.lt/lt/apie-banka/investuotojams/finansines-ataskaitos%2C-rodikliai-ir-prospektai/>>.
88. Akcinės bendrovės „TEO LT“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.teo.lt/gallery/Dokumentai/Investuotojams/Istatu_projektas.pdf>.
89. Akcinės bendrovės „TEO LT“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.teo.lt/ma2012/sites/www.teo.lt.ma2012/files/Finans_LT_2013_su_data.pdf#page=51>.
90. Akcinės bendrovės „TEO LT“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 9 mėnesių laikotarpį iki 2013 rugsėjo 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.teo.lt/sites/default/files/APIE_TEO/Investuotojams/Rezultatai/2013_9_menesiu_ataskaita.pdf>.
91. Akcinės bendrovės „TEO LT“, 2012 m. metinis pranešimas. [Žiūrėta 2013-12-17], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/teo/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
92. Akcinės bendrovės „Utenos trikotažas“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/utr/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
93. Akcinės bendrovės „Utenos trikotažas“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/utr/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
94. Akcinės bendrovės „Vilkyškių pieninė“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.vilkyskiu.lt/wp-content/uploads/2012/04/AB-Vilky%C5%A1ki%C5%B3-pienin%C4%97-%C4%AFmon%C4%97s-%C4%AFstatai.pdf>>.
95. Akcinės bendrovės „Vilkyškių pieninė“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/vlp/2012_ar_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
96. Akcinės bendrovės „Vilkyškių pieninė“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/vlp/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
97. Akcinės bendrovės „Vilniaus baldai“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.vilniausbaldai.lt/uploads/docs/PDF/kt.info/Istatai_2013-09-16.pdf>.
98. Akcinės bendrovės „Vilniaus baldai“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.vilniausbaldai.lt/uploads/docs/PDF/4_ket_lt/Ab%20Vilniaus%20baldai%202012%20metu%20auditauta%20metine%20informacija.pdf>.
99. Akcinės bendrovės „Vilniaus baldai“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.vilniausbaldai.lt/uploads/docs/PDF/2_ket_lt/Audituotas%20tarpiniu%20sutr>.

- umpintu%20konsoliduotuju%20ir%20bendroves%20ataskaitu%20rinkinys%20uz%202013%20m%206%20men.pdf>.
100. Akcinės bendrovės „Vilniaus degtinė“ įstatai. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://www.degtine.lt/bendroves-ataskaitos/bendroves-istatai/>>.
 101. Akcinės bendrovės „Vilniaus degtinė“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/vdg/2012_ar_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
 102. Akcinės bendrovės „Vilniaus degtinė“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/vdg/2013_q2_lt_ltl_solo_ias.pdf>.
 103. Akcinės bendrovės „Žemaitijos pienas“ audituotas konsoliduotas metinis pranešimas už 2012 metus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/zmp/2012_ar_lt_ltl_con_ias.pdf>.
 104. Akcinės bendrovės „Žemaitijos pienas“ neaudituotas konsoliduotas tarpinis pranešimas už 6 mėnesių laikotarpį iki 2013 birželio 30 d. [Žiūrėta 2013-11-14], prieiga internete: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/zmp/2013_q2_lt_ltl_con_ias.pdf>.
 105. Lietuvos bankas. Bendrovių valdymo praktikos apžvalga, 2012 m. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.lb.lt/bendroviu_valdymo_praktikos_apzvalga>.
 106. Varšuvos vertybinių popierių biržos Gerosios praktikos kodeksas (Code of Best Practice for WSE Listed Companies). [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.corp-gov.gpw.pl/assets/library/english/regulacje/dobrepraktykien_2012.pdf>.
 107. National Factsheet, Gender Balance in Boards, Country Lithuania, January 2013. [Žiūrėta 2013-12-17], prieiga internete: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/womenonboards/womenonboards-factsheet-lt_en.pdf>.

Teismų praktika

1. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-306/07 *Ruben Andersen v. Kommunernes Landsforening*.

Kita informacija

1. Lietuvos banko informacija apie emitentus, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į prekybą kitų šalių reguliuojamose rinkose. [Žiūrėta 2013-10-18], prieiga internete: <http://www.lb.lt/emitentai?pg=emitentai_kuriu_vertybiniai_popieriai_itraukti_i_kitu_sal_iu_reguliuojamas_rinkas>.
2. Lietuvos banko informacija apie Lietuvoje išduotas reguliuojamos rinkos licencijas. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <http://www.lb.lt/reguliuojamos_rinkos_vertybiniu_popieriu_birza>.
3. Lietuvos statistikos departamento duomenys apie įregistruotus ūkio subjektus. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
4. Informacija apie valstybės valdomas įmones. [Žiūrėta 2013-10-21], prieiga internete: <www.vvi.ukmin.lt>.
5. Informacija apie Europos Sąjungos standartinį sąnaudų modelį (*EU Standard Cost Model*) žr. Europos Komisijos tinklapyje, prieiga internete: <http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/admin_burden/eu_scm/eu_scm_en.htm>.
6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija. [Žiūrėta 2013-11-19], prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1783261397>>.
7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija. [Žiūrėta 2013-11-19], prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?1402556533>>.
8. Žurnalas „Verslo klasė“, Verslo žinios, 2013 m. liepos mėn.
9. Eurostat, Tertiary students (ISCED 5-6) by field of education and sex [educ_enr15], 2009.